

636
719

Η ΦΕΥΔΩΝΥΜΙΑ ΚΑΙ Η ΝΟΘΕΙΑ

ΤΟΥ ΦΕΡΟΜΕΝΟΥ ΕΠ ΟΝΟΜΑΤΙ ΝΙΚΗΤΑ ΠΑΦΛΑΓΟΝΟΣ

ΒΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΙΓΝΑΤΙΟΥ

ΥΠΟ

Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ

1401

Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς « ΝΕΑΣ ΗΜΕΡΑΣ »

SISMANOGLIO

ΕΝ ΤΕΡΓΕΣΤΗ

Ἐκδότης τὸ τυπογραφεῖον τοῦ αὐστριακοῦ Λόυδ

1899

ΔΙΟΡΘΩΤΕΑ

Τύποις τοῦ αὐστριακοῦ Λόβδ ἐν Τεργέστη

Σελ. Γραμ.		Γράφει.
1	24 ἐναντίου	ἐναντίον
2	41 ἀπεμακρόνη	ἀπομακρόνη
3	35 ὅτι ὁ αὐτ.	ὅτι αὐτ.
5	15 Βαρδάν.	Βάρδαν.
5	16 πεποθήσις	βεβαίωσις
6	1 Στουδίου	Στουδίτου
6	38 τ. 505	τ. 105
7	28 γραμματικός	γραμματικός
11	41 Agiographi-	hagiographi-
13	42 τελευταίας	τελευταίαν
16	9 αἱ σχέσεις τῶν δυτικῶν τότε ἡγεμόνων	οἱ τότε δυτικοὶ ἡγεμόνες διὰ τῶν σχέσεων αὐτῶν
20	26 -ραμένων	-ραμμένων
20	28 ἀναγνώσας	ἀναγνώστας
20	32 Ὅτι	Κατὰ τῆς ἡμετέρας γνώμης, ὅτι
21	40 Βασιλιέβσκη	Βασιλιέβσκη
25	29 Σκυλιτζής	Ζωνοράς
26	18 Hirschs	Hirsch
26	21 Ψευδοσυμμαϊῶνος	Ψευδοσυμεῶνος
26	28 τεταγμένον	διατεταγμένον
27	21 εἴμεθα	ἡμεθα
30	16 τότε	οὕτως
30	37 βλος	βλου
31	25 βουλωτηρίων	βουλλωτηρίων
31	35 ὑμεγάλης . . . πιστεύθῃ	μεγάλῃς . . . πιστευθῇ
31	36 ἀπό	ὑπο
31	37 κνατολικῆς	ἀνατολικῆς
31	38 -άλει	-κάλει
31	41 la	le
33	8 Κωνσταντινουπόλει	Κωνσταντινουπόλει
33	18 -σκοπῆς	-σκοπῆς
35	37 οἰκουμενικῆς	οἰκουμενικῆς
36	36 ὑπενθυμίζου-	σαφηνίζου-
37	28 ἐπὶ ἐπὶ	ἐπὶ
38	39 Pothius	Photius
43	33 λέξεις	λέξεις
43	35 βιστικά	βιωτικά
44	21 πρωτοφανῶν	πρωτοφανῶν
44	43 Euthymii	Euthymii
45	20 ἐγένετο, ὅ	ἐγένετο, ἤρκει ὅπως ὁ
45	21 δὲν θὰ ᾔτο	μὴ γένηται
46	8—9 οὐδ. ἢ Ἑκκλ. θ' ἀνεγνώριζε	ἤρκει ὅπως οὐδέποτε ἢ Ἑκκλ. ἀναγνωρίση
47	19 ἐγγύσις	ἐγγύτης

Πασίγνωστον είναι, ὅτι ὁ φερόμενος ἐπ' ὀνόματι Νικήτα Παφλαγόνος τοῦ πατριάρχου Ἰγνατίου θεωρεῖται μέχρι σήμερον κεφαλαϊκῶδες κείμενον εἰς γνῶσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν σκανδάλων, ἅτινα συνέβησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπὸ τοῦ 847-ου μέχρι τοῦ 878-ου ἔτους, ὅτε ἐπανελθὼν τὸ δεύτερον ὁ Φώτιος εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον κατέπαυσε τὸ τότε μεταξύ τῶν βυζαντινῶν ἀρχιερέων σχίσμα καὶ συνήνωσε μετὰ μικρὸν εἰς ἓν τὴν Ῥωμαϊκὴν μετὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Πάμπολλοι συγγραφεῖς ἱστορικοὶ παρέχουσι πλήρη πίστιν εἰς τὰ ἐν τῷ βίῳ ἐκείνῳ τοῦ Ἰγνατίου βαναύσως ἱστορούμενα κατὰ τοῦ Φωτίου· οὗτοι δὲ πάντες ἀποκλειστικῶς εἶναι δυτικοὶ τὸ δόγμα, καὶ δι' αὐτῶν βοήθεια τοῦ Ἰγνατιακοῦ βίου προήλθον εἰς φῶς ἄπειρα κατὰ τοῦ Φωτίου βιβλία εἰς διαβολὴν τῆς Καθολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἧτις ἀναγνωρίζει αὐτὸν πατριάρχην κανονικὸν καὶ ἡγιασμένον. Ἐν τοῖς τοιούτοις βιβλίοις ἔξοχον θέσιν κατέχει τὸ διαβόητον κατὰ τοῦ Φωτίου συμπίλημα τοῦ ἀββᾶ Jager, ὅπερ καὶ ἀνατυποῦται συνεχῶς εἰς χρῆσιν τῶν πολλῶν· μεγίστη δὲ τιμὴ χαρίζεται παρα τῶν ἐπιστημόνων εἰς τὸν δαιμόνιον «Φώτιον» τοῦ καρδινάλι Hergenröther· ὅστις, εἰ καὶ παριστᾷ πόλλα-χοῦ μίαν ἀληθῆ τῆς ἱστορίας παρωδίαν, οὐχ ἦττον ἐδέσποσε τοσοῦτον, ὥστε νὰ λογίζηται μέχρι τοῦδε μοναδικὴ πηγὴ πρὸς ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τοῦ 9-ου αἰῶνος. Ἄλλ' ὑπάρχουσι καὶ συγγραφεῖς ὀρθόδοξοι καὶ προτεστάνται, οἵτινες ἀποδοκιμάζοντες τὴν αὐθεντίαν πολλῶν τῶν ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ἰγνατίου ἱστορουμένων πιστεύουσιν οὐχ ἦττον, ὅτι ὁ βίος οὗτος εἶναι μὲν γνήσιον ὑπόμνημα τοῦ 9-ου αἰῶνος, ἀλλ' ὅμως μεροληπτικὸν καὶ οἰονεὶ λίβελλος τῆς ἐναντίου τοῦ Φωτίου μορρωθείσης ἐν τῷ τότε χρόνῳ μερίδος τοῦ ἐλληνικοῦ κλήρου.

Τὸν νικητεῖον τοῦ Ἰγνατίου βίον ἀνέγνωμεν καὶ ἡμεῖς πολλάκις· ἡ ἐπανελημμένη ὅμως αὐτοῦ μελέτη κατέλιπεν ἡμῖν ἐντύπωσιν δυσπιστίας εἰς τὴν κρατοῦσαν ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐπιστήμῃ γνώμην περὶ τῆς οὕτω μεγάλης αὐτοῦ παλαιότητος· ὁπόθεν ὀρμηθέντες νὰ συμπαραβάλωμεν τὰ ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἱστορούμενα πρὸς πάντα τὰ λοιπὰ σχετικὰ κείμενα, κατελήξαμεν εἰς ἔλεγγον, οὗ τὸ συμπέρασμα ἦτον, ὅτι ἡ προτέρα ἡμῶν

δυσπιστία είχε πράγματι βάσεις ασφαλείς· μεθ' ὃ και προέβημεν εἰς ἀπόδειξιν καὶ τῆς ψευδωνυμίας καὶ τῆς νοθείας τοῦ διαβροήτου τούτου βίου τοῦ Ἰγνατίου, ἀνακωνισάμενοι μέρος τῆς σχετικῆς πρὸς αὐτὴν ἐρεύνης εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῶν ἐν Πετροπόλει τυπουμένων «Βυζαντινῶν Χρονικῶν», ἐν οἷς ἐδηλώσαμεν περιόπου τὰ ἐξῆς· ὅτι ὁ βίος τοῦ Ἰγνατίου, ὡς ἔχει σήμερον, εἶναι ἔργον δύο χειρῶν, τῆς μίας μὲν ἀληθῶς ἀρχαίας, τῆς δ' ἑτέρας σφόδρα ταύτης νεωτέρας· ὅτι τὸ σύνολον τοῦ βίου ὡς ἔχει συνηρμολογήθη καὶ κατασκευασθῆ τῷ 13-ῳ αἰῶνι, ἂν μὴ τῷ 14-ῳ, κατὰ δὲ συνέπειαν δὲν εἶναι σύγγραμμα τοῦ Νικήτα Παφλαγόνος, ὅστις ἔζη ἔτι ἐν τῇ περιόδῳ τοῦ 912-ου ἔτους· ὅτι πάντα τὰ ὑπὲρ τῆς ἀρχαιότητος τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου προσκομιζόμενα ἐπιχειρήματα εἶναι τελείως ἀβάσιμα, ἔτι δ' ὅτι οὐδεμίαν ἀπολύτως εἶχον αὐτοῦ γνῶσιν οἱ βυζαντινοὶ χρονογράφοι τοῦ 10-ου καὶ τοῦ 11-ου καὶ τοῦ 12-ου αἰῶνος· τέλος ὑπνηξάμεθα ἐν τῷ προτυπωθέντι μέρει τῆς ἐρεύνης ἐκείνης, ὅτι ὁ νικήτειος τοῦ Ἰγνατίου βίος ἐκ θεολογικῆς ἀπόψεως εἶναι σκόπιμον ἔργον, κατασκευασθὲν εἰς στηριγμὸν καὶ διάδοσιν τῆς Οὐνίας ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις. Ὅτε δὲ ἐδώκαμεν τὴν προπαρασκευαστικὴν ἡμῶν διατριβὴν εἰς τύπωσιν, ἐγνωρίζομεν ὅτι θὰ προὐκαλεῖτο καὶ ἐκπληξίς καὶ σφοδρὰ τις ἀντιβῆσις, καθόσον συνησθάνομεθα τὸ μέγεθος τὸ λυμῆς, σκοπὸν ἐχούσης τὴν ἀφαίρεσιν πεποιθήσεων ἐπὶ τρεῖς ἡδὴ αἰῶνας ὑπαρχουσῶν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ περὶ τῆς ἀποστολικῆς καὶ τῆς παλαιότητος ἑνὸς ὁπωσδήποτε παλαιοῦ κειμένου· ἀλλ' ἐγνωρίζομεν ὡσαύτως καὶ τὴν χαλαρότητα καὶ τὸ ὅλως ἀβάσιμον τῶν πεποιθήσεων τούτων, αἵτινες ἡμεῖς ἡσθάνομεθα ὅτι ἐβασίζοντο ἀπλῶς εἰς προλήψεις, μὴ ξένως ἀτυχῶς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας.

Ἡ διμελής διευθυνσις τῶν «Βυζαντινῶν Χρονικῶν» ἐδέχθη μετὰ πολλῆς ἀληθῶς φιλοφροσύνης τὸ περὶ τοῦ Ψευδονικήτα Παφλαγόνος δοκίμιον ἡμῶν· ἔκρινεν ὁμοῦς συμφέρον νὰ μὴ διαδοθῆ πρότερον, ἂν μὴ προσυνοδευθῆ μὲ τινας ἀντιβῆσεις. Ἐντεῦθεν ἐπήγασεν ἡ ἐκτενὴς πῶς ἀντιβῆσικὴ διατριβὴ τοῦ ἑνὸς τῶν διευθυντῶν, τοῦ καθηγητοῦ καὶ ἀκαδημαϊκοῦ Βασιλείου Γρ. Βασιλιέβσκη· ἥτις καὶ κατεχωρίσθη ἐν τῷ αὐτῷ τῶν «Χρονικῶν» τεύχει, ἐν ᾧ καὶ ἡ ἡμετέρα περιελήφθη διατριβὴ. Ἐπειδὴ δὲ πρὸ τῆς τυπώσεως αὐτῆς εἴπομεν τῷ Βασιλιέβσκη, ὅτι θὰ δεχθῆ καὶ ἐξ ἡμῶν ἀντανάφρασιν, οὗτος εὐηρεστήθη νὰ πέμψῃ ἡμῖν πολὺ πρὸ τῆς διανομῆς τῶν «Χρονικῶν» τὸ τυπωτικὸν δοκίμιον τῆς ἰδίας διατριβῆς, ὅπως οὕτω συντάξωμεν τὴν ἡμετέραν ἀντανάφρασιν καὶ καταχωρίσῃ ταύτην ἀμέσως εἰς τὸ ἐπόμενον τεύχος. Οὕτως ἡ παρούσα ἀντανάφρασις ἠτοιμάσθη μὴν φεβρουαρίῳ τούτου τοῦ ἔτους, καὶ δοθεῖσα ἀπεφασίσθη νὰ δημοσιευθῆ μόνη καὶ ἀσυνόδευτος ὑπ' ἄλλης τιμῆς ἐπικρίσεως, ἐπειδὴ ὁ Βασιλιέβσκης ἔπασχε τότε σοβαρῶς ἐκ βαρέος νοσήματος, ὅπερ καὶ εἶχεν ἀπεμακρύνῃ μετ' ὀλίγον αὐτὸν εἰς Φλωρεντίαν· ἀλλ' ἀτυχῶς εὗρεν ἐκεῖ τὸ μοιραῖον τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς τέλος, ἀνάρπαστος πρόωρος γενόμενος ἐκ μέσου τῶν σφοδρῶν συγγραφῶν, ἐπὶ ζημίᾳ

ἰδία τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας, ἣν εὐδοκίμωτατα διὰ πολλῶν εἶχε σαφηνίσῃ σοβαρῶν ἀληθῶς ὑπομνημάτων ἐπὶ ἔτη πολλά. Τὸ λυπηρότατον τοῦτο συμβὰν κατεδίκασε φυσικῶς εἰς ἀναβολὴν τὴν ἡμετέραν ἀντανάφρασιν, οὐ μόνον διότι αὕτη πρὸς ζῶντα ἀνεφέρετο συγγραφέα, ἀλλὰ καὶ διότι τὰ δύο μέχρι τέλους τούτου τοῦ ἔτους ἐκδοθησόμενα τεύχη τῶν «Βυζαντινῶν Χρονικῶν» μέλλουσι νὰ περιλάβωσιν ἐν ἑαυτοῖς καὶ νεκρολογίας περὶ τοῦ μακαρίτου καὶ συμπαθοῦς ἐκείνου φίλου, καὶ βιογραφίαν αὐτοῦ λεπτομερῆ, καὶ ἀναμνήσεις περὶ τοῦ χαρακίτηρος αὐτοῦ ὡς ἐπιστήμονος· φιλόσοφου ὁμοῦς ἀποφάσει τῆς διευθύνσεως τῶν «Χρονικῶν» ἐπετρέπη ἡμῖν μὴν ἰουλίῳ ἢ δημοσίου τοῦ ἑλληνικοῦ τούτου κειμένου, ἢ δὲ τοῦ ῥωσικοῦ διὰ τινος τῶν «Χρονικῶν» τεύχους τοῦ 1900-οῦ ἔτους. Τούτου λοιπὸν ἕνεκα προδημοσιεύεται σήμερον ἡ ἡμετέρα ἀντανάφρασις ἑλληνιστὶ μετὰ τῶν μεταβολῶν, ἃς ἐπέβαλεν ἡμῖν ἡ περίστασις τοῦ λυπηροῦ θανάτου τοῦ μακαρίτου Βασιλιέβσκη. Ἡ συζήτησις τοῦ θέματος, ὅπερ ἡμεῖς προεβλόμεν καὶ ὁ μακαρίτης ἠξίωσε νὰ ἐπικρίνη, οὐδένα προσωπικὸν ἔχει χαρακίτηρα· ἀφορᾷ κατ' οὐσίαν εἰς πρόληψιν, ἣν ἡμεῖς ζητοῦμεν νὰ ἐξαλειψώμεν, ὁ δὲ ἐπικριτὴς ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας ἐπικρατήσεως αὐτῆς ἐπεθύμει σοβαρῶς νὰ στηρίξῃ, ὅπως οὕτω μὴ γένηται τις ἀναστάσις, τὰς ἐργασίας πολλῶν πρὸ ἡμῶν συγγραφῶν ἐκμηδενίζουσα διὰ τινος τὸ λυμῆς ἢ κατεδάφισιν μνημείου, ὅπερ οἱ ἱστορικοὶ συγγραφεῖς εἶχον ὡς ὀδηγὸν ἐν τῇ τοιαύτῃ ἢ τοιαύτῃ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἐκτιμήσει. Ἡ πρὸς τοῦτο ἐπιθυμία τοῦ μακαρίτου ἦτο μεγάλη καὶ μέχρι τοσούτου βαθμοῦ εἶχε προχωρήσῃ, ὥστε καὶ νὰ ζητηθῶσιν ἐν τῇ προτέρᾳ ἡμῶν διατριβῇ συνήθη παντὶ συγγραφεῖ ἀβλεπτήματα, ἵνα οὕτω καὶ δι' αὐτῶν ἐν ἀμφιβόλῳ τεθῆ ἡ ὀρθότης τῆς ἡμετέρας ἐρεύνης. Καὶ εἶχεν ἀληθῶς εὐρὴ ὁ μακαρίτης δύο τρεῖς συνήθειαι ἀνακριβείας, ὅσων ὅτι ἕνα κώδικα τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων ὀνομάσασμεν ἡμεῖς κώδικα τῆς Λαύρας τοῦ οἴου Ἀθωνίου τοῦ Ἀθωνίου, ἐν δὲ χωρίον τοῦ Ψευδοσυμεῶνος, ὅπερ ὁ Hirsch ἐθεώρει πηγάζον ἐκ τοῦ χρονικοῦ τοῦ Γενεσίου, εἴπομεν ἡμεῖς ἐκ παραδρομῆς ὅτι θεωρεῖ τοῦτο πηγάζον ἐκ τοῦ Ψευδονικήτα. Καὶ ὅτε ταῦτα ἀνεύρισκεν ὁ μακαρίτης, ἐλησμόνει βεβλῶς ὅτι ἐν τῷ ἰδίῳ ἔργῳ συνέσωρευεν εἰς βάρος αὐτοῦ πολλὰς τοιαύτας ἀνακριβείας, ὅσων ἐσφαλμένας τῶν ἑλληνικῶν κειμένων ἐρμηνείας, ἀλλὰ καὶ ἀβλεπτήματα μεγάλα, ὡς λόγου χάριν· ὅτι αὐτοκράτωρ τῶν Ῥωμικῶν ἦτον ἔτι 861-ῳ οὐχὶ Μιχαὴλ ὁ 3-ος, ἀλλὰ Βασίλειος ὁ 1-ος. Τέλος ὁμοῦς οὕτε αὐτοῦ τοῦ μακαρίτου τὰ ἀβλεπτήματα, οὕτε πάλιν τὰ ἡμέτερα, βλάπτουσι ποσῶς τὴν οὐσίαν τοῦ θέματος, ὅπερ ἡμεῖς εἰσηγάγομεν εἰς ἐπιστημονικὴν διαφώτισιν ἐπὶ βάσει ἀσφαλῆσιν ἐστηριγμένοι, καὶ πεποιθότες, ὅτι οὐδὲν ἀπολύτως τῶν ἡμετέρων ἐπιχειρημάτων ἀνηρέθη, προβαίνομεν εἰς τὴν ἀπόδειξιν αὐτοῦ ἔχοντες πλήρη πεποίθησιν, ὅτι τοῦ λοιποῦ ὁ φερόμενος ἐπ' ὀνόματι Νικήτα τοῦ Παφλαγόνος βίος τοῦ Ἰγνατίου ἀναγνωρισθεὶς ὡς πλαστογράφημα ὁ ἀποσβεσθῆ τελείως ἐκ τῆς σειρᾶς τῶν οὕτως

λεγομένων γνησίων Ιστορικῶν ὑπομνημάτων· χρήσις δ' ὁμοίως αὐτοῦ δύναται νὰ γίνηται μόνον ἐν οἷς τόποις συμβιβάζεται πρὸς τὰ λοιπὰ γνήσια κείμενα· τοῦθ' ἔπειρ εἶναι λειψάνον τοῦ ὑπὸ Ψευδονικήτα διαφθαρέντος ἀρχαίου τοῦ Ἰγνατίου βίου· διὸ καὶ συμφέρει τὰ τοῦ λειψάνου τούτου τεμάχην νὰ τυπωθῶσι ποτε κατ' ἰδίαν εἰς κοινήν χρῆσιν.

Α'.

Τὸ πρῶτον μέρος τῆς διατριβῆς τοῦ μακαρίτου σκοπὸν ἔχει νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν πρόθεσιν τῆς ἡμετέρας ἐρεύνης περὶ τοῦ κειμένου τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου, τὸ δὲ μετὰ τοῦτο μέρος ἀντιτάσσει ἐν αὐτὸς ὁ ἐπικριτὴς εἶχε μορφώσῃ χαρακτῆρα τοῦ αὐτοῦ κειμένου. Κατὰ τὸν Βασιλιέβσκιην δὲν ὑπόκειται εἰς ἀμφιβολίαν, ὅτι τὸ κείμενον τοῦτο, εἰ καὶ παρίστησι καταφανῆ τινα μεροληψίαν, ἀκολουθεῖ βῆμα πρὸς βῆμα τὰ γεγονότα· καὶ μαρτυροῦσι, λέγει, τοῦτο αἱ συλλογαὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐγγράφων, τὰ ξηρὰ βυζαντινὰ χρονικὰ καὶ τῶν ἁγίων οἱ βίοι, οἱ γραφέντες ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἰγνατίου καὶ τοῦ Φωτίου. Κατὰ τὸν ἐπικριτὴν «ὁ μεταξὺ Ἰγνατιανῶν καὶ Φωτιανῶν ἀγὼν διεκύμανε μέχρι πυθμένος τὴν βυζαντινὴν κοινωνίαν ἀνωθεν ἕως κάτω· οὗτος δὲ ὁ ἀγὼν ἦτον ἐκτεταμένος καὶ συχνάκις ἀφειδῆς εἰς προσωπικότητα καὶ μάστιστα εἰς τὴν ἠθικὴν τούτων φήμην». Ὁ γενικὸς οὗτος χαρακτηριζόμενος εἶναι καθ' ὅλοκληρίαν ἡμαρτημένος καὶ δὲν ἔχει ποσῶς ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὸ ἡμέτερον θέμα. Ὅτι μεταξὺ εὐαρίθμων τινῶν ἐπισκόπων ὑπῆρχε κατὰ τοῦ Φωτίου λυσσώδης ἀγὼν, ἅπαντες γινώσκομεν· διὰ καὶ αὐτὴ ἡ Ῥώμη ἐπὶ τοῦ πάπα Ἰδία Νικολάου τοῦ 1-ου διὰ συμφέροντα ἴδια ἐνεκοιλώθη τὴν μερίδα τῶν βυζαντινῶν ἐκείνων ἐπισκόπων, ἐπίσης γινώσκομεν· ἀλλ' εἶναι γνωστὸν, ὅτι ὁ τοῦ Νικολάου διάδοχος Ἀδριανὸς 2-ος, εἰ καὶ προέβη εἰς ἐξακολούθησιν τοῦ κατὰ Φωτίου πολέμου μέχρις ἀποκαταστάσεως τοῦ Ἰγνατίου εἰς τὸν θρόνον τὸν πατριαρχικόν, ὁμοίως δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐπικυρώσῃ τὰ γεγόμενα κατὰ Φωτίου συνοδικὰ πρακτικὰ.¹⁾ Ἐπειτα εἶναι γνωστὸν, ὅτι αὐτὴ πάλιν ἡ Ῥώμη ἐπὶ τῶν παπῶν Ἰωάννου τοῦ 8-ου καὶ Ἀδριανοῦ τοῦ 3-ου ἀνεγνώριζε τὸν Φώτιον ὡς νόμιμον πατριάρχην.²⁾ Ὅστε τὸ κείμενον τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου ἐν σχέσει πρὸς τοὺς πάπας Ἀδριανὸν τὸν 2-ον καὶ Ἰωάννην τὸν 8-ον δὲν ἀκολουθεῖ βῆμα πρὸς βῆμα τὰ πράγματα, ἀλλὰ σχηματίζει τοιαῦτα ψευδῆ καὶ ὀλιγὸς διεστραμμένα. Ὅτι δὲ πάλιν ὑπάρχουσι ἐγγράφα βεβαιούντα «βῆμα πρὸς βῆμα» τὸν Ψευδονικήταν, τοῦτο δὲν εἶναι ὡσαύτως ἀληθές, καὶ ὅσα τοιαῦτα ἐγγράφα βεβαιοῦσι τὰς εἰδήσεις αὐτοῦ,

¹⁾ Mansi, τόμ. 17, σ. 416.

²⁾ Photii liber de spiritus sancti mystagogia, ed. J. Hergenröther. Ratisbonae 1857, σ. 99—101.

τούτεστι τὰ ἐν τῷ Appendix τῆς συνόδου τῶν ἐτῶν 869—870, ταῦτα εἶναι σφόδρα μεταγενέστερα τοῦ 9-ου αἰῶνος, νόθα, καὶ τούτων πάλιν οὐκ ὀλίγα πεπλασμένα σκοπίμως, ὡς ὑπέδειξε ἤδη πρὸ ἡμῶν ὁ σοφὸς ἰησοῦτης ἱστορικὸς Lapôtre,¹⁾ καὶ παράδοξον εἶναι ὅτι ἡγνῶε τοῦτο ὁ μακαρίτης Βασιλιέβσκιης. Ἐγγράφα λοιπὸν ἐκκλησιαστικὰ δὲν μένουσι ἄλλα, ἢ μόνα τὰ γράμματα τοῦ πατριάρχου Φωτίου καὶ τινα, ἐννοεῖται δὲ τὰ γνήσια καὶ ἀνόθευτα, παπικὰ γράμματα, ἅτινα διαψεύδουσι τὰς εἰδήσεις τοῦ Ψευδονικήτα· βεβαιοῦσι ὁμοίως ἐνιαχοῦ μόνον τὰ παρ' αὐτῶ σωθέντα ὀλίγα τεμάχην ἐνὸς ἀρχαίου βίου τοῦ Ἰγνατίου, ἅτινα πραγματικῶς εἶναι σύμφωνα πρὸς τὰς εἰδήσεις τῶν χρονολογῶν τοῦ 10-ου καὶ τοῦ 11-ου αἰῶνος. Πάντα λοιπὸν τὰ γράμματα τοῦ Φωτίου, τὰ τεμάχην τοῦ γνησίου βίου τοῦ Ἰγνατίου, αὐτὰ τὰ βυζαντινὰ χρονικὰ καὶ τινα ἄλλα κείμενα ἐπιβρίπτουσι τὸ βάρος τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐκείνων ταραχῶν τοῦ 9-ου αἰῶνος οὐχὶ εἰς τὸν Φώτιον, ὡς ἀγωνίζεται νὰ βεβαιώσῃ ψευδῶς ὁ Ψευδονικήτας, ἀλλ' εἰς τὸν καίσαρα Βάρδαν.

Δὲν εἶναι ὡσαύτως ἀληθὴς ἢ ἑτέρα τοῦ ἐπικριτοῦ πεποίθησις, ὅτι μεταξὺ τοῦ Ψευδονικήτα καὶ τινῶν βίων ἁγίων ὑπάρχει δεσμός τις ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν παρ' αὐτῶ πραγμάτων· τούναντιον ἅπαντες ἀνεξαιρέτως οὔτοι οἱ βίοι δεικνύουσι τὸν Ψευδονικήταν ψευδόμενον ἐν οἷς ἀγωνίζεται ῥαψωδῶν κατὰ τοῦ Φωτίου. Ὁ ἐπικριτὴς ἀληθῶς δὲν ὀρίζει τίνες εἶναι οἱ τῶν ἁγίων βίοι, οὓς αὐτὸς ἔχει κατὰ διάνοιαν· ἀλλ' εἶναι πασίγνωστοι, καὶ διὰ τοῦτο ἡμεῖς δὲν ὀκνοῦμεν ἐναυθῆα νὰ τοὺς ἀπαριθμήσω-

¹⁾ A. Lapôtre, Études d'histoire pontificale en taiz Études religieuses etc.; revue mensuelle dirigée par les Pères de la Compagnie de Jésus. Paris 1891 τ. 53, σ. 253—254. «Presque tous les documents qui ont servi à édifier l'histoire des rapports du St. Siège avec Photius, depuis le pape Jean VIII jusqu'à la conclusion définitive du débat, sous le pape Jean IX, sont tirés d'une vaste compilation grecque (reproduite dans les diverses collections des conciles. Colletti, t. X, p. 681—994. Mansi, t. XVI. p. 209—459), que l'on croyait contemporaine, et qu'à ce titre on a prise trop facilement pour guide (Hergenröther, comme tout le monde avant lui). Je raconte ailleurs (dans Le pape Phormose, ch. II, p. 33—71) comment j'ai été amené à me persuader que cette prétendue compilation contemporaine est postérieure aux événements de plusieurs siècles; qu'elle a été formée dans un but de polemique avec une exactitude et une bonne foi plus que douteuse, qu'à côté et par-dessus les documents, s'entassent plusieurs couches de gloses de date et d'autorité très diverses, destinées, dans la pensée de leurs auteurs, à préciser et par fois à fausser le sens des lettres pontificales» etc.

μεν. Καί λοιπόν ὁ μὲν τοῦ ὁσίου Νικολάου τοῦ Στουδίου βίος ἐθέλει συγχύτορας τῆς Ἐκκλησίας μόνους τὸν καίσαρα Βάρδαν καὶ τὸν αὐτοκράτορα Μιχαήλ, αὐτὸν δὲ τὸν Φώτιον ἀνακηρύττει ἄνδρα εὐλαβῆ καὶ νόμιμον ἀρχιερέα¹⁾. ὁ δὲ βίος Ἰωσήφ τοῦ ὁσίου ὑμνογράφου τὸν Φώτιον οὐ μόνον ἀρχιερέα νόμιμον ἀνακηρύττει, ἀλλὰ καὶ μεγάλης διανοίας ἄνδρα, «ἐξ οὗ καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ἱερωσύνης ἀπεκληρώσατο», τοῦτέστι τῆς πατριαρχίας²⁾. ὁ δὲ βίος πάλιν τοῦ ὁσίου Θεοδώρου ἐπισκόπου Ἐδέσσης, οὗ ὁ συγγραφεὺς τὸν Θεόδωρον τοῦτον ἐθέλει παρεπιδημήσαντα εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔτει 864-ω, ἐν ᾧ δηλαδὴ χρόνῳ θεωρεῖται πατριαρχεῦον, κατὰ τὰ νόθα κείμενα, ὁ δὴθεν ἀναθεματισμένος Φώτιος. — οὗτος λοιπόν ὁ βίος ἐθέλει τὸν Φώτιον τότε «πατριάρχην ἀγιάτατον», μετὰ δὲ τινος καυχήσεως ὁ βιογράφος ὁμολογεῖ, ὅτι ὁ Φώτιος πρὸς τὸν ἅγιον Θεόδωρον «πολλῆ τιμῆ καὶ φιλικῆ προσέκειτο»³⁾. Ἄλλος δὲ τις βίος, ὁ τοῦ ὁσίου Εὐθυμίου τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ, διαψεύδει φανερώτατα τὸν Ψευδονικήταν, βεβαιῶν ὅτι πραγματικῶς ὁ πατριάρχης Ἰγνάτιος εἶχε δῶσθαι γραπτὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου παραιτήσιν.⁴⁾ Οὗτως οὐδ' αὐτοὶ τῶν ἁγίων οἱ βίοι ἀκολουθοῦσι «βῆμα πρὸς βῆμα» τὸν Ψευδονικήταν, καὶ θαυμασμοῦ ἄξιον εἶναι, πῶς ὁ Βασιλιέβσκις εἶχε μορφώσῃ παντελῶς ἀβάσιμον γνώμην περὶ τοῦ νικητείου ὑπομνήματος. Ἐκπλήξιν ὡσαύτως προῦξένῃσιν ἡμῖν καὶ ἡ ἐτέρα βεβαίωσις αὐτοῦ, ὅτι ὁ Ψευδονικήτας ἀκολουθεῖ βῆμα πρὸς βῆμα τὰ γεγονότα καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὰ βυζαντινὰ χρονικά. Τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές, διότι πάντα ταῦτα τὰ χρονικά, τοῦλάχιστον τὰ μέχρι τοῦ Σκυλίτζη, διαψεύδουσιν οἰκτρῶς τὸν Ψευδονικήταν· αὐτὸς μάλιστα ὁ τοῦ Βασιλείου Μακεδόνας βιογράφος, ὃν ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ δυσμενῆ πρὸς τὴν μνήμην τοῦ Φωτίου, μεταχειρίζεται μίαν ἀρκούντως χαρακτηριστικὴν ἔκφρασιν, εἰς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι ὁ Φώτιος εἶχε κανονικὴν χειροτονίαν· ὅτε δηλαδὴ ὁ Βασιλεὺς ἀποκατέστησε τὸν Ἰγνάτιον εἰς τὸν θρόνον τὸν πατριαρχικόν, διέταξε τὸν Φώτιον νὰ σχολάζῃ μέχρις οὗ μεταστήσῃ τὸν Ἰγνάτιον πρὸς ἑαυτὸν ὁ Θεός· καὶ ὅτε τέλος ἀπέθανεν οὗτος, βεβαίως ὁ τοῦ Βασιλείου βιογράφος ὅτι ὁ βασιλεὺς ἔδωκε πάλιν τὸν θρόνον εἰς τὸν Φώτιον «νομίμως»· περὶ τοῦ ὁποίου, λέγει, πρότερον ἐνομίμισε το ὅτι δὲν εἶχε γίνῃ πατριάρχης νομίμως, καὶ τοῦτο διότι ἔζη τότε ὁ βίαια παυθεὶς Ἰγνάτιος.⁵⁾

Ὁ μακαρτίης Βασιλιέβσκις εἰς συμπλήρωσιν τοῦ μορφωθέντος ὑπ' αὐτοῦ χαρακτήρος τοῦ νικητείου βίου τοῦ Ἰγνατίου προστίθει καὶ

¹⁾ Migne, τ. 405, σ. 908—912.

²⁾ Ἀντόθι: σ. 968, 969, 971.

³⁾ Βίος τοῦ ἐν ἁγίοις π. ἡ. Θεοδώρου, ἐκδ. J. Pomialowsky. Ἐν Πετροπόλει 1892, σ. 89.

⁴⁾ Byzantinische Zeitschrift, τ. 8, σ. 659—660.

⁵⁾ Theophanes continuatus, σ. 262 καὶ 276.

ταῦτα· «Τὸ πόνημα τοῦ Νικήτα ἔχει οὐκ ὀλίγας τινὰς τυχαίας εἰδήσεις, ἀλλὰ καὶ χρονικὰς εἰδήσεις γενικοῦ χαρακτήρος ἱστορικοῦ, μὴ ἐπαναλαμβανόμενας ἄλλοθι που, προφανῶς δὲ πρωτοτύπους καὶ φαινομένους ἀληθεῖς ἅμα καὶ ἀκριβεῖς». Καὶ ὡς παράδειγμα ἀναφέρει τὸ χωρίον, τὸ ἀφορῶν εἰς τὴν πρώτην ἐπιδρομὴν τῶν Ῥώσων εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔτει 860-ω. Ἄλλοτε, λέγει, ἐν τῶν χρονικῶν ἐπεκράτει ἡ γνώμη, ὅτι ἡ ἐπιδρομὴ αὕτη συνέβη ἔτει 865-ω, ἢ 866-ω, ἐνῶ διὰ τοῦ νικητείου ὑπομνήματος ἐξήγητο τὸ συμπέρασμα περὶ τοῦ ὅτι ἡ ἐπιδρομὴ ἐκείνη συνέβη ἔτει 861-ω, ἢ 860-ω· καὶ προστίθεισιν, ὅτι πολλοὶ δυνάμεις κατεβλήθησαν, ὅπως συμβιβάσωσι τὴν χρονικὴν ταύτην διαφορὰν, μόλις δ' ἐσχάτως ἐλύθη τὸ περὶ ταύτης ζήτημα πρὸς ὄφελος τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου· ἀλλὰ τὸ παράδειγμα τοῦτο δὲν ἔχει σχέσιν τινὰ πρὸς τὴν ἡμετέραν θέσιν, καθόσον ἡμεῖς αὐτοὶ τὸ περὶ τῶν Ῥώσων νικητείου χωρίον εἴχομεν ὑποδείξῃ ὡς ἀποτελοῦν μέρος τοῦ παλαιοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου, ἐν ᾧ ὁ Ψευδονικήτας εἶχε καταστρέψῃ καὶ νοθεύσῃ· οὐδ' ἄρκει τοῦτο βεβαίως εἰς τὸ ν' ἀποδείξῃ τὴν γνησιότητα καὶ τὴν παλαιότητα ὅλου τοῦ νικητείου ὑπομνήματος. Παράδοξον ὁμῶς εἶναι ὅτι ὑπῆρχε ζήτημα περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἀκριβῶς ἐγένετο τῶν Ῥώσων ἡ ἐπιδρομὴ καὶ ὅτι ταύτην ἐκ τῆς μελέτης τῶν χρονογράφων ὠριζον οἱ μέχρι τοῦ Βασιλιέβσκι ἱστορικοὶ ἔτει 865-ω ἢ 866-ω· διότι ὅτι συμπέρασμα ἐξήγητο χρονολογικὸν ἐκ τοῦ Ψευδονικήτα, τοῦτ' αὐτὸ περὶ τοῦ ἐξάγεται καὶ ἐκ τῆς προσεκτικῆς τῶν χρονικῶν ἀναγνώσεως, οὐχὶ δὲ τὸ ἔτος 865 ἢ 866. Οὗτως ὁ τὸν Θεοφάνη συνεχίσας ὑποδείκνυσι τὴν ῥωσικὴν ἐπιδρομὴν γενομένην πρὸ τοῦ 861-ου ἔτους, ἄρα ἔτει 860-ω.¹⁾ Ὁ Ψευδοσυμεὼν ὑποδείκνυσι τὸ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 860 καὶ 861 διάστημα.²⁾ Γεώργιος ὁ μοναχὸς περίπου τὸ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 859 καὶ 860 διάστημα³⁾. τοῦτ' αὐτὸ φαίνονται δεικνύοντες καὶ Λέων ὁ γραμματικὸς καὶ Θεοδόσιος ὁ Μελιτηνὸς⁴⁾, Γεώργιος δὲ ὁ Κεδρηνὸς τὸ 861-ον ἔτος.⁵⁾ Ἀρμύζει λοιπὸν νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι τὸ χρονολογικὸν ζήτημα, περὶ οὗ μεγάλως ὠμίλησεν ὁ Βασιλιέβσκις, ἐστηρίζετο ἀπλούστατα εἰς ἀμέθοδον τῶν χρονικῶν ἀνάγνωσιν, καὶ ἔμελλε νὰ φωτίσῃ τοὺς ἐν αὐτῷ κυκλωθέντας ἀγωνιωδῶς τὸ μικρὸν τῶν Βρυξελλῶν χρονικόν⁶⁾, ἵν' ἀποδειχθῇ ἐντεῦθεν, ὅτι μόνος ὁ Ψευδονικήτας ἐφαίνετο λέγων ἀληθείας, οὐχὶ δὲ καὶ τῶν χρονικῶν οἱ συντάκται!

Μέχρι τοῦδε περιεστράφημεν ἀπλῶς εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς καθ' ἡμῶν διατριβῆς τοῦ Βασιλιέβσκι, ἵν' ἀποδειχθῇ ὅτι οὔτε σχέσιν τινὰ

¹⁾ Theoph. contin., σ. 196.

²⁾ Theoph. contin., σ. 674.

³⁾ Γεωργίου χρονικόν, σ. 736 Muralt.

⁴⁾ Θεοδ. Μελιτ., σ. 168 Tafel.

⁵⁾ Κεδρηνοῦ τ. 2, σ. 173.

⁶⁾ Fr. Cumont, Anecdota Bruxellensia. Gand 1894, σ. 33.

ἄμεσον ἔχει αὐτὴ πρὸς τὴν ἡμετέραν θέσιν, οὐτε καὶ στηρίζεται εἰς ἐπιστημονικὰς ἀληθείας· δὲν ἔχουσι σχέσιν ὡσαύτως καὶ ὅσα αὐτὸς εἶχεν ἀντιπηρὴ περὶ τῶν κωδικῶν, ἐξ ὧν προήλθεν ἡ γνώσις τοῦ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Παφλαγόνος βίου τοῦ Ἰγνατίου· ὁμοίως δὲ σκοπῆμας εἶπε ταῦτα, διὰ τὴν ἐν ἀμφιβόλῳ τὰ ὑφ' ἡμῶν περὶ τῶν κωδικῶν τούτων ῥηθέντα, νομίσας ὅτι καὶ οὕτως ἐσώζετο ἡ κρατούσα περὶ τῆς αὐθεντίας καὶ παλαιότητος τοῦ βίου ἐκείνου πεποιθήσις. Ἡμεῖς ἐν τῇ προτέρᾳ περὶ τοῦ Ψευδονικήτα διατριβῆς ἐδηλώσαμεν, ὅτι τὸ νικητέον κείμενον τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου κατέστη γνωστὸν οὐχὶ ἐκ παλαιῶν ἀντιγράφων, ἀλλ' ἐξ ἀντιγράφων νεωτάτων, ὧν τὸ πρωτότυπον ἦτο κτήμα τοῦ καρδινάλι Βησσαρίωνος· καὶ ὅτε ἀπεφασίσσαμεν ν' ἀποδείξωμεν καὶ τὴν ψευδωνυμίαν καὶ τὴν νοθείαν τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου, καθήκον ἡμῶν ἦτον ἀναμφιβόλως νὰ λάβωμεν τοῦτο ὑπ' ὄψιν, διότι φυσικὸν ἐντεῦθεν ἦτο νὰ προκαλεῖται δυσπιστία εἰς κείμενον, ὅπερ λέγεται καὶ πιστεύεται κοινῇ, ὅτι συνεγράφη πρὸ τοῦ τέλους τοῦ 9-ου αἰῶνος, καὶ ὅτι ἐγνωρίσαν αὐτὸ οἱ ἱστορικοὶ καὶ οἱ χρονολογοὶ τοῦ 10-ου καὶ τοῦ 11-ου καὶ τοῦ 12-ου αἰῶνος· ἦτον ἄρα, κατὰ τὴν τοιαύτην πεποιθήσιν, κείμενον οὐχὶ σπάνιον, ἀλλὰ κοινότατον· καὶ ἐπειδὴ τοῦτο φέρει τὰ γνωρίσματα πανηγυρικοῦ καὶ ἀγιολογικοῦ χαρακτήρος, ὡφείλον κατὰ συνέπειαν νὰ ὑπάρχωσιν αὐτοῦ παλαιὰ ἀντίγραφα, ἂν μὴ τοῦ 10-ου, ἀλλὰ τοῦλάχιστον ἢ τοῦ 11-ου ἢ τοῦ 12-ου, ἔστω καὶ αὐτοῦ τοῦ 13-ου αἰῶνος· καὶ αὐτὸς ὁ μακαρίτης Βασιλιέβσκις ὡμολόγησεν, ὅτι τὸ νικητέον κείμενον ἦτο κοινότατον ἄχρι τοῦ 12-ου αἰῶνος. Ἐντεῦθεν ἄγεται νὰ συμπεραίνῃ τις, ὅτι ἐν ὅπωσδήποτε παλαιὸν ἀντίγραφον τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἐν τοῖς κώδιξιν, ἐν οἷς εὐρίσκονται συνήθως οἱ τῶν ἁγίων βίοι· ἄλλως δὲ πᾶσαι αἱ πανηγυρικαὶ καὶ ἀγιολογικαὶ Νικήτα τοῦ Παφλαγόνος συγγραφαὶ εὐρίσκονται ἐν τοῖς καθαρῶς ἀγιολογικοῖς χειρογράφοις, τούτέστιν ἐν τοῖς μνηολογίοις, ἐν τοῖς πανηγυρικοῖς καὶ ἐν τοῖς μικτοῖς μεταφραστικοῖς κώδιξιν· οἱ δὲ τοιοῦτοι κώδικες εἶναι σφόδρα παλαιοὶ, οἷον τοῦ 10-ου καὶ τοῦ 11-ου καὶ τοῦ 12-ου αἰῶνος. Ὁφείλον ἄρα καὶ ὁ φερόμενος ἐπ' ὀνόματι τοῦ Παφλαγόνος ἀγιολογικὸς τοῦ Ἰγνατίου βίος νὰ ὑπάρχῃ που ἐν τινι τοιοῦτῳ καὶ οὕτω παλαιῷ κώδικι. Καὶ ὁμοίως ἐκ μακρᾶς ἡμῶν ἐρεύνης ἐν τοῖς γνωστοῖς ἐκδεδομένοις καὶ ἀνεκδότοις καταλόγοις τῶν ἐν ταῖς ὀρθοδόξοις χῶραις φυλαττομένων ἑλληνικῶν χειρογράφων ἀπεδείχθη τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῶν χωρῶν τούτων οὐδὲν ἀπολύτως ὑπάρχει παλαιὸν τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου ἀντίγραφον, μόνον δὲ περὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὁ τότε Ἱεροσολύμων πατριάρχης Χρυσάνθος εἶδεν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων ἐν ἀντίγραφον, οὗ δὲν εἶχε προσδιορίσῃ τὴν ἐποχὴν.¹⁾ Τὸ χειρόγραφον τοῦτο, κατὰ τὰς πρὸς

¹⁾ Κ. Σάββα Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη, τ. 1, σ. 281.

ἡμᾶς δοθείσας ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Σ. Λάμπρου πληροφορίας, δὲν ὑπάρχει σήμερον ἐν τῇ ῥηθείᾳ βιβλιοθήκῃ¹⁾· ἀλλὰ καὶ ἡ περιγραφή τοῦ Χρυσάνθου ἀρκεῖ νὰ πείσῃ πάντα, ὅτι οὐδ' αὐτὸ δυνατόν εἶναι νὰ λογισθῇ παλαιότερον τοῦ 15-ου ἢ τοῦ 16-ου αἰῶνος. Ὅμοίαν ἔρευναν ἐξετελέσαμεν καὶ ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς βιβλιοθήκαις, καὶ μόνον ἐν αὐταῖς εὗρομεν ἀντίγραφα τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου· ἀλλὰ ταῦτα πάντα εἶναι τοῦ 16-ου αἰῶνος, ἐν δὲ καὶ μόνον εἶναι παλαιότερον αὐτῶν, ὁ κώδιξ δηλαδὴ 436-ος τῆς ἐν Μονάχῳ βασιλικῆς βιβλιοθήκης, ὃν ὁ Hardt νομίζει γεγραμμένον ἐν τῷ 14-ῳ αἰῶνι²⁾, πραγματικῶς ὁμοίως, ὡς ὑποπεύομεν, ἐγράφη ἐν τῷ 15-ῳ αἰῶνι, περὶ τοὺς χρόνους τοῦ καρδινάλι Βησσαρίωνος καὶ πρὸ τῆς αὐτοῦ μεταστάσεως εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν³⁾. Ὁ κώδιξ οὗτος ἦτο πρότερον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Augsburg καὶ ἐχρησίμευσεν εἰς τὴν πρώτην ἔκδοσιν τοῦ νικητέου βίου τοῦ Ἰγνατίου, τὴν ἔτι καὶ νῦν εἰς κοινὴν ὑπάρχουσαν χρῆσιν. Ὁ τῆς ἐκδόσεως ταύτης ἐπιμεληθεὶς ἱησοῦίτης Rader εἶχε παραβάλῃ τὸ κείμενον τοῦ βίου καὶ πρὸς ἕτερον ἀντίγραφον τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Μονάχου, ὅπερ ὑπάρχει καὶ σήμερον ἐν αὐτῇ ὑπὸ τὸν 27-ον ἀριθμὸν· λογίζεται δὲ τοῦτο ὡς ἔργον καὶ τοῦ 15-ου καὶ τοῦ 16-ου αἰῶνος⁴⁾· ἀλλὰ τὸ κείμενον τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου εἶναι γεγραμμένον ἐν αὐτῷ τῷ 16-ῳ αἰῶνι· καὶ ἐπειδὴ καὶ πάντα ἀνεξαίρετως τὰ λοιπὰ μέχρι τοῦδε γνωστὰ ἀντίγραφα κοινῶς ἀνομολογοῦνται ὡς ἀντίγραφα τοῦ 16-ου, τὰ δὲ νεώτατα καὶ τοῦ 17-ου αἰῶνος, ἐπόμενον εἶναι φυσικῶς νὰ παραδεχθῇ τις, ὅτι τούτων πρωτότυπον εἶναι τὸ καρδινάλι Βησσαρίωνος ὁ κώδιξ. Καὶ σημειωτέον, ὅτι ἅπαντα τὰ ἀντίγραφα τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου δὲν εὐρίσκονται ἐν τοῖς ἀγιολογικοῖς κώδιξιν, ἀλλ' ἐν κώδιξιν, ὧν σκοπὸς εἶναι ἡ διαβολὴ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας⁵⁾· ἔχουσι δηλαδὴ οὗτοι οἱ κώδικες ἐν κοινὸν γνώρισμα, τὸ ἐξῆς· ὅτι ὁ νικητέος βίος τοῦ Ἰ-

¹⁾ Ἐκ μνημονικοῦ σφάλματος ἐσημειώσαμεν ἐν τοῖς Βυζαντινοῖς Χρονικοῖς (τ. 6, σ. 15), ὅτι τὸν κώδικα τοῦτον εἶδεν ὁ Χρυσάνθος ἐν τῇ λαύρᾳ τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου τοῦ Ἀθωνίτου.

²⁾ J. Hardt, Catalogus, τ. 4, σ. 353.

³⁾ Τὴν ὑπόψιν ταύτην ἐσηματίσαμεν ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ χάρτου καὶ ἐκ τοῦ ὕφους τῆς γραφῆς, ἀφοῦ πρότερον ὁ ἐν Μονάχῳ φίλος Ἐπαμεινώνδας Κυριακίδης εἶχε λάβῃ τὴν καλωσύνην νὰ διαβιβάζῃ ἡμῖν σχετικὰς τινας πρὸς τὸν κώδικα τοῦτον εἰδήσεις.

⁴⁾ J. Hardt, Catalogus, τ. 1, σ. 140 καὶ 153.

⁵⁾ Δύο ἢ τρία χειρόγραφα τοῦ 16-ου καὶ τοῦ 17-ου αἰῶνος περιέχουσι μόνον τὸν βίον τοῦ Ἰγνατίου, καὶ τοῦτο διότι ταῦτα κατεσκευάσθησαν ἐκ παραγγελίας ἐλλογίμων τινῶν εὐρωπαϊῶν· πηγάζουσιν ὁμοίως καὶ αὐτὰ ἐκ τοῦ κώδικος τοῦ Βησσαρίωνος καὶ τῶν ἄλλων αὐτοῦ ἀντιγράφων.

γνατίου είναι συνδεόμενος οὐχὶ πρὸς κείμενα ὡς θὰ ἤλπιζέ τις, λειτουργικά, ἢ πανηγυρικά, ἢ ἀγιολογικά, ἀλλὰ πρὸς τὸ περιβόητον ἐπὶ πλαστογραφία Appendix τῆς συνόδου τῶν ἐτῶν 869—870 καὶ κατόπιν πρὸς τὰ περιεχομένα πρακτικά τῆς 8-ης οἰκουμένης συνόδου (879—880), ἵνα οὕτως αὐτὴ μὲν ἐξευτελισθῆ, ἀνυψωθῆ δὲ παρὰ τοῖς "Ελλησιν εἰς 8-ην οἰκουμένην αὐτὴ ἐκείνη ἢ τῶν ἐτῶν 869—870, ἢ παρ' ἄλλης τῆς ἐν τῷ 9-ῳ αἰῶνι Ὁρθόδοξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀκυρωθεῖσα καὶ εἰς φρικῶδες ἀνάθεμα καταδικασθεῖσα· ἢ ἄλλως καὶ αὐτὰ τὰ γνήσια πρακτικά δὲν ὑπάρχουσιν ἑλληνιστὶ, διότι αὐτοὶ οἱ ταῦτα συντάξαντες ἔτι 869—870-ῳ κατανοήσαντες ἀμέσως οἷαν ἔπραξαν πρὸς τὸν Φώτιον καὶ τὴν Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως ἀδικίαν εὐρον εὐσχημον τρόπον τοῦ νὰ καταστρέψωσιν αὐτὰ διὰ ληστών, ὡς λέγεται, ἀρπασάντων ταῦτα ἐκ τῶν σάκκων τῶν εἰς Ῥώμην ἐπιστρεφόντων ἔτι 870-ῳ παπικῶν λεγμάτων.¹⁾ Ἀπὸ τοῦ χρόνου λοιπὸν ἐκείνου μέχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ 13-ου αἰῶνος ἑλληνικὰ τῆς εἰρημένης συνόδου πρακτικά δὲν ἐγινώσκοντο, οὐδὲ καὶ μέχρι σήμερον γινώσκονται τοιαῦτα παρὰ τοῖς ὀρθόδοξοις λαοῖς· ὅσοι δὲ συγγραφεῖς τοῦ 13-ου καὶ τοῦ 14-ου καὶ τοῦ 15-ου αἰῶνος ὑπαινίττονται ταῦτα, πάντες οὗτοι εἶναι οὐχὶ ὀρθόδοξοι, ἀλλ' οὐνίται, καὶ γινώσκουσιν αὐτὰ ἀπλῶς ἐκ μεταφράσεως καὶ μεταπλάσεως λατινικοῦ τινος κειμένου, ὅπερ ἔχει ἰδίαν περιέργον ἱστορίαν ἐν τοῖς χρονικοῖς τῶν νεοθευμένων ἱστορικῶν ἐγγράφων.

Οὕτως ἔχει κατ' ἀλήθειαν ἢ ἐν τοῖς χειρογράφοις ἡμετέρα ἔρευνα ἐν σχέσει πρὸς τὸ ποσὸν καὶ τὴν ἡλικίαν καὶ τὸν χαρακτήρα τῶν ἀντιγράφων τοῦ Νικητείου βίου τοῦ Ἰγνατίου· ἢ τοιαύτη δὲ ἔρευνα δὲν ἦτο σκόπιμος, ὡς τὴν εἶχε χαρακτηρίσει καθ' ἡμῶν γράφων ὁ μακαρὶτης ἐπικριτής, ἀλλὰ πραγματικὴ καὶ ἐπιβεβλημένη ἡμῖν πρὸ τῆς ἐκδηλώσεως τοῦ νόθου καὶ τῆς ψευδωνυμίας τοῦ Ἰγνατιακοῦ βίου. Ὁ μακαρὶτης ἐγίνωσκε τὴν χαλαρότητα τῆς πρὸς ἡμᾶς ἰδίας ἀντιφράσεως· ἀλλ' ἐπεθύμει νὰ περιπλέξῃ ἡμᾶς, καὶ διὰ τοῦτο προέβαλεν ἡμῖν τὸ δίλημμα, ὅτι δύνανται νὰ ὑπάρχωσι καὶ ἕτερα ἀντίγραφα μὴ σχετιζόμενα ἀμέσως πρὸς τὸ τοῦ καρδινάλι Βησσαρίωνος, ὑπομνήσας πρὸς τοῦτο τὰ ἐν τοῖς *Annales ecclesiastici* τοῦ Βαρωνίου μεγάλα λατινικὰ τεμάχια τοῦ Νικητείου βίου τοῦ Ἰγνατίου· οὕτω δὲ σκοτεινῶς διετύπωσε τὴν περὶ τούτων γνώμην αὐτοῦ ὁ μακαρὶτης, ὥστε ἔτι καὶ σήμερον ἡμεῖς ἀποροῦμεν τί κυρίως ἤθελε νὰ μᾶς εἰπῆ. Ἐνδοί ἄρά γε, ὅτι τῶν παρὰ τῷ Βαρωνίῳ τεμαχίων ἢ λατινικῆς μετάφρασις ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἑτέραν τοῦ Rader μετάφρασιν εἶναι δηλωτικὴ τῆς ὑπάρξεως κειμένου τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου, διαφέροντος ἀρκούντως ἀπὸ τοῦ τετυπωμένου ἑλληνικοῦ κειμένου;

¹⁾ Πρὸβλ. Hergenröther, Photius, τ. 2, σ. 64. Jager, Histoire de Photius. Louvain 1845, σ. 215—216.

ἢ κατὰ διάνοιν εἶχε τὰς παρὰ τῷ Rader ὀλιγαριθμούς διαφερούσας γραφὰς ἐν ᾧ χρόνῳ προέβαλεν ἡμῖν τὸν Βαρωνίον; Ἀββαίωμεν ὑπ' ὄψει καὶ τὰς δύο ταύτας πιθανὰς περιπτώσεις. Ὅτι μετάφρασις ἀπὸ μεταφράσεως διαφέρει, πάντες γινώσκουσι· ἐντεῦθεν ὅμως δὲν ἔπεται νὰ ζητῆται καὶ πρωτότυπον ὅπως διάφορον. Τὰ παρὰ τῷ Βαρωνίῳ τεμάχια μεταφράσθησαν οὐχὶ ὑπ' αὐτοῦ — διότι λέγεται ὅτι οὗτος δὲν ἦτον ἑλλητιστής —, ἀλλ' ὑπ' ἄλλου τινὸς ἐν Ῥώμῃ, καὶ πιθανῶς ἐκ τοῦ 1452-ου κώδικος τῆς Βατικανῆς βιβλιοθήκης.¹⁾ Ὁ Βαρωνίος ὅμως ἀναμφιβόλως ὡς δεινὸς λατινιστὴς ἐλευθέρως μετέβαλε τὸ ὕφος τοῦ μεταφραστοῦ εἰς ὅπερ αὐτὸς ἠρέσκετο νὰ γράφῃ· ἄλλως τε εἶναι γνωστὸν, ὅτι τῶν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς μεταφραζομένων δι' αὐτὸν κειμένων εἶχε τὴν συνήθειαν οὐ μόνον τὴν διάνοιν νὰ στρεβλώσῃ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ κείμενον νὰ περικόπη καὶ μεταπλάτῃ· διὸ καὶ μέχρι σήμερον ἡ μνήμη αὐτοῦ κακίζεται· ὥστε ὁ μακαρὶτης Βασιλιέβσκις δὲν εἶχε δίκαιον ν' ἀντιτάξῃ ἡμῖν τὰ παρὰ τῷ Βαρωνίῳ ἀναξιοπίστα λατινικὰ μεταφράσματα τῶν Νικητείων τεμαχίων, ὧφειλε δὲ μάλλον νὰ ὑποδείξῃ ἡμῖν ὠρισμένως ἢ ἓνα τινὰ κώδικα διαφέροντα σπουδαίως ἀπὸ τοῦ χειρογράφου τοῦ Βησσαρίωνος, ἢ ἄλλο τι χειρόγραφον παλαιότερον αὐτοῦ. Ἀλλ' ὑποθέσωμεν πάλιν, ὅτι ὁ μακαρὶτης εἶχεν ὑπ' ὄψει τὰς παρὰ τῷ Rader διαφερούσας γραφὰς καὶ τούτων τὴν συμφωνίαν εὗρισκεν ἐν τοῖς παρὰ τῷ Βαρωνίῳ τεμαχίοις. Ὁ Rader ἀληθῶς, ὅτε παρεσκεύαζε τὴν ἔκδοσιν τοῦ Νικητείου βίου τοῦ Ἰγνατίου, εὔρε μεταξὺ τῶν δύο ὑπ' ὄψει αὐτοῦ ἀντιγράφων ἑπτὰ καὶ μόνας διαφερούσας ἀναγνώσεις, ὧν ἡ μία εἶνε φανερωτάτη παραδρομικὴ παράλειψις μιᾶς φράσεως ἐν τῷ ἐνὶ κώδικι· αἱ δὲ λοιπαὶ διαφέρουσαι ἀναγνώσεις εἶναι τοῦ εἴδους ἐκείνου, ὅπερ δὲν ἀναφέρεται ποσῶς εἰς τὸ ζήτημα τῆς καταγωγῆς τῶν ἀντιγράφων· οἷον ὡς ἀντὶ ὅς, ἀργολογία ἀντὶ ἀπολογία, προσειλημμένων ἀντὶ προσειλημμένων, ἀποκρίτων ἀντὶ ὑποκριτῶν. Αἱ τοιαῦτα διαφορότητες εἶναι ὅμοιαι πρὸς ἐκείνας, ἃς ἐκ τῶν ἡμετέρων τετραδίων κατασκευάζουσιν οἱ πρῶτοι τούτων ἀντιγραφεῖς, ἢ εἰς ἀπροσεξίας αὐτῶν, ἢ ἐκ τῆς ἰδίας ἡμῶν κακογραφίας. Εὐνόητον λοιπὸν ὅτι εἴς καὶ μόναι τοιαῦται διαφέρουσαι λέξεις ἐν τινι κειμένῳ συνισταμένῳ ἐκ πολλῶν χιλιάδων λέξεων ἀδύνατον ὅπως εἶναι νὰ ἔχωσι τὴν ἀξίωσιν διαφόρου τῶν δύο ἀντιγράφων καταγωγῆς.

¹⁾ Ὁ κώδιξ οὗτος, ὃν ἠγνοοῦμεν ἀπὸ τοῦ 17-ου αἰῶνος καὶ ὃν εἴχομεν πρότερον ταύτησιν πρὸς τὸν ὀττωβωνιακὸν 27ον κώδικα, ἐγνώσθη ἐσχάτως ὅτι καὶ σήμερον ὑπάρχει ἐν τῇ βατικανῇ βιβλιοθήκῃ ὑπὸ τὸν παλαιὸν 1452-ον ἀριθμὸν· εἶναι δὲ καὶ οὗτος τοῦ 16-ου αἰῶνος, περιέχων ἐν ἑαυτῷ μόνον τὸν βίον τοῦ Ἰγνατίου, ἀντιγραφέντα, καθὰ φαίνεται, διὰ τὸν καρδινάλιον Σιρλέτον. Ὁρα Catal. codicum hagiographicorum graecorum bibliothecae Vaticanae, σ. 126.

Οὕτω τίθεμεν πέρας εἰς τὰς ἀντιταχθείσας ἡμῖν περὶ τῶν ἀντιγράφων ἀντιρρήσεις, ὁμολογούντες ἅμα μετὰ λύπης, ὅτι οὐδὲν οὐδ' ἐξ αὐτῶν ἡμεῖς ἐκαρπώθημεν, τὸναντίον δ' ἐνισχύθημεν εἰς τὸ νὰ βεβαιώμεν, ὅτι πάντων τῶν ἀντιγράφων τοῦ Νικητείου βίου τοῦ Ἰγνατίου πρωτότυπος κώδιξ εἶναι ὁ τοῦ καρδινάλι Βησταρίωνος.

Τὸ λοιπὸν μέρος τῆς ἐπικρίσεως τοῦ Βασιλιέβσκη ἀφορᾷ πρὸς τὰ καθ' αὐτὸ ἡμέτερα ἐπιχειρήματα κατὰ τῆς γνησιότητος τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου· ἀρχεται δ' ἀπὸ τοῦ προοιμίου τούτου τοῦ βίου, οὗ τὸ μὲν πρῶτον μέρος ἡμεῖς ἐβεβαιώσαμεν ὅτι ἀνήκει εἰς συγγραφέα τοῦ 9-ου αἰῶνος, τὸ δ' ἕτερον εἰς ἕτερον, σφόδρα τούτου μεταγενέστερον. Κατὰ τὸν Βασιλιέβσκη «μία χεὶρ ἔγραψεν ὅλον τὸν πρόλογον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἄχρι τοῦ τέλους». Ἐξετάσωμεν ἤδη, ἂν ἡ περὶ τούτου γνώμη αὐτοῦ ἔχη λόγον ὑποστάσεως. Γνωστὸν εἶναι, ὅτι κοινῶς ὁ βίος τοῦ Ἰγνατίου θεωρεῖται συγγραφή τοῦ ἔτους περίπου 885-ου, ἢ τῶν ἐτῶν 880—885. Ὁ Βασιλιέβσκη προτιμᾷ νὰ πιστεύῃ, ὅτι συνεγράφη μᾶλλον ἐν ὄντι ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰγνατίου, ἄρα περὶ τὸ τέλος τοῦ 878-ου, ἢ περὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ 879-ου ἔτους. Ἡμεῖς εἴχομεν προβεβαίωσιν, ὅτι τοῦ προοιμίου τοῦ βίου αἱ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ λέξεις ἄχρι τῶν λέξεων ἐὺδοκίμησιν ἀπολειπόμενον¹⁾ ἀνήκουσι σχεδὸν ἅπασαι εἰς τὸν πρόλογον ἑνὸς ἀληθῶς ἀρχαίου βίου τοῦ Ἰγνατίου καταστραφέντος, τὸναντίον δ' ὅτι ὅλον τὸ μετὰ τὰς λέξεις ἐκείνας μέρος εἶναι νόθον, ἐξάραντες ἅμα καὶ τὴν μεταξὺ ἀμφοτέρων τούτων τῶν μερῶν τοῦ σημερινοῦ προλόγου φανεράν πρὸς ἑαυτὰ παραλογίαν καὶ ἀντίφασιν. Ἐν τῷ γνησίῳ μέρει φαίνεται φανερώς ὁ βιογράφος συντάττων τὸ εἰς Ἰγνατίον ὑπόμνημα εἰς χρόνον ἐγγύτατον πρὸς τὸν θάνατον τοῦ Ἰγνατίου.²⁾ Ἐν τῇ ἀρχῇ νέας γενεᾶς ἀπὸ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ὁ Ἰγνατίος ἀνεδείχθη. Ἡ δὲ πρὸς τούτου σχετικὴ τοῦ προλόγου φράσις ἔχει οὕτως· «Ἰγνατίον, φημί, τούτον, τὸν ὕστερον τῷ χρόνῳ καὶ πρὸ τῆς καθ' ἡμᾶς ταύτης ἀναδειχθέντα γενεᾶς». Τὸ ἀναδειχθέντα νοεῖ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Ἰγνατίου ὡς ἀρχιεπισκόπου, τούτεστι πατριάρχου· ἐπειδὴ δὲ αὕτη ἡ ἐμφάνισις ἐγένετο μίαν πρὸ τοῦ συγγραφῆως γενεᾶν, τούτεστι πρὸ 30 ἐτῶν, ἄρα ὁ βιογράφος συνέταξε τὸ περὶ Ἰγνατίου ὑπόμνημα μετὰ τὴν 23-ην ὁκτωβρίου τοῦ 878-ου ἔτους, ὅτε αὐτὸς ἀπέθανεν ὁ Ἰγνατίος, διάδοχον ἀφείξεν ἐν τῷ θρόνῳ τὸν Φώτιον. Ἐνῶ λοιπὸν ταῦτα φανερώς ἐξάγονται ἐκ τοῦ πρώτου τοῦ προλόγου μέρους, τὸ ἕτερον αὐτοῦ μέρος παρουσιάζει ἕτερον ἐξαχόμενον, καὶ εἰς πίστῳσιν τῆς ἡμετέρας γνώμης παρατιθέμεθα ἐνταῦθα αὐτολεξεῖ τὸ κείμενον τοῦ προοιμίου, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν κατακλιθεὶς αὐτοῦ· «Τούτῳ (= τῷ Ἰγνατίῳ) τὴν παρακολουθήσασαν ἐξ ἀρχῆς ἄχρι τέλους βίωσιν μετὰ πλείονος ὑψηλοῦμενος τῆς ἀκριβείας, καὶ

¹⁾ Migne, τ. 105, σ. 488—489.

²⁾ «Εἰ δὲ καὶ πρὸς τοῖς ἐσχάτοις καὶ τοῖς καθ' ἡμᾶς τούτοις ἐγγίζοντες τύχοιεν καιροῖς» κτλ.

πᾶσαν τὴν περὶ αὐτὸν ἀλήθειαν ἐκ τῶν ἐγγράφων τε καὶ ἀγράφως πεπληροφορημένων ἐν ἡμῖν πραγμάτων ἀπροσπαθῶς καὶ ἀνυποστόλως διηγούμενος, πέποιθα πρῶτον μὲν ἐνώπιον τῆς ἐνυποστάτου καὶ ζώσης δικαιοσύνης ἀληθείας· δεύτερον δὲ τὸ χρόνους ἱκανοῖς ἢ ἡδη καταπυκνωθὲν τῆς ἀγνωσίας νέφος καὶ τὰς τῶν πολλῶν ἀμαυρῶσαν διανοίας λεπτύναι τε καὶ σκεδάσαι, ὥστε τοὺς ἐθέλοντας πρὸς τὴν τῶν πραγμάτων ἀλήθειαν εὐκρινῶς ὄραν τὸν ἐργάτην μὲν ἀληθῶς τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀρετῆς εἰδέναι, καὶ ὑμνεῖν καὶ ζηλοῦν (= τὸν Ἰγνατίον), τὸν αὐτουργὸν δὲ τῆς κακίας καὶ τῆς ἀδικίας ἐνδίκως ἀπωθεῖσθαι (= τὸν Φώτιον). Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ προλόγου ἐξάγεται φανερώτατα, ὅτι ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς, ὅστις ἐὺθὺς ἀμέσως μετὰ τὸν Ἰγνατίου θάνατον γράφει καὶ ἐπ' αὐτῆς ταύτης τῆς 2-ας τοῦ Φωτίου πατριαρχίας, παρίστησιν ἑαυτὸν ζῶντα «χρόνοις ἱκανοῖς» ὕστερον τοῦ Ἰγνατίου, χρόνοις δηλαδὴ τοιούτοις, καθ' οὓς ὁ ἀληθῆς τοῦ Ἰγνατίου βίος κατέστη ἀγνωστος καὶ ἀνάγκη διὰ τοῦτο ὑπῆρχε νὰ συνταχθῇ ἕτερός τις, ἀπλῶς καὶ μόνον ὅπως οἱ πολλοὶ μὴ ἀναγνωρίζωσι τὸν Φώτιον ὡς νόμιμον πατριάρχη· ὅπερ εἶναι εἰς ἀντίφασιν πρὸς τὰς λέξεις «πρὸ τῆς καθ' ἡμᾶς ταύτης ἀναδειχθέντα γενεᾶς». Κατὰ τὸν Βασιλιέβσκη δὲν ὑπάρχει ἐνταῦθα ἀντίφασις· γράφει μὲν, καθ' αὐτὸν, ὁ Νικητάς ἐὺθὺς ἀμέσως μετὰ τὸν Ἰγνατίου θάνατον, ἀλλὰ «δὲ ἀνθρώπους» τοῦ 879-ου ἔτους, «οἵτινες ἦσαν ἡλικίας 50 ἐτῶν»· ἀλλ' οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι καὶ ἐξ αὐτοψίας καὶ ἐξ ἀνατροφῆς καὶ ἐξ ἀνοῆς ἦσαν εἰς κατάστασιν διὰ τὴν ἀκριβῆν αὐτῶν ἡλικίαν νὰ γνωρίζωσι καὶ νὰ ἐκτιμῶσιν ὡς ἤθελον τὰ ἐπὶ 30 ἔτη συμβαίνοντα μεταξὺ τῶν πατριαρχῶν Ἰγνατίου καὶ Φωτίου. Ἐπομένως εἶτι ζῶντος καὶ πατριαρχούντος τοῦ Ἰγνατίου δὲν ἦτο δυνατόν νὰ καταπυκνωθῇ τὸ περὶ αὐτοῦ «νέφος τῆς ἀγνωσίας» καὶ νὰ γένηται ἀνάγκη, ὥστε ὁ βιογράφος ἅμα θανόντος τοῦ Ἰγνατίου νὰ καταπύρῃ οὐ μόνον εἰς ἐγγραφους, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀγράφους περὶ τοῦ Ἰγνατίου καὶ αὐτοῦ τοῦ Φωτίου μαρτυρίας, ἀφοῦ μάλιστα καὶ αὐτὸς ὁ Φώτιος ὑπὸ τῆς πολιτείας καὶ τοῦ κλήρου προσκληθεὶς εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἔζη ἀκριβότατος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐνθα καὶ αὐτὸς ὁ τοῦ Ἰγνατίου συνεγράφη βίος. Ἀλλὰ δεδόςθω, ὅτι τοῦ Βασιλιέβσκη ἡ ἀντίληψις εἶναι ὀρθή· ὁ βίος ὅμως δὲν συνεγράφη εἰς τόπον ἀόριστον τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους καὶ διὰ τοιούτους ἀόριστους πεντηκονταετείς ἀνθρώπους, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Ἰγνατίου καὶ διὰ τοὺς μοναχοὺς αὐτοῦ.⁴⁾

⁴⁾ Ὅτι ὁ ἀγνωστος νῦν ἐν τῷ συνόλῳ τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου συνετάχθη ἐν τῇ μονῇ αὐτοῦ, τῇ ἀνατεθειμένῃ τῷ ἀρχιστρατήγῳ Μιχαήλ, πορίζομεθα ἐξ ἑνὸς αὐτοῦ ἀνοσθεύτου τεμαχίου. Migne, τ. 105, σ. 496—497. «Καὶ γὰρ τὴν ἀντικρὺ τούτων κατὰ τὴν ἡπειρον πρὸς τῇ ἀκτῇ κειμένην, ταύτην δὲ λέγω τὴν προκαθημένην τοῦ μεγάλου ταξιάρχου μονῆν, ἐπὶ τῷ τέλει τῆς αὐτοῦ ζωῆς ὁ μακάριος τελευταίως ἀνεστήσατο» κτλ.

τοῦτο δὲ τὸ μοναστήριον ἄμα θανόντος τοῦ Ἰγνατίου εὐρέθη ὑπὸ τὴν πατριαρχικὴν τοῦ Φωτίου ἐξουσίαν καὶ κατὰ συνέπειαν ἀδύνατον ἦτον ὁ βίος τοῦ Ἰγνατίου κατὰ τὴν σημερινὴν αὐτοῦ κατάστασιν νὰ ἀπαγγελθῆ ἐν τῷ ναῷ τῆς μονῆς ἐκεῖνης, καὶ οὕτως ἐκεῖ δημοσίᾳ νὰ ὑβρισθῆ αὐτὸς ὁ Φώτιος, ὁ κανονικὸς τῆς μονῆς προστάτης, αὐτὸς ὁ διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ χειρῶν καὶ ζῶντα καὶ θανόντα περιπτύξας τὸν Ἰγνατίου, αὐτὸς ὁ τοῦτον ἀνακηρύξας μακάριον καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἅγιον. Ταῦτα πάντα δὲν εἶχε λάβῃ ὑπ' ὄψει ὁ Βασιλιέβσκη, οὐδὲ διέκριεν ὅτι τὸ νόθον τοῦ προοιμίου μέρος ἐξ ἐπόψεως θεολογικῆς ἀνήκει εἰς χεῖρας συγγραφέως, ὅστις σκοπὸν ἔθετο νὰ ἐξευτελίσῃ τὴν Ἐκκλησίαν, ἥτις λογίζεται τὸν Φώτιον δόξαν αὐτῆς καὶ πατέρα ἅγιον. Τοιοῦτος βίος τοῦ Ἰγνατίου συνεγράφη πάντως οὐχὶ εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὸν Ἰγνατίου θάνατον, ὅτε ἡ Ἐκκλησία καθολικῶς ἀνεγνώριζε τοῦ Φωτίου τὴν νομιμότητα, ἀλλ' εἰς χρόνους, καθ' οὓς διὰ τῶν ὄπλων ἐν ταῖς ἑλληδικαῖς χώραις ἐπεβλήθη ἡ Οὐνία· βίου τινὸς ὅμως τοῦ Ἰγνατίου παλαιοῦ καὶ εἰλικρινοῦς τεμάχῃ τινὰ μόνον ἐσώθησαν ἐν τῷ ψευδονικητεῖ ὑπομνήματι· ὁ δὲ Βασιλιέβσκη ἀποφασίσας νὰ στηρίξῃ τὸ ὅλου ὑπομνήματος τὴν αὐθεντίαν ἐβασίσθη καθαρῶς εἰς ἀνακριβῆ τῆς ἱστορίας ἀντίληψιν καὶ μάλιστα εἰς παρερμηνείαν τῶν κειμένων, ὡς ὁ λόγος προῖον ἡμῖν θ' ἀποδείξῃ. «Ἐν τῶν εἰλικρινῶν τοῦ παλαιοῦ βίου τεμαχίων εἶναι τὸ πρῶτον τοῦ προοιμίου μέρος, ἐξ οὗ δύνανται τις νὰ εἰκάσῃ, ὅτι συνεγράφη αὐτὸς ἐν ἔτος μετὰ τὸν Ἰγνατίου θάνατον καὶ ἀπηγγέλη τῇ πρώτῃ ὡς ἁγίου ἑορτῇ αὐτοῦ, τῇ 23 Ὀκτωβρίου 879· τὸ λοιπὸν ὅμως τοῦ προοιμίου μέρος εἶναι νόθον, ὡς ἕκαστος βλέπει, καὶ μόνον παρερμηνείας ἀποτέλεσμα δύναται νὰ διακρίνῃ ἐν αὐτῷ ἐνόητα λογικὴν μετὰ τοῦ πρώτου αὐτοῦ μέρους. Καὶ πραγματικῶς ὅλη ἡ περὶ τοῦ προοιμίου γνώμη τοῦ Βασιλιέβσκη, βασίζεται εἰς φανερὰν τοῦ νόθου μέρους παρερμηνείαν, διότι δὲν ἐνόησε τὰς λέξεις· «τὸ χρόνος ἱκανοῖς ἤδη καταπικνωθὲν τῆς ἀγνωσίας νέφος καὶ τὰς τῶν πολλῶν ἀμυροῦσαν διανοίας λεπτοῦναι τε καὶ σκεδάσαι». Ὁ Βασιλιέβσκη ἀντὶ ν' ἀποδώσῃ τὸ ἡ δ ἡ εἰς τὸ χρόνος ἱκανοῖς, ἤνωσε τοῦτο μετὰ τοῦ ἀμαυροῦσαν, ὅπερ ἐν τῇ ἰδίᾳ ῥωσικῇ μεταφράσει μετέβαλεν εἰς χρόνον ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς καὶ οὕτως ἡρμήνευσε τὸ χωρίον κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον· «ἐν τῇ διαρκείᾳ ἱκανῶς μακροῦ χρόνου τὸ καταπικνωθὲν νέφος τῆς ἀγνωσίας, δι' οὗ ἤδη ἀμαυροῦται τῶν πολλῶν ἡ διάνοια». Ἐκ τοιαύτης ἐρμηνείας ἦτο φυσικὸν νὰ διακρίνῃ ὁ Βασιλιέβσκη ἐνόητα λογικὴν ἐν ὅλῳ τῷ προοίμῳ τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου καὶ νὰ σχηματίσῃ τὴν πεποίθησιν, ὅτι τοῦτο μίᾳ καὶ μόνῃ χεῖρ ἔγραψεν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους. Δὲν ἤρκει ἡ τοιαύτη παρερμηνεία, ἀλλ' εἶχεν ἀξιώσῃ ὁ μακαρίτης καὶ νὰ μεμψῆ ἡμῶν, ὅτι ἡμεῖς ἐν τῷ νόθῳ τοῦ προλόγου μέρει διεκρίναμεν χεῖρα τοῦ 13-ου αἰῶνος, ὡσεὶ μετεπηδήσαμεν ἀβόροχοις ποσιν ἀπὸ τοῦ 9-ου αἰῶνος εἰς οὕτω σφόδρα τοῦτου μεταγενέστερον αἰῶνα· ἀλλ' ἡ μεταπήδησις ἡμῶν δὲν ἦτο ἀπότομος, ἀλλὰ σφόδρα κανονικῆ. Εἶναι δηλαδὴ

βεβαιότατον ἐκ τῆς ἱστορίας, ὅτι ἀπὸ τῆς 2-ας τοῦ Φωτίου πατριαρχίας ἡ κανονικὴ καὶ δογματικὴ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ῥώμης ἔνωσις ἦτο συνεχῆς κατὰ τύπους μέχρι τοῦ τῆς ἀρχῆς τοῦ 12-ου αἰῶνος, καὶ ἂν ἐν τῷ μεταξύ κατὰ χρονικά τινα διαστήματα συνέβησαν διακοπαὶ τῶν μεταξύ αὐτῶν σχέσεων, αὗται δὲν φανερώουσι τελικὸν σχίσμα, ἀλλὰ διακοπὰς ἀπλῶς ἐπικοινωνίας μεταξύ παπῶν καὶ πατριάρχων διὰ ζητήματα ὠρισμένα καὶ ἰδία διὰ τὴν ἐν τῷ συμβόλῳ τῆς πίστεως προσθήκην, ἣν οἱ πατριάρχαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀποκρούοντες ὡς ἄθεσμον ἀπεκάλουν αἰρετικὴν· καὶ μετὰ Μιχαὴλ τὸν Κηρουλάριον, καταδικάσαντα συνοδικῶς τὰς ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἐθίμοις καὶ δόγμασι φραγκικῆς πλάνας, ἡ κατὰ τύπους ἀμφοτέρων τῶν ἐκκλησιῶν ἔνωσις ἐξηκολούθει, μέχρις οὗ τέλος ἡ 1-η φραγκικὴ σταυροφορία διώξασα τοὺς ἐν Συρίᾳ κανονικοὺς ἱεράρχας καὶ ἐπισκόπους ἐνεκαθίστησεν ἐν τοῖς θρόνοις αὐτῶν ἄλλοδαποὺς ἐκ Φραγκίας ἱεράρχας καὶ ἐπισκόπους. Ἀπὸ τούτου καὶ μόνου τοῦ χρόνου ἄρχεται ὅπερ ἐννοοῦμεν ἀμφοτέρων τῶν ἐκκλησιῶν πραγματικὸν σχίσμα, περιορισθὲν εὐθὺς ἐν ἀρχῇ ἐν τῇ Συρίᾳ καὶ Παλαιστίνῃ καὶ κατὰ μικρὸν διὰ τῶν λοιπῶν σταυροφοριῶν ἐκταθὲν εἰς ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας, ἕως οὗ καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔτει 1204-ω ἡ φραγκικὴ ἔγένετο κατὰκτησις, ἐπιβαλοῦσα καὶ ἐνταῦθα ξένην ἱεραρχίαν. Ἀπὸ τοῦ 9-ου λοιπὸν αἰῶνος ἄχρι τῆς ἐμφανίσεως τῶν πρώτων ἐν τῇ Ἀνατολῇ συμπτωμάτων τῆς Οὐνίας εἶναι ἀδύνατον καὶ νὰ φαντασθῆ τις κἀν τὴν ὑπαρξιν Ἑλληνοσ συγγραφέως, τὸν Φώτιον καὶ τοὺς αὐτοῦ διαδόχους πατριάρχας διαβάλλοντος καὶ ἐκ τοῦ σώματος ἀποκηρύττοντος τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἀφοῦ μάλιστα καὶ αὐτῇ ἡ τότε ἐν αὐτῇ συγκατηριθμημένη Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία μέχρι τοῦ τῶν ἀρχῶν τοῦ 12-ου αἰῶνος ἀνεγνώριζε τὸν ἐν τῷ Νικητεῖῳ βίῳ τοῦ Ἰγνατίου δεινῶς ὑβριζόμενον Φώτιον ὡς πατριάρχην κανονικώτατον· οὐδ' ὑπάρχει ἑλληνικὸν τι κείμενον ἄχρι τῶν μέσων τοῦ 12-ου αἰῶνος ἀποκηρύττον τὸν Φώτιον καὶ τοὺς αὐτοῦ διαδόχους ἐκ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, ἢ τούτων τὰς πράξεις ἀναθεματίζον καὶ καταθεματίζον· ἐξαιρεῖται μόνος αὐτὸς ὁ πρὸς ἑαυτὸν ἀντιφάσκων καὶ πολλακίς ψευδόμενος Ψευδονικητάς, καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸς ἀπ' ἑαυτοῦ γενόμενος προβληματικὸς· ὁπόθεν ἦτο φυσικὸν νὰ διακριθῆ μὲν ὁ χαρακτῆρ τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ ἐξ ἐπόψεως κριτικῆς ἄμα καὶ ἱστορικῆς, ἀλλὰ καὶ θεολογικῆς, ἐκ δὲ τῆς ἐπόψεως ταύτης ἀναγνωριζόμενος ὑπὸ παντὸς νοῦν ἔχοντος ὡς σφόδρα μεταγενέστερος τοῦ 9-ου αἰῶνος, νὰ παραπεμπθῆ εἰς τοὺς μετὰ τὸ πραγματικὸν σχίσμα χρόνους, καθ' οὓς ὁ στηριγμὸς τῆς Οὐνίας καὶ ἔξφει καὶ γραφίδι κατεζητεῖτο μεταξύ τῶν τότε καταδυναστευμένων ὑπὸ Φράγκων καὶ παπικῶν ἐπισκόπων καὶ λεγάτων Ἑλλήνων. Τὰ πρῶτα τῆς Οὐνίας συμπτώματα ἐνεφανίσθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει διὰ τῆς αὐλῆς Μαυροῦ ἢ τοῦ Κομνηνοῦ, ἐν οἷς τότε ἰσχυροὶ Φράγκοι ἡγεμόνες καὶ τοῦ πάπα ἐπίσκοποι δελεαστικῶς ὑπὲρ ἑαυτῶν σχεδὸν εἶπειν κατέκτησαν·

εἶναι δ' ἄλλως γνωστὸν, ὅτι ἐν τούτῳ τῷ μεταβατικῷ δι' ἀμφοτέρας τὰς ἐκκλησίας 12-ῳ αἰῶνι ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία νομιζούσα ἑαυτὴν μόνην καθολικὴν ἠθέλησε νὰ δικαιολογήσῃ τὸ ἑαυτῆς σχίσμα ἀπὸ τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν δι' ἀναδρομῆς εἰς παλαιὰν ἐποχὴν· διὸ καὶ ἔχομεν τὴν ῥητὴν μαρτυρίαν, ὅτι πρῶτος ἐν τῷ 12-ῳ αἰῶνι ὁ πάπας Κλήμης ὁ 4-ος ἀπέδωκε τὸ σχίσμα εἰς τὴν ὑπὸ τῆς Ῥώμης ἀναγνώρισιν τοῦ Φωτίου ἐν τῷ 9-ῳ αἰῶνι. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς λοιπὸν τοῦ 12-ου αἰῶνος ἐπυκνοῦτο σκοπιμῶς ἐν τῇ Δύσει πνεῦμα μνησικακίας πρὸς τὸν Φώτιον, ὅπερ δι' ἀσχέσεις τῶν δυτικῶν τότε ἡμερῶν πρὸς τὴν αὐτὴν Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ ἐδοκίμασαν νὰ μεταδώσωσιν εἰς αὐτὴν, παραστήσαντες τὴν Οὐνίαν ὡς εὐεργέτιδα τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, ἀφοῦ πρῶτον τούτου τὴν κατατομὴν καὶ τὴν ἀρπαγὴν ἐμελέτησαν· ἀλλ' ἡ Οὐνία διὰ τῆς φρονήσεως τοῦ τότε οἰκουμένου πατριάρχου Μιχαὴλ τοῦ Ἀρχιάλου γενναίως ἀπεκρούσθη· ἐμελλεν ὁμοίως μετὰ τινα ἔτη νὰ ἐπιβληθῇ διὰ τοῦ φραγκικοῦ ξίφους ἔτει 1204-ῳ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἑλληνικαῖς χώραις. Ὁ Ψευδονικήτας λοιπὸν διὰ τοῦ περὶ τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου ὑπομνήματος αὐτοῦ εἶναι ἡγῶ καὶ ἀκριβῆς ἀναπαράστασις δυτικῆς περὶ τοῦ Φωτίου πεποιθήσεως, ἐπισημώτατα φανερωθῆσας ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ὕστερον εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐπιβληθείσας διὰ βεβιασμένης ἄμα καὶ ἀνεκτικῆς Οὐνίας. Ὁ Ψευδονικήτας ἐν τῷ νόθῳ μέρει τοῦ προλόγου ζητεῖ «νέτα-σκέτα» νὰ εἰπῇ πρὸς τοὺς οἰκείους ἀναγνώστας· «Ἐπειδὴ ἐγὼ παρατηρῶ, ὅτι μὲ τὴν παρέλευσιν ἱκανῶν (=πολλῶν) τῶν χρόνων διὰ τὸ θέμα τῶν περὶ Φωτίου καὶ Ἰγνατίου πραγμάτων συνεσωρεύθη κατάπικρον ἀγνώστιας νέφος, καὶ τοῦτο τὰς διανοίας τῶν πολλῶν Ἑλλήνων ἠμαύρωσε, σκοπὸν ἔχω ἐν τῷ περὶ τοῦ Ἰγνατίου πονήματί μου νὰ ἐξασθενήσω καὶ διαλύσω τὸ νέφος ἐκεῖνο τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς ἀγνοίας, οὕτως ὥστε τοῦ λοιποῦ πάντες οἱ ἀποφασίζοντες νὰ ἐρευνῶσι τῶν πραγμάτων τὴν ἀλήθειαν εἰλικρινῶς, διαφωτιζόμενοι ἐκ τοῦ πονήματός μου νὰ γινώσκωσι μὲν ἐν ἀληθείᾳ τὸν ἐργάτην τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀρετῆς καὶ νὰ ὑμνῶσι καὶ μιμῶνται τούτον (= τὸν Ἰγνάτιον, ὃν ὑποτίθει ψευδῶς ὁ Ψευδονικήτας δουλικῶς ὑποτεταγμένον εἰς τὰ παπικὰ νεύματα), τὸν δὲ πρόστυχον τῆς κακίας καὶ τῆς ἀδικίας ἐργάτην (=τὸν Φώτιον) ν' ἀποδιώκωσι μακρὰν ἐνδύμωσιν, τούτεστι νὰ μὴ κοινωνῶσι μετὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἣτις αὐτὸν ὡς πατριάρχην ἀναγνωρίζει κανονικῶν ἄμα καὶ ἡγιασμένον. Τιοῦτος εἶναι ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ γυμνότητι ὁ κεκρυμμένος νοῦς ἐν τῷ νόθῳ μέρει τοῦ ψευδονικήτείου προλόγου, καὶ δίκαιον ἦτο τὸν τοιαῦτα φρονούντα καὶ λέγοντα συγγραφεὰ νὰ μεταφέρωμεν ἀπὸ τοῦ 9-ου εἰς τὸν 13-ον αἰῶνα, ἀφοῦ μάλιστα οὐδεὶς ἀνεξικρέτως Ἕλληνας συγγραφεὺς, ὡς εἶπομεν πρότερον, ἀπὸ τοῦ 9-ου καὶ ἑξῆς αἰῶνος ἐκφράζεται περὶ τοῦ Φωτίου οὕτω δυσμενῶς καὶ ἀσεβῶς, ὡς ὁ Ψευδονικήτας. Ἐξαιρουμένων μόνον δύο χρονογράφοι τοῦ 12-ου αἰῶνος, ὁ Μανασσῆς καὶ ὁ Γλυκᾶς· ἀλλ' οὗτοι ἦσαν αὐλικοὶ τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ συγγραφεῖς,

καὶ ἐπομένως ἀντιπροσωπεύουσιν ἐν σχέσει πρὸς τὴν μνήμην τοῦ Φωτίου διαδόσεις αὐλικὰς, ἔξωθεν ἐκ φραγκικῶν πηγῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν εἰσαχθείσας, εἰ μὴ προὔπηρχον τότε τοιαῦτα κατὰ Φωτίου δυσμενῆ πονήματα, ὅποια ὑποτίθει καταδικάσασα ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία ἐν τῷ 9-ῳ αἰῶνι εἰς αἰώνιον ἀνάθεμα, ἀλλ' ὄν οὐδὲ ἔγχος εἰς ἑλληνικὴν ἐγνώρισιν γλώσσα ἢ λογοτεχνία τοῦ 10-ου καὶ τοῦ 11-ου αἰῶνος· ὅσα δὲ τοιαῦτα παρουσιάζονται σήμερον, οἷον ὑπομνήματα Θεογνώστου, Μητροφάνους, Στυλιανοῦ καὶ Νικίτα Παφλαγόνος, ταῦτα πάντα εἶναι πεπλασμένα καὶ σκότια ἔργα τοῦ 13-ου ἢ τοῦ 14-ου αἰῶνος, ἴσως δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ 15-ου αἰῶνος.

Ἡ συγκεφαλαίωσις τῶν ἄχρι τοῦδε ῥηθέντων περὶ τοῦ προλόγου τοῦ σημερινοῦ παφλαγονικοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου ἀποδεικνυσιν, ὡς πιστεύομεν, ἐπαρκῶς, ὅτι ἐν τούτῳ τῷ προλόγῳ δύο συνειργάσθησαν χεῖρες, μία μὲν ἀληθῶς τοῦ 9-ου αἰῶνος, ἑτέρα δὲ τοῦ μετὰ τὸν 12-ον αἰῶνα χρόνου· ὅπερ εἶναι σημεῖον, ὅτι εἰς ἀρχαῖος ἀγιολογικὸς τοῦ Ἰγνατίου βίος ἐκερματίσθη καὶ ὑφάνθη παρ' ἄλλου τινὸς ἐπὶ σκοπῷ δεδηλωμένῳ εἰς νέαν ἐποχὴν· ἀποδεικνυσιν ἐπίσης, ὅτι τοῦ Βασιλιέβσκη ἢ περὶ τοῦ προλόγου ἐκεῖνου γνώμη βασίζεται καὶ εἰς παρερμηνείαν αὐτοῦ τούτου τοῦ προλόγου, καὶ εἰς προλήψεις ἱστορικὰς, ἐχούσας τὴν βᾶσιν αὐτῶν εἰς ψευδῆ ἀντιληψιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν σκανδάλων τοῦ 9-ου αἰῶνος. Ἄλλ' ὁ μακαρίτης εἶχε παρανοήσῃ καὶ ἦν ἡμεῖς ὑπεδείξαμεν πρότερον ἐν τῷ σημερινῷ τοῦ Ἰγνατικού βίου ἐπιλόγῳ μαρτυρίαν, ἣτις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν φανερῶνει, ὅτι ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ εἶναι σφόδρα μεταγενέστερος τοῦ 9-ου αἰῶνος. Ἐχει δὲ κατὰ λέξιν ἢ μαρτυρία οὕτως· «Ἀλλὰ τὸ μὲν καθ' ἕκαστον ἐπεξίεναι τὰς καινοτομίας καὶ παρανομίας αὐτοῦ τε Φωτίου τοῦ πρωτοστάτου τῶν ὑποκριτῶν καὶ σταυρομάχων, καὶ πάντων καθ' ἑξῆς τῶν αὐτοῦ διαδόχων καὶ τῆς φιλαρχίας κοινωνῶν, ἱστορίας ἔργων καὶ οὐ τοῦ παρόντος τῷ λόγῳ σκοποῦ.»¹⁾ Ἐντεῦθεν δῆλον, ὅτι τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου ὁ συντάκτης ἔγραψε μετὰ διαδόχους τοῦ Φωτίου καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς δευτέρας καὶ τελευταίας αὐτοῦ πατριαρχίας, ὡς ὑποθέτουσιν οἱ τῆς αὐθεντίας ἀντεχόμενοι τοῦ Ψευδονικήτα· εἶναι δὲ τὸ χωρίον ἐκεῖνο καὶ συνεπὲς ἐξ ἐπόψεως θεολογικῆς πρὸς τὸ νόθον τοῦ προλόγου μέρος, διότι καθὼς ἐν τούτῳ σκοπὸς τοῦ συγγραφέως εἶναι τὴν ὡς ἱεράρχου τοῦ Φωτίου νομιμότητα νὰ μὴ παραδέχωνται ποσῶς οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ζητεῖ διὰ τῶν ὑπὸ τὰς λέξεις αὐτοῦ διανοημάτων νὰ μᾶς εἴπῃ ταῦτα· «Ἰδοὺ, ἀναγνώσταί μου, ἐνόησατε πλέον ἐκ τῶν καινοτομιῶν καὶ τῶν παρανομιῶν τοῦ Φωτίου, ὅτι αὐτὸς εἶναι πρωτοστάτης τῶν ὑποκριτῶν καὶ σταυρομάχων· δὲν εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη νὰ σᾶς ἀπαριθμήσω καὶ ἑτέρας μὴ προεκτεθείσας ἐν τῷ ὑπομνήματί μου· ἢ καθ' ἕκαστον

¹⁾ Migne, τ. 105, σ. 573.

αὐτῶν ἀπαριθμήσεις, ἔτι δὲ καὶ ἡ ἀπαριθμῆσις τῶν καινοτομιῶν καὶ τῶν καινονομιῶν πάντων ἀνεξαίρετως τῶν διαδόχων τοῦ Φωτίου, οἵτινες εἶναι κοινωνοὶ τῆς φιλαρχίας αὐτοῦ, δὲν εἶναι ἔργον τοῦ παρόντος ὑπομνήματος, ἀλλ' ἱστορίας εἰδικῆς.» Τοιοῦτον εἶναι τὸ διανόημα τοῦ συγγραφέως ἐν τῷ ἐπιλόγῳ· ὅπερ αὐτὸ καθ' αὐτὸ δηλοῖ, ὅτι οὗτος ἀνήκει εἰς Ἑκκλησίαν, ἣτις δὲν παραδέχεται τὴν νομιμότητα τῆς πατριαρχίας, τοῦ Φωτίου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ. Εἶναι λοιπὸν ἀναντιρρήτως ὁ τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου συγγραφεὺς Ἕλληνας οὐνότιμος, τὸ δόγμα κατόλικος.

Ὁ μακαρίτης Βασιλιέβσκιος δὲν ἀντελήφθη τοῦ νοήματος τοῦ χωρίου, ὅπερ ἀνωτέρω παρετέθη κατὰ λέξιν· τοῦτ' αὐτὸ συνέβη αὐτῷ καὶ ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Νικητείου προλόγου. Κατὰ τὸν Βασιλιέβσκιον ἡ φράσις «καὶ πάντων καθ' ἑξῆς τῶν αὐτοῦ διαδόχων» διδίδει ἀφορμὴν εἰς παρεξήγησιν, ἂν καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν ἄλλῳ τόπῳ τῆς καθ' ἡμῶν διατριβῆς ὀνομάζει τὴν φράσιν ἐκείνην γλωσσικὸν τοῦ Νικητῆ παρόραμα· τοιοῦτον, κατ' αὐτὸν, παρόραμα ὑπάρχει καὶ ἐν τῷ ὑφ' ἡμῶν προσβληθέντι μέρει τοῦ Νικητείου προλόγου. Οὕτω τῇ προπαρασκευῇ γλωσσικῶν ἢ λεκτικῶν παραδρομῶν σώζεται, κατὰ τὸν Βασιλιέβσκιον, ἡ τοῦ Νικητῆ παλαιότης καὶ αὐθεντία! Ἐννοοῦνται, λέγει, ἐν τῇ φράσει ἐκείνη οὐχί οἱ ἐν τῷ πατριαρχικῷ ἀξιώματι διάδοχοι τοῦ Φωτίου (διότι περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ οὐδὲν ἐλέγχθη ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ἰγνατίου· τοῦναντίον δὲ αὐτὸς ὁ Φώτιος προῦποτίθεται ζῶν καὶ αἴτιος ὢν τοῦ σχίσματος), ἀλλ' οἱ διάδοχοι, ἢ κάλλιον εἰπεῖν οἱ ἐν τῇ ὑποκρίσει καὶ σταυροκαταπατήσει διάδοχοι αὐτοῦ, οὕτως ὥστε τὸ διάδοχοι, κατὰ τὸν Βασιλιέβσκιον, ν' ἀντιτάσσεται πρὸς τὸ πρωτοστάτου καὶ νὰ σημαίνῃ τοὺς ὑπὸ τοῦ Φωτίου χειροτονηθέντας ἐπισκόπους καὶ μητροπολίτας, «ἐν οἷς βεβαίως δυνατὸν ἦτο νὰ προΐδῃ τις καὶ τὸν μέλλοντα αὐτοῦ διάδοχον ἐν τῷ ἀξιώματι!» Θαυμασία τῆς ἑλληνικῆς συντάξεως ἀντιληψίς! Ὁ πτωχὸς Ψευδονικήτας ὁμολογεῖ σαφῶς, ὅτι ὁ Φώτιος εἶναι πρωτοστάτης τῶν ὑποκριτῶν καὶ σταυρομάχων, τουτέστι τῶν ἀντασσομένων πρὸς τοὺς πάπας· ὁμολογεῖ σαφῶς, ὅτι πάντες καθεξῆς οἱ διάδοχοι αὐτοῦ εἶναι τοιοῦτοι καὶ τῆς φιλαρχίας αὐτοῦ κοινωνοί, καὶ ὅμως τὸ διάδοχοι ζητεῖται νὰ σημαίνῃ οὐχί τοὺς ἐν τῷ πατριαρχικῷ ἀξιώματι διαδόχους, ἀλλὰ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Φωτίου χειροτονηθέντας ἐν τῷ 9-ῳ αἰῶνι! Ἄλλ' ἂν οὗτος εἶναι τῆς φράσεως ὁ νοῦς, τὸ ἐν αὐτῇ καθ' ἑξῆς παραπέμπει τοῦτον εἰς τὴν τάξιν τῶν παραλογισμῶν, ἢ τῶν σκοπίμων σοφισμάτων· τοῦτ' αὐτὸ ῥητέον καὶ διὰ τὸ ἐν τῇ αὐτῇ φράσει πάντων. Ἡ τοῦ μακαρίτου λοιπὸν ἐρμηνεία δὲν εἶναι ὀρθή, ἀλλ' ἀποτελέσμα παρανοήσεως, ἂν μὴ πόθου σκοπίμου τῆς οὕτως ἢ ἄλλως ὑπερασπίσεως ἐνὸς κειμένου, ὅπερ αὐτὸς πρότερον ὡς γνήσιον ἐν ταῖς ἰδίαις ἐρευναις μετεχειρίζετο· ἀλλὰ θ' ἀντιεῖται, ὅτι ἡ παρασιώπησις τοῦ θανάτου τοῦ Φωτίου ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ἰγνατίου εἶναι ὅπως δὴποτε σοβαρὸν τι ὑπὲρ τοῦ μακαρίτου ἐπιχειρήμα. Οὐδαμῶς, ἡμεῖς ἀποκρινόμεθα· δὲν εἶχεν ὁ Ψευδονικήτας ἀνάγκην τοῦ θανάτου τοῦ

Φωτίου· ἐγίνωσκεν αὐτὸς ἐκ τῶν ἱστορικῶν πηγῶν, ὅτι ὁ θάνατος αὐτοῦ ἦτον ἐνδοξος, καὶ ἂν αὐτοῦ ἐμνημόνευεν, ὁ τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου σκοπὸς ἀφ' ἑαυτοῦ λογικῶς ἐξεμηθενίζετο. Ὁ Ψευδονικήτας εἶχε συμφέρον νὰ χριστῶ ἑαυτὸν συγγραφεὰ τοῦ 9-ου αἰῶνος, ἀλλ' ἐπρόδωκεν ἑαυτὸν καὶ διὰ τοῦ προλόγου καὶ διὰ τοῦ ἐπιλόγου, παθῶν ὅτι συνήθως παθαίνουσιν οἱ φαλατῆροι καὶ τῶν ψευδῶν νομισμάτων οἱ κατασκευασταί. Ὁ μακαρίτης Βασιλιέβσκιος ἠσθάνετο, φαίνεται, ὅτι τῆς λέξεως διάδοχοι ἢ ἰδία ἐρμηνεία οὐδένα θὰ εὑρίσκει φίλον, διότι ἐζήτησε νὰ υποστηρίξῃ αὐτὴν καὶ τῇ βοηθείᾳ τῆς ἱστορίας, εἰπὼν οὕτω φανερώς, ὅτι ἡμεῖς ἐπετρέψαμεν εἰς ἑαυτοὺς μεγάλην ἀνακρίβειαν, ὅποτε διίσχυρισθημεν, ὅτι πάντες οἱ ἄμεισοι τοῦ Φωτίου διάδοχοι ἦσαν κανονικοὶ πατριάρχαι, ἀγνωρισθέντες τοιοῦτοι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ῥώμῃ· «μήπως», λέγει, «καὶ οἱ πάπαι παρεδέχοντο τὸν ἄμεισον τοῦ Φωτίου διάδοχον, τὸν νεαρὸν πατριάρχην Στέφανον;» Ἄλλ' αὐτὴ αὕτη τοῦ ἐπικριτοῦ ἢ ἐρώτησις ἀποδεικνύει δυστυχῶς, ὅτι αὐτὸς εἶχεν ἐπιτρέψῃ εἰς ἑαυτὸν μεγάλην ἱστορικὴν ἀνακρίβειαν, διότι καὶ ὁ Στέφανος οὗτος εἶχεν ἀγνωρισθῆ ὡς πατριάρχης κανονικὸς ὑπὸ τοῦ συγχρόνου αὐτῷ πάπα Στεφάνου τοῦ 6-ου· τοῦτο δὲ ἠγνοεῖ ὁ Βασιλιέβσκιος, διότι παρεδέχετο ὡς γνήσιον ἦν ἐν τῇ καθ' ἡμῶν αὐτοῦ διατριβῇ εἶχεν ἀναφέρῃ «ἐκτεταμένην καὶ ἀηδεστάτην ἀλληλογραφίαν» παπῶν τιμῶν, τὴν περιεχομένην ἐν τῷ πλαστῷ Appendix τῆς συνόδου τῶν ἐτῶν 869—870, μὴ δυνηθεὶς οὕτω νὰ ὠφελῆθῃ ἐκ τοῦ περιεκομμένου πρὸς τὸν Νεοκαισαρείας Στυλιανὸν γράμματος τοῦ πάπα Ἰωάννου τοῦ 9-ου, ὅστις ἔγραφεν αὐτῷ, ὅτι τὸν πατριάρχην Στέφανον εἶχεν ἀγνωρισθῆ ὁ πάπας Στέφανος ὁ 6-ος. Οὐ μόνον δὲ ὁ Στέφανος εἶχεν ἀγνωρισθῆ ἐν Ῥώμῃ, ἀλλὰ καὶ ὁ τούτου διάδοχος Ἀντώνιος ὁ Καυλέας, ἐφ' οὗ καὶ σύνοδος ἐγένετο ἐν Κωνσταντινουπόλει, συνενώσασα τελείως τὴν Δυτικὴν μετὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑκκλησίας· ἀλλὰ τῆς συνόδου ταύτης, ἣς ἐμνήσθη καὶ ὁ Βασιλιέβσκιος, ὁ χαρακτήρ εἶναι παρηρημενευμένος ἐν τῷ περὶ τοῦ βίου τοῦ πατριάρχου Εὐθυμίου βιβλίῳ τοῦ de Boor· καὶ ὅσα ὑπὲρ τοῦ χαρακτήρος τούτου ἐκφράζεται ὁ Βασιλιέβσκιος ἐν σχεσίαις πρῶτην ἐπιδρασεῖσαν ἐκείθιν ῥωσικὴν λογοτεχνίαν, εἶναι ὡσαύτως ἀπόρροια κοινῆς προλήψεως, ὅτι τὸ Appendix εἶναι γνήσιον δῆθεν ἱστορικὸν μνημεῖον. Ὁ μακαρίτης Βασιλιέβσκιος, ἂν ἐγίνωσκε τὰς ἱστορικὰς μελέτας τοῦ σοφοῦ Ἰησοῦτου A. Lapôte, οὐδὲ κἂν θὰ ἤξιστο νὰ υποστηρίξῃ τὴν αὐθεντίαν τοῦ Ψευδονικήτου διὰ τῆς συντάξεως ἰδίας ὑπὲρ αὐτοῦ διατριβῆς.

B'.

Μέχρι τοῦδε ἀνετράπησαν ἅπαντα ἀνεξαίρετως τὰ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ψευδονικητείου κειμένου προσκομισθέντα ὑπὸ τοῦ Βασιλιέβσκιου ἐπιχειρήματα εἰς ὑποστήριξιν τῆς ἐπικρατουσῆς γνώμης περὶ τῆς παλαιότητος

τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου· ἀναμένοντες δὲ καὶ τὴν συζήτησιν ἐτέρων ἐπιχειρημάτων. ἄτινα τυχὸν ἄλλοι τινὲς δύνανται νὰ προσκομίσωσιν, ἡμεῖς τῶρα προβαίνομεν εἰς τὴν ἐξελέγξιν τῶν ἐτέρων γνώμων τοῦ Βασιλιέβσκη, τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰ ἐξωτερικὰ ὑπὲρ τῆς ἀρχαιότητος τοῦ Ἰγνατιακοῦ βίου μαρτύρια. Ἐσημειώθη ἐν τῷ προτέρῳ ἡμῶν δοκιμῳ, ὅτι τοῦ Ψευδονικήτα ἡ αὐθεντία ἐκράτουντο τῇ βοήθειᾳ τοῦ χρονικοῦ Ἰωάννου τοῦ Σκυλίτζη, συγγραφέως τοῦ 11-ου αἰῶνος, ὅστις ἐν τῷ ἰδίῳ προοίμῳ μνημονεύει τινὸς ὑπομνήματος ἱστορικοῦ Νικήτα τοῦ Παφλαγῶνος· χαρακτηρίζει δὲ τοῦτο ὡς ψόγον πατριάρχου τινὸς, ὃν ἀτυχῶς δὲν ἀναφέρει κατ' ὄνομα· ἐξ ὧν ὁμοίως ἐν τῷ προοίμῳ λέγει, φαίνεται ὅτι τὸ Νικήτειον ἐκεῖνο πόνημα ἦτο συντεταγμένον «ἀντιπαθῶς». ¹⁾ Ἄλλ' ὅτι νοεῖται ἐνταῦθα ὁ τοῦ πατριάρχου Ἰγνατίου βίος, οὐδεμίαν ἔχον βᾶσιν νὰ πιστεύωμεν, διότι οὗτος ἀντὶ νὰ ψέγη, τούναντίον ἐπαινεῖ ἀσθενέστατα τὸν Ἰγνάτιον, ἐν σχέσει δὲ πρὸς αὐτὸν ψέγει μόνον τὸν Φώτιον. Ἐδεῖ λοιπὸν νὰ ζητηθῇ τοιοῦτον τοῦ Νικήτα πόνημα, ὅποιον θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐφαρμοσθῇ ἀκριβῶς εἰς τὸν δοθέντα περὶ αὐτοῦ χαρακτηρισμὸν τοῦ Σκυλίτζη· καὶ εἶναι τοιοῦτον ἀκριβῶς μόνον τὸ «σύγγραμμα», ὅπερ εἰδικῶς τὸν πατριάρχην ἔψεγεν Εὐθύμιον (907—912), ἐν σχέσει δὲ πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν αυτοκράτορα Λέοντα τὸν Σοφόν. Περὶ τοῦ συγγράμματος τούτου πραγματεύεται κατ' ἔκτασιν ὁ βίος τοῦ Εὐθυμίου, ὃν ἐξέδωκεν ὁ de Boor. ²⁾ ἄλλ' ὁ Βασιλιέβσκη εἰς τοιαύτην σαφειάτην ἀποδείξειν μὴ θελήσας νὰ δώσῃ πίστιν ἐζήτησε νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι ὁ Σκυλίτζης ὑπονοεῖ τὸν βίον τοῦ Ἰγνατίου· ἔγραψε δὲ πρὸς τοῦτο τέσσαρας ὅλας σελίδας, ἐν αἷς ὑπάρχουσι καὶ ἐκφράσεις τοιαύται· πρῶτον ὅτι ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γνώμῃ περὶ τοῦ Σκυλίτζη περιέχεται «ὀλόκληρος σειρὰ συνερραμμένων πονηριῶν, αἵτινες πολλὴ εὐκολὸν ξεμπερδεύονται καὶ καταστρέφονται» (σελ. 46). — Δεύτερον· «ἐπὶ τέλους λυπούμεθα διὰ τὸν ἐντελῶς μάταιον καὶ περιττὸν κόπον, ὃν ἔδωκεν εἰς ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἀναγνώσας ὁ Α. Π-Κ» (σελ. 49). Ἰδόμεν δὲ νῦν ἂν ἀληθῶς ἔχωσι ταῦτα οὕτω καὶ ἂν ὡσαύτως ὁ κόπος ἡμῶν ἐν σχέσει πρὸς τὸν Σκυλίτζην ἦτο μάταιος.

Ἐπιπλέον ὁ Σκυλίτζης ἔχει ὑπ' ὄψει τὸν βίον τοῦ Εὐθυμίου καὶ οὐχὶ τὸν βίον τοῦ Ἰγνατίου, ἀντέταξεν ὁ ἐπικριτὴς ἐν καὶ μόνον ἐπιχείρημα, τοιαύτην ἐν ἐξαγόμενον, ὅπερ ἐκ τῆς μελέτης εἶχε μορφώσῃ τοῦ προλόγου τοῦ Σκυλίτζη περὶ τῆς μεθόδου αὐτοῦ. Κατὰ τὸν Βασιλιέβσκη ὁ Σκυλίτζης οὐδὲν παρέλαβεν ἐν τῷ ἰδίῳ χρονικῷ ἐκ συγγραμμάτων, αἵτινες εἶχον χαρακτῆρα ἐμπαθῆ, ἢ χριστικόν, ἢ λιβελλογραφικόν, μὴ δούς οὕτω προσοχὴν εἰς τὰς ἐν αὐταῖς ἀπαντηθείσας διαφορὰς καὶ διαφωνίας, ἀλλὰ

¹⁾ Κεδρηνοῦ· τ. 1, σ. 4—5. Bonn.

²⁾ Vita Euthymii; ein Anekdoten herausgegeben von C. de Boor, σ. 56—58.

καὶ περιφρονήσας ὅσα εὗρισκεν ἐχόμενα ἐγγὺς τοῦ μυθώδους. Παρατηρεῖ προσέτι ὁ Βασιλιέβσκη, ὅτι ὁ παρὰ τῷ Σκυλίτζη μνημονευόμενος Νικήτας Παφλαγῶν καταλέγεται μεταξὺ τῶν αὐτῶ καλῶς ἐγνωσμένων καὶ τῶν μᾶλα διαβεδομένων δημοτικῶν ἱστορικῶν συγγραμμάτων· ὅπερ ὁμοίως δὲν εἶναι ἀληθές, διότι οὐδὲν περὶ τούτου λέγει ῥητῶς ὁ Σκυλίτζης· ὅτι λέγει περὶ τοῦ Νικήτα ὁ Σκυλίτζης, ἀποδείκνυσιν ἀπλῶς ὅτι οὗτος εἶχε γνώσιν ἐνὸς αὐτοῦ πονήματος σκοπίμου μὲν ἀλλὰ χαρακτηριστικοῦ ἱστορικοῦ. Πόνημα λοιπὸν ἱστορικὸν τοῦ Νικήτα εἶναι. κατὰ τὸν Βασιλιέβσκη, ὁ νῦν γνωστὸς ἡμῖν ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ βίος τοῦ Ἰγνατίου, ὅστις, εἰ καὶ σκοπίμος, περιλαμβάνει μίαν γνωστὴν ἱστορικὴν περίοδον. Ταῦτα οὕτως ἀπλῶς λεγόμενα οὐδὲν ἀποδεικνύουσι, διότι τὸ κατὰ τοῦ πατριάρχου Εὐθυμίου σύγγραμμα τοῦ Νικήτα ἦτον ἐπίσης σκοπίμον, περιλαμβάνανε δ' ὡσαύτως καὶ μίαν γνωστὴν ἱστορικὴν περίοδον τῆς πατριαρχίας τοῦ Εὐθυμίου καὶ τοῦ αυτοκράτορος Λέοντος. Τέλος συνεχίζομεν τὸν εἰρμόν τῶν σκέψεων τοῦ Βασιλιέβσκη. Ἄν ὁ Σκυλίτζης, λέγει, ὀνομάζει τὸ σύγγραμμα τοῦ Νικήτα «ψόγον πατριάρχου», δὲν ἀρμόζει νὰ προϋποθέσωμεν, ὅτι οὗτος ἔφερε τοῦτον τὸν τίτλον (ἡμεῖς εἶχομεν εἰπεῖν· ψόγος τοῦ δεῖνα πατριάρχου)· ἄλλως θὰ ἠναγκαζόμεθα νὰ νομίζωμεν, ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ λόγιοι ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τῶν ἰδίων βιβλίων ἐξεδήλουν τοὺς λογοτεχνικοὺς αὐτῶν σκοποὺς, σκοποὺς κολακείας ἢ ψόγου· εἷς μὲν, λέγει, θὰ ἐφανέρου (— διὰ τῆς ἐπιγραφῆς), ὅτι θέλω νὰ ἐπαινώσω τὸν βασιλέα καὶ διὰ τοῦτο γράφω ἱστορίαν· ἕτερος δὲ θὰ ἐφανέρου, ὅτι σκοποὺν ἔχω νὰ ἐπαινώσω τὸν φίλον καὶ διὰ τοῦτο κτλ. Ἄλλὰ, προσέτι, καὶ ὁ Σκυλίτζης ἀναφέρει, ὅτι τὸ ψόγος πατριάρχου εἶναι κεκρυμμένος σκοπὸς, ὁ δὲ τύπος ἀληθῆς ἱστορικῆς διήγησις, ἣτις δύναται ν' ἀντιπαρβληθῇ πρὸς τὰ ὑπομνήματα τοῦ Γενεσίου καὶ τοῦ Δαρνοπάτου. Μένωμεν πρὸς τὸ παρὸν ὡδε καὶ πάλιν ὑστερον συνεχίζομεν τὸν λόγον τοῦ Βασιλιέβσκη. Παρατηρητέον λοιπὸν ἐν πρώτοις, ὅτι εἰς τὸν συλλογισμόν αὐτοῦ περὶ τοῦ ἂν ὁ Σκυλίτζης ὀνομάζει τὸ πόνημα τοῦ Νικήτα ψόγον πατριάρχου, δὲν ἔπειτα ἐντεῦθεν ἢ ὑπόθεσις ὅτι τοῦτο καὶ ψόγος ὀνομάζετο τοῦ δεῖνα πατριάρχου, δύναται λογικώτατα ν' ἀντιταχθῇ ὁ ἐξῆς παράλληλος συλλογισμὸς, ὅστις τὸν ἕτερον ἐκμηδενίζει τελείως· ἂν δηλαδὴ ὁ Σκυλίτζης εἶχεν ὑπ' ὄψει πράγματι τὸν βίον τοῦ Ἰγνατίου, πρέπει νὰ προϋποθεθῇ ὅτι ὁ Σκυλίτζης δὲν θὰ ὀνομάζεν ἐκεῖνον ψόγον πατριάρχου, ἀλλ' ἐπαινοῦν πατριάρχου (κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ παρ' αὐτῷ τῷ Σκυλίτζη ἐπαινοῦν βασιλέως, δι' οὗ τὴν συγγραφὴν ἐχαρακτήρισεν τοῦ Δαρνοπάτου), διότι πραγματικῶς ὁ τοῦ Ἰγνατίου βίος δὲν περιέχει ψόγον αὐτοῦ, ἀλλὰ τούναντίον ἐπαινοῦν ἐκτενέστατον. Ὁ συλλογισμὸς ἄρα τοῦ Βασιλιέβσκη κατ' οὐδὲν ὠφελεῖ τὸν εἰς ὑποστήριξιν τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου ἴδιον ἀγῶνα· ἀλλὰ καὶ ὁ ἕτερος αὐτοῦ συλλογισμὸς περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν οἱ Βυζαντινοὶ λόγιοι θὰ ἐπέγραφον τὰς ἰδίας συγγραφας, εἶναι παντελῶς ἀνωφελὴς καὶ πως ἀλλόκοτος. Οἱ Βυζαντινοὶ ἦσαν

θαυμασίοι εἰς τὸ φανεροῦν τὴν ἑαυτῶν θέλησιν ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τῶν ἰδίων πονημάτων. Ἰωάννης ὁ Γεωμέτρης ἤθελε νὰ ἐπαινέσῃ τὸ μῆλον, καὶ συγγραφεὺς τὸ σχετικὸν πρὸς τοῦτο ὑπόμνημα ἐπέγραψεν αὐτὸ Περὶ τοῦ μήλου, ἢ ἐγκώμιον μήλου. Αὐτὸς ὁ Νικήτας ὁ Παφλαγῶν ἠθέλησε νὰ ἐγκωμιάσῃ τὸν ἄγιον Ἰακίνθον τὸν Ἀμάρτιδος, καὶ συντάξας ἴδιον περὶ τούτου πόνημα ἐπέγραψεν αὐτὸ ἐγκώμιον. Βαρθολομαῖος ὁ Ἐδεσσηνὸς ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ μουσουλμάνου προφήτου Μωάμεθ ἠθέλησε νὰ ψέξῃ τὸν ἰσλαμισμόν, καὶ περατώσας τὸ σχετικὸν πρὸς τοῦτο σύγγραμμα ὠνόμασεν αὐτὸ Βίον τοῦ ἀκαθάρτου Μουχάμετ, δηλώσας οὕτω συντόμως ἅπασαν τὴν ἰδίαν θέλησιν. Γρηγόριος ὁ Κύπριος ἤθελε νὰ ἐγκωμιάσῃ τὸν αυτοκράτορα Μιχαήλ τὸν Παλαιολόγον καὶ νὰ ἐξομωῖ αὐτὸν πρὸς Κωνσταντῖνον τὸν Μέγαν. Ἐπέγραψε λοιπὸν καὶ οὗτος τὸ ἴδιον πόνημα. Ἐγκώμιον εἰς τὸν αυτοκράτορα κυρὸν Μιχαήλ τὸν Παλαιολόγον καὶ Νέον Κωνσταντῖνον. Θεόδωρος ὁ Πρόδρομος ἠθέλησε νὰ ψέξῃ ἕνα γέροντα μακρὸν ἔχοντα πώγωνα· ἐπέγραψε καὶ οὗτος τὸ ἴδιον περὶ τούτου ὑπόμνημα. Κατὰ μακρογενεῖου γέροντος. Νικηφόρος ὁ Χουμνος προσετάχθη νὰ ψέξῃ ἕνα πατριάρχην· ἐπέγραψε λοιπὸν καὶ οὗτος τὸν ἴδιον ψόγον οὕτως. Ἐλεγχος κατὰ τοῦ κακῶς τὰ πάντα πατριαρχεῦσαντος Νίφωνος. Ἀνάλογον ἔλεγχον, ἕμως δὲ χαρακτηριστικὸν, ἤ μᾶλλον κομματικὸν, συντάξας Νικήτας ὁ Παφλαγῶν κατὰ τοῦ πατριάρχου Εὐθυμίου· ὁ δὲ Σκυλίτζης φαίνεται δίδων αὐτῷ τὴν ἐπιγραφὴν ψόγου· ἄλλως τε ἡ λέξις αὕτη εἶναι τεχνικὸς ὄρος, ἐπιτροπόμενος εἰς ἐπιγραφὰς ψευτικῶν λόγων. Οὕτω, λόγου χάριν, ὁ ῥήτωρ Αἴλιος Ἀριστείδης ἔγραψε ψόγον Ἀλεξάνδρου, ὁ Λιβάνιος ψόγους διαφόρους, οἷον Ἀχιλλέως, Ἐκτορος καὶ λοιπῶν. Νικόλαος ὁ σοφιστὴς ἔγραψε ψόγον θέρους, ψόγον χειμῶνος κτλ. «Ἀλλὰ, λέγει ὁ Βασιλιέβσκις, καὶ ὁ Σκυλίτζης ἀναφέρει, ὅτι τὸ ψόγος πατριάρχου εἶναι ἀληθὴς ἱστορικὴ διήγησις, ἥτις δύναται ν' ἀντιπαραβληθῇ πρὸς τὰ ὑπομνήματα τοῦ Γενεσίου καὶ Δαφνοπάτου» (σελ. 48). Τὸ κείμενον τοῦ Σκυλίτζη, πρὸς ὃ ἀναφέρεται ἡ παρατήρησις αὕτη ἔχει οὕτως. «... οἰκείαν ἕκαστος (δηλαδὴ τῶν συγγραφέων Θεοδώρου Δαφνοπάτου, Νικήτα Παφλαγῶνος καὶ Γενεσίου) ὑπόθεσιν προσεσάμμενος, ὁ μὲν ἔπαινον βασιλέως, ὁ δὲ ψόγον πατριάρχου, ἕτερος δὲ φίλου ἐγκώμιον, καὶ ἐν ἱστορίᾳ σχήματι τὸν ἑαυτοῦ ἕκαστος ἀποπληροῦντες σκοπὸν, πόρρω τῆς τῶν εἰρημίων ἀνδρῶν πεπτοκίᾳσι διανοίᾳς», δηλαδὴ οὐχὶ τῶν ἔργων τοῦ Γενεσίου καὶ Δαφνοπάτου, ὡς ἐσφαλμένως εἶχεν ἐννοήσῃ ὁ Βασιλιέβσκις, ἀλλὰ τῶν σκοπῶν ἢ τῶν προθέσεων τοῦ ἐπαινεθέντος βασιλέως, τοῦ ψευθέντος πατριάρχου καὶ τοῦ ἐγκωμισθέντος φίλου. Ὁ Σκυλίτζης λοιπὸν θέλει νὰ εἴπῃ ῥητῶς, ὅτι ὁ Νικήτας Παφλαγῶν ὑπὸ τὴν πρόφασιν ἱστορικῆς ἢ διηγηματικῆς ὑπομνήματος ἔλαβεν ὡς ὑπόθεσιν ἕνα πατριάρχην ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ ψέξῃ τοῦτον, καὶ ἐπομένως τὸ πόνημα αὐτοῦ δὲν ἀναπαριστᾷ τὸν ἀκριβῆ τοῦ πατριάρχου ἐκείνου χαρακτήρα. Κατόπιν

προστίθουσιν, ὅτι οὗτος ὁ ψόγος ἦτον ἐκτενὴς καὶ διηγεῖτο πράγματα τῆς ἐποχῆς τοῦ πατριάρχου μετὰ τινος πρὸς τὸ παρελθὸν ἀναδρομῆς, τέλος δὲ ἦτο ψόγος ἐμπλοῆς. Ἰδοὺ πᾶν ὅ τι θέλει νὰ εἴπῃ ὁ Σκυλίτζης. Ἡ τοῦ Βασιλιέβσκις λοιπὸν ἀντίληψις στηρίζεται εἰς ἀνακριβῆ τῶν λόγων τοῦ Σκυλίτζη ἐρμηνείαν, καὶ ἐπομένως ὁ τοῦ Σκυλίτζη χαρακτηρισμὸς τοῦ Νικήτειου ὑπομνήματος δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ μόνον εἰς ὃ εἶχε γράψῃ κατὰ τοῦ πατριάρχου Εὐθυμίου σύγγραμμα, ποιήσας ἐν αὐτῷ ἀναμφιβόλως ἀναδρομὴν τινὰ εἰς τὸ παρελθὸν αὐτοῦ, ὅτε οὗτος ἦτον ἀπλοῦς μοναχὸς καὶ φίλος ἔμπιστος τοῦ βασιλέως Λέοντος· ἀλλ' «ἢ συγγραφή τοῦ Νικήτα», λέγει ὁ Βασιλιέβσκις, κλαπέισα «ἐδόθη εἰς αὐτὸν τὸν Λέοντα, ἐναντίον τοῦ ὁποῖου πρὸ παντὸς ἄλλου ἀπηύονετο»· ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές, τοῦ Βασιλιέβσκις παρανοήσαντος τὸ σχετικὸν τοῦ βίου τοῦ Εὐθυμίου χωρίον. Ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ δὲν λέγει ὅτι τὸ σύγγραμμα τοῦ Νικήτα ἦτο πρὸ παντὸς ἄλλου ἐναντίον τοῦ Λέοντος, ἀλλὰ κατὰ τοῦ πατριάρχου Εὐθυμίου, ἐν σχέσει δὲ πρὸς αὐτὸν καὶ κατὰ τοῦ Λέοντος. Καὶ αὐτὸς ὁ Λέων ἀνακρίων ἐπὶ συνέδου τὸν Νικήταν ἐρωτᾷ αὐτόν· «Λέγε μοι, ἀνούστατε, οὐ κατὰ τοῦ κοινου πατρὸς ἡμῶν καὶ πάσης τῆς ἱερᾶς ὀμηγύρεως ταύτης γέγραψας»¹⁾; Ὁ μακαρίτης Βασιλιέβσκις ἠσθάνετο, ὅτι καὶ ἡ σχετικῶς πρὸς τὸν Σκυλίτζην ἀντίρρησις αὐτοῦ ἦτον ἀνίσχυρος· διὸ καὶ τέλος εἶχε ζητήσῃ νὰ θέσῃ ἐν ἀμφιβόλῳ τὴν συνταύτισιν τοῦ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου ἀναφερομένου Νικήτα Δαβίδ τοῦ Παφλαγῶνος μετὰ τοῦ ἑτέρου συγγραφέως Νικήτα Παφλαγῶνος, τοῦ μνημονευομένου ἐν τῷ βίῳ τοῦ Εὐθυμίου. Ἄν, λέγει, ὁ Νικήτας ἦτον αὐτὸς ἐκεῖνος, οὗ τὸ ὄνομα ἀναφέρεται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου, τοῦτο δὲν ἀπεδείχθη ἐντελῶς, ἀλλὰ τούναντίον εἶναι πολὺ ἀμφίβολον». Ὅμως δὲ τοῦτο ἀναιρεῖται πρῶτον ὑπὸ τοῦ Σκυλίτζη, παρὰ τῷ ὁποίῳ ἐπίστευεν ὁ Βασιλιέβσκις ὅτι νοεῖται Νικήτας Δαβίδ ὁ Παφλαγῶν, ἐνῷ ὁ Σκυλίτζης ὀνομάζει αὐτὸν ἀπλῶς Νικήταν Παφλαγῶνα, καθὰ καὶ τοῦ Εὐθυμίου ὁ βιογράφος· δεύτερον ὑπὸ τῆς παραδόσεως τῶν παλαιῶν χειρογράφων, ἐν οἷς ὁ εἶς καὶ μόνος Νικήτας Παφλαγῶν τιτλοφορεῖ ἑαυτὸν δούλον τοῦ Χριστοῦ, καθὰ καὶ ὁ ψευδὴς τοῦ Ἰγνατικῆ βίου συγγραφεὺς. Ἐπειτα δὲ καμμία σπουδαία ἀμφιβολία δὲν ὑπάρχει ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο, εἰ μὴ ἡ τοῦ de Boor, ἥτις ἐφευρέθη πρὸς διάσωσιν τῆς αὐθεντίας τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου. Ὁ πρωθιερεὺς Α. Μ. Ἰβαντσῶφ-Πλατῶνωφ ἀπέδειξε τὸ ἀνυπόστατον αὐτῆς²⁾, καὶ παρὰδοξον εἶναι ὅτι ὁ Βασιλιέβσκις, ὅστις συνίστα κατ' ἡμῶν τὸ περὶ Φωτίου βιβλίον τοῦ πρωθιερέως Πλατῶνωφ δὲν εἶχε παρατήρησιν τὴν ὀρθὴν αὐτοῦ τοῦ Πλατῶνωφ κρίσιν

¹⁾ Vita Euthymii, σ. 57.

²⁾ Α. Μ. Ἰβ.—Πλατῶνωφ Ἐρευναὶ περὶ τοῦ Φωτίου (ῥωσιστί). Ἐν Πετροπόλει 1892, σ. 11—12, σημ. 12.

περί τῆς ταυτότητος ἀμφοτέρων τῶν Νικητῶν. Παραδοξότερον ὡσαύτως, ὅτι δὲν ἐγνώριζε καὶ τὴν ὅποιαν ὁ Ν. Ποπῶρ ἐδημοσίευσεν συγγνώμης αἴτησιν πρὸς τὸν Πλατώνωφ δι' ὅσα πρότερον ἔγραψε κατ' αὐτοῦ, ὅτε δὲν παρεδίεχτο τὴν ἠγθεῖσαν τῶν Νικητῶν συνταύτισιν.¹⁾ Τέλος, ἐπειδὴ ἡμεῖς εἰχομεν ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ Σκυλίτζης οὔτε ἐγνώρισέ ποτε οὔτε καὶ μετεχειρίσθη τὸν ψευδονικήτειον τοῦ Ἰγνατίου βίον, ὁ Βασιλιέβσκις εἶχεν ἀντικρούσῃ ἡμᾶς διὰ τῆς παρατηρήσεως, ὅτι αὐτὸς ὁ Σκυλίτζης προσέλαβε νὰ βεβαιώσῃ ἐν τῷ ἰδίῳ χρονικῷ περὶ τῆς μὴ παραλαβῆς ἐκ πονήματος τοῦ Νικήτα περιπτῶν εἰδήσεων, προφυλάξας οὕτως ἑαυτὸν ἀπὸ τῶν σκοπίμων καὶ μεροληπτικῶν διηγήσεων· ἀλλ' οὐδὲ ταῦτα εἶναι ἀκριβῆ, διότι αὐτὸς ὁ Σκυλίτζης ὁμολογεῖ, ὅτι καὶ ἐκ τῶν περιφρονητῶν ἀντιπαθῶν συγγραμμάτων συνέλεξε «τὰ εἰκότα καὶ ὅσα τοῦ πιθανοῦ μὴ ἀπέπιπτε». Καὶ ἂν ὁ Σκυλίτζης ἐγίνωσκε τὸν βίον τοῦ Ἰγνατίου, θὰ παρελάμβανεν ἀναμφιβόλως τὸ περὶ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Ῥώσων ἱστόρημα, ὅπερ ἀντετάχθη ἡμῖν ὡς ἔχον ἀκριβῶς ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ἰγνατίου· οὕτως ὁ Σκυλίτζης θὰ ἦτο συνεπὴς πρὸς ἑαυτὸν. Ἐξ ὅσων λοιπὸν ἐλέχθησαν περὶ τοῦ Σκυλίτζη, πρέπει νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι πᾶσα ἡ «σειρὰ συνερραμμένων πονηρολογιῶν» ἄλλω τινὶ βεβαίως ἀνήκει, οὐχὶ δὲ ἡμῖν, ἔτι δ' ὅτι ὁ περὶ τοῦ Σκυλίτζη κόπος ἡμῶν δὲν ἦτον «ἐντελῶς μάταιος καὶ περιττός», ἀλλὰ λίαν ἀναγκάσιος, ὡς ἀποδείξας φανερώς τὸν χρονογράφον ἐκεῖνον οὐδεμίαν ἀπολύτως ἔχοντα γνώσιν βίου τινὸς τοῦ Ἰγνατίου.

Φερδινάνδος ὁ Hirsch εἶχε γνωματεύσῃ, ὅτι ὁ Γενέσιος ἐγίνωσκε τὸν βίον τοῦ Ἰγνατίου²⁾· ἀλλ' ἡμεῖς ἐν τῇ προτέρᾳ διατριβῇ ἐβεβαίωσαμεν, ὅτι οὐδ' ὁ Γενέσιος ἐγνώρισέ ποτε τὸν βίον τοῦτον, διότι ὅσα ὁ Hirsch ὑπεδείκνυε χωρὶα πηγάζοντα ἐξ αὐτοῦ, ταῦτα προήλθον ἐξ ἀμέσου γνώσεως τοῦ συνεχιστοῦ τοῦ Θεοφάνους³⁾. Ὁ Βασιλιέβσκις ὁμοίως ἠθέλησε νὰ ὑπερασπίσῃ τὸν Hirsch διὰ τῆς ἐξῆς παρατηρήσεως· «Ὁ Γενέσιος ἂν ἀμφιβόλως ἔγραψεν ἐνωρίτερον τῶν συνεχιστῶν τοῦ Θεοφάνους· πῶς αὐτὸς ἠρύσθη ἀπὸ ὑστεριώτερου συγγραφέως; ὅτι δ' ὁ Γενέσιος ἦτον ὁ πρῶτος δραξάμενος τῆς συνεχείας τοῦ χρονικοῦ Θεοφάνους τοῦ ὁμολογητοῦ, τοῦτο αὐτὸς ὁ Γενέσιος ὁμολογεῖ ἐν τῷ βραχεῖ προλόγῳ τοῦ πονήματος αὐτοῦ. Αὐτὸς ἔγραψε, προσθεῖς τὸ κατ' ἐξοχὴν, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀπὸ στόματος παραδόσεως· ἐδράξατο δὲ τοῦ ἔργου τούτου κατ' ἐντολήν Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, καὶ σκοπὸς

αὐτοῦ ἦτο νὰ ἐκθέσῃ τὰ ἀπὸ τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου γεγονότα, ἅτινα δὲν ἦσαν ἔως τότε ἀντικείμενον συνδυετικῆς ἱστορικῆς ἐκθέσεως ἐν ἐνὶ βιβλίῳ. Κρίνοντες ἐπὶ τῇ βάσει ὅλων τῶν δεδομένων, εὐρίσκουμεν ὅτι ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος εἶχε πολλὰς ἀφορμὰς νὰ εἶναι δυσηρεστημένος διὰ τὸ σύγγραμμα τοῦ Γενεσίου» (σελ. 50). Ταῦτα ἔγραψεν ὁ Βασιλιέβσκις, προσθεῖς αὐτοῖς ἀτομικὰς τινας σκέψεις περὶ τοῦ Γενεσίου, τέλος δὲ καὶ ταύτην· «Ἡ δὴλωσις δὲ (= ἡ τοῦ Κερκαμῆως) περὶ τῆς μεγάλῃς λεκτικῆς ὁμοιότητος, ἣτις ἀπαντᾷ παρὰ τῷ Γενεσίῳ, μὲ τοὺς συνεχιστὰς τοῦ Θεοφάνους, ἐν τοιαύτῃ περιστάσει διατρανοῖ ἀπλότητα». Ἡμεῖς ὁμοίως καὶ πάλιν βεβαιούμεν, ὅτι ὁ Γενέσιος ὠφελήθη ἐκ τοῦ συνεχιστοῦ τοῦ Θεοφάνους. Αὐτὸς ὁ Γενέσιος λέγει οὐχὶ ὅπερ ἀποδίδει εἰς αὐτὸν ὁ Βασιλιέβσκις, ἀλλ' ὅτι σκοπὸς αὐτοῦ ἐν τῷ ἰδίῳ χρονικῷ εἶναι νὰ συμπληρώσῃ ἀπλῶς τὸν συνεχιστὴν τοῦ Θεοφάνους καὶ οὐδὲν ἄλλον· ἐπομένως γινώσκει αὐτὸν καλλίστα, παραλαμβάνει τούτου λεκτικὰς, καὶ πᾶν ὅτι ἔγραψε περὶ τοῦ Ἰγνατίου καὶ τοῦ Φωτίου καὶ τοῦ Καίσαρος Βάρδα, ἐγνώρισε μόνον διὰ τοῦ συνεχιστοῦ τοῦ Θεοφάνους καὶ οὐχὶ διὰ τοῦ ὅλως ἀγνώστου αὐτῷ βίου τοῦ Ἰγνατίου· τὸ δὲ χωρίον τοῦ Γενεσίου, πρὸς ὃ ἡ ὅλως ἡμαρτημένη τοῦ Βασιλιέβσκις ἐρμηνεία ἀναφέρεται, ἔχει κατὰ λέξιν οὕτω· «... καὶ ταῦτα γε καὶ διαιτῆσαι προσεταγμένως πρὸς Κωνσταντῖνου τοῦ αυτοκράτορος...», ὡς ἂν τὰ μὴ παραδεδομένα βιβλῶν τῆ ἱστοροῦση ἀπὸ τῆς κατὰ δυσσέβειαν φρενοβλαβούς Λέοντος βασιλείας τοῦ ἐξ Ἀμαλῆκ καὶ καθεξῆς ἀναγράφωμαι¹⁾. Καὶ ποῖα λοιπὸν εἶναι ἡ βιβλος, ἣν προσετάχθη νὰ συμπληρώσῃ ὁ Γενέσιος; ἀλλ' ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ τοῦ συνεχιστοῦ Θεοφάνους, ἣτις ἄρχεται ἀπὸ τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου. Μετὰ τοῦ Γενεσίου σχετίζεται καὶ ἑτέρα ἡμῶν γνώμη περὶ τοῦ ὅτι οἱ πρῶτοι καὶ ὑστεροὶ βυζαντινοὶ χρονογράφοι τοῦ 10-ου καὶ τοῦ 11-ου αἰῶνος, ἐκ δὲ τοῦ 12-ου ὁ Σκυλίτζης καὶ ὁ Κεδρηνός, εἶναι πάντες εὐνοϊκοὶ πρὸς τὴν μνήμην τοῦ Φωτίου, οὐδεμίαν ἀπολύτως ὑπό τινος ἐξ αὐτῶν ἐκφρασθεῖσης κατ' αὐτοῦ κακολογίας· ἀλλ' ὁ Βασιλιέβσκις εἶχε καὶ περὶ τούτου γνώμην ἐναντίαν, εἰπὼν ταῦτα· «Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ δίσχυριζώμεθα, ὅτι πάντες οἱ παλαιότεροι χρονογράφοι μέχρι τοῦ 12-ου αἰῶνος... ἦσαν εὐνοϊκοὶ πρὸς τὴν μνήμην τοῦ Φωτίου»; Καὶ πάλιν· «ὀρθότερον, λέγει, θὰ ἦτο νὰ ἔλεγεν (ὁ Κερκαμῆς), ὅτι δὲν ὑπάρχει οὐδὲ εἰς χρονογράφους τῶν παλαιῶν, ὅστις ἴστατο κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὸ μέρος τοῦ Φωτίου» ὅπερ οὕτως εἰρημένον εἶναι ψεῦδος· «Μάλιστα» λέγει ὁ Βασιλιέβσκις, «καὶ αὐτὸς ὁ Γενέσιος, ὁ ἀποκαλῶν ἀληθῆ πατριάρχην τὸν Ἰγνατίου, τὸν δὲ Φώτιον ψευδοφανῆ²⁾». Αὕτη καὶ μόνη ἦτο τοῦ μακαρίτου

¹⁾ Ν. Ποπῶρ, «Περὶ διδασκαλίας τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας» ἐν τῷ «Θεολογικῷ Ἀγγελιαφόρῳ» (ῥωσιστ.). 1893, σ. 350, σημ. 1. — Ν. Ποπῶρ, ὁ αυτοκράτωρ Λέων ς' ὁ Σορὸς (ῥωσιστ.). Μόσχα 1892, σ. XLIX, σημ. 1.

²⁾ F. Hirsch, Byzantinische Studien, σ. 159 κέ.

³⁾ Βυζαντινὰ Χρονικά, τ. 6, σ. 27—28.

¹⁾ Γενεσίου σ. 4 Bonn.

²⁾ Γενεσίου σ. 102 Bonn.

ή ἀπόδειξις, ὅτι οὐδεὶς τῶν παλαιῶν χρονογράφων εἶναι ὑπὲρ τοῦ Φωτίου! Καὶ ὅμως ἀνοίγομεν τὸ χρονικὸν τοῦ Γενεσίου, καὶ τί βλέπομεν; ὅτι ὁ μακαρίτης εἶχε παρανοήσῃ ἀπλῶς τοὺς λόγους τοῦ Γενεσίου, γενόμενος οὕτω θῦμα τοῦ βασιλικοῦ γελοιοποιοῦ Γρύλλου! Ψευδοφάνης πατριάρχης, κατὰ τὸν Γενέσιον, εἶναι οὐχὶ ὁ Φώτιος, ἀλλ' οὗτος ὁ γελοῖος Γρύλλος, ὃν ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ εἰς ἐμπαιγμὸν τοῦ πατριάρχου Ἰγνατίου ἐνέδωκεν ἄμφια πατριαρχικά. Οὕτως ἐνόησαν τοὺς λόγους τοῦ Γενεσίου οἱ ἐκδόται καὶ σχολιασταὶ τοῦ Γενεσίου· τοῦτο δὴ ναταὶ νὰ βεβαιωθῇ ἕκαστος ἐκ τοῦ συνεχιστοῦ τοῦ Θεοφάνους, οὗ τὸ λεκτικὸν ἐπηρέασε τὸν Γενέσιον.

Καὶ ἐνῶ τοιοῦτον ἀτυχῶς συνέβαινε τῷ μακαρίτῃ πάθημα καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸν Γενέσιον, οὐχ ἦτο αὐτὸς ὀρηκτικῶς εἶχε γράψῃ καὶ ταῦτα· «Πρέπει λοιπὸν νὰ προχωρήσωμεν περαιτέρω, δηλαδὴ ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ κατεδαφίσωμεν ἄλλα ἐπιχειρήματα τοῦ σεβαστοῦ ἡμῶν συνεργάτου» Κεραμέως; Καὶ ἐξηκολούθησε τὸν ἴδιον κατεδαφισμὸν, ἀρξαμένος ἀπὸ τοῦ χρονικοῦ, ὅπερ ἐπ' ὀνόματι φέρεται Συμεῶνος τοῦ λογοθέτου· καὶ πρῶτον ψέξας ἡμᾶς εἰς τι σύνηθες ἀβλέπημα ἐν σχέσει πρὸς τὸν Hirsch, οὕτινος ἐμνημονεύσαμεν ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ἀνα χεῖρας διατριβῆς, εἰσῆλθεν ἔπειτα εἰς αὐτὰ τὰ περὶ τοῦ Συμεῶνος τούτου ἡμέτερα παρατηρήματα. Πρόκειται περὶ ἐνὸς διηγήματος εὐρισκομένου ἐν τῷ χρονικῷ τοῦ Ψευδοσυμεῶνος, ὅπερ ἀφορᾷ πρὸς τὴν ἐξορίαν τοῦ Ἰγνατίου εἰς Τερέβινθον καὶ πρὸς τὴν θλασὶν τῶν σιαγόνων αὐτοῦ ὑπὸ Λέοντος τοῦ Λαλάκωνος. Τὸ περὶ τούτων διήγημα ἔχει προφανῆ σχέσιν λεκτικὴν πρὸς τὸ ὅμοιον διήγημα τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου. Πρόκειται ὡσαύτως περὶ ἐτέρου τινὸς διηγήματος τοῦ Ψευδοσυμεῶνος, ὅπερ ἀφορᾷ πρὸς τὸ Βεκλὰς ὄνομα, τὸ ἀπαντῶν ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ἰγνατίου. Καὶ διὰ μὲν τὸ πρῶτον διήγημα εἶχομεν ἡμεῖς εἰπῆ, ὅτι ὁ τόπος, ἐν ᾧ τοῦτο παρουσιάζεται παρὰ τῷ Ψευδοσυμεῶνι, εἶναι τεταγμένον κατὰ παράδοξον τρόπον ἐκ χρονολογικῆς ἐπόψεως· ἐνῶ δηλαδὴ τὰ γνήσια μέρη τοῦ χρονικοῦ τοῦ Ψευδοσυμεῶνος τηροῦσιν ἀκριβῆ χρονολογικὸν εἰρμὸν ἐν σχέσει πρὸς ἕτερα παλαιὰ χρονικά, τὸ διήγημα ὅμως ἐκεῖνο ἐν ᾧ τόπος προσεκολλήθη (κεφ. 28, σελ. 668 Bonn), κεῖται ἀσυναρτήτως ἐκ χρονολογικῆς ἐπόψεως, διότι καὶ ἡ εἰς Τερέβινθον ἐξορία τοῦ Ἰγνατίου καὶ ἡ θλασὶς τῶν σιαγόνων αὐτοῦ συνέβη πρὸ τῆς ἐν τῷ τάφῳ τοῦ Κοπρωνύμου φυλακίσεως τοῦ Ἰγνατίου, περὶ ἧς λέγει τὰ εἰκότα ὁ Συμεῶν ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ 28-ου κεφαλαίου. Ἡ χρονολογικὴ αὕτη ἀτάξια ἦτο βάσις εἰς τὸ νὰ ἐκληφθῇ τὸ διήγημα ἐκεῖνο πρόσθετον ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ, καὶ ἐπομένως ἀλλότριον τοῦ καθ' ὑπόθεσιν πρωτοτύπου κειμένου τοῦ χρονικοῦ τοῦ Συμεῶν, ὅπερ σὺν τῷ χρόνῳ περιήλθεν ἄχρις ἡμῶν μετὰ ποικίλων κατὰ τοῦ Φωτίου παρεμβλημάτων·¹⁾ ἀλλ' ὁ Βασιλιέβσκις ἠθέλησε τὸ περὶ τοῦ

διηγήματος τούτου ἡμέτερον παρατήρημα νὰ ὀνομάσῃ «πολὺ ἀλλόκοτον», διότι συνέφερον αὐτῷ νὰ γενικεύσῃ τοῦτο καὶ νὰ συνδέσῃ πρὸς τὴν ὑφὴν βίου τοῦ χρονικοῦ, ὅπερ ἀληθῶς εἶναι «τύπος χρονολογικοῦ κικεῶνος», ὡσὰν ἡμεῖς εἶχομεν σκοπὸν νὰ πραγματευθῶμεν περὶ τοῦ καθόλου χαρακτήρος τοῦ προβληματικοῦ ψευδοσυμεῶνιου χρονικοῦ. Σκοπὸς ἡμῶν ἦτο ἀπλῶς νὰ συνδυάσωμεν τὸ περὶ τοῦ διηγήματος ἐκεῖνου κεφάλαιον μετὰ τῶν κεφαλαίων, ἐν οἷς ὁ λόγος περὶ τῶν πατριαρχῶν Ἰγνατίου καὶ Φωτίου, τῶν συμφωνούντων πρὸς τοὺς χρονογράφους τοῦ 10-ου καὶ 11-ου αἰῶνος (δηλ. κεφ. 12, 18, 20, 28, 37, 39—44. Σελ. 657, 661, 663, 667, 674—681. Καὶ πάλιν κεφ. 4—6, 8, 9, 14, 16, 17, 21. Σελ. 688, 690, 692, 697). Περὶ δὲ τοῦ ἐτέρου διηγήματος εἶχομεν εἰπῆ πρότερον ταῦτα· αὐτοαὕτη (σκόπιμος προσθήκη) εἶναι καὶ ἡ περὶ τοῦ ὀνόματος Βεκλὰς διήγησις, ἧτις ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ἰγνατίου. Ὁ Hirsch νομίζει αὐτὴν μέρος ἀναπόσπαστον τοῦ ἀρχικοῦ χρονικοῦ τοῦ Συμεῶν καὶ παρελημμένον ἐκ τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου (σελ. 30). Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ Hirsch ἐνόμιζε τὸν βίον τοῦτον ὡς ἔργον ἀληθῶς τοῦ 9-ου αἰῶνος, καὶ ὅτι τὸ καθ' ὑπόθεσιν πρωτότυπον ἀλλ' ἄγνωστον νῦν χρονικὸν τοῦ Συμεῶν ἦτο κατ' αὐτὸν συντεταγμένον ἐν τῷ 10-ῳ αἰῶνι. Ἡμεῖς ὅμως, ἀφοῦ εἶχομεν ἀποδείξῃ, ὅτι τοῦ Ἰγνατίου ὁ βίος, ὡς ἔχει σήμερον, εἶναι σφόδρα μεταγενέστερος τοῦ 9-ου αἰῶνος, εἴμεθα δικαίως εἰς θέσιν ἀσφαλῆ τοῦ νὰ μὴ παραδεχώμεθα τὴν γνώμην τοῦ Hirsch, καὶ πᾶν ὅπερ ἐν τῷ χρονικῷ τοῦ Συμεῶν συνεφώνει πρὸς τὸν βίον τοῦ Ἰγνατίου, νὰ θεωρῶμεν ἀλλότριον τι καὶ οὐχὶ μέρος τοῦ καθ' ὑπόθεσιν ἀρχικοῦ ἐκεῖνου χρονικοῦ· διὸ καὶ εἶχομεν ἐκφράσῃ γνώμην, ὅτι τὸ περὶ τοῦ ὀνόματος Βεκλὰς διήγημα «ὀφειλομένον νὰ θεωρησῶμεν ἀπλῆν προσθήκην ἐν τούτῳ τῷ χρονικῷ, εἰλημμένην δὲ ἡ ἐκ τινος ἀγνώστου ἡμῖν ἀρχαίου βίου τοῦ Ἰγνατίου, ἢ πάλιν ἐξ αὐτοῦ τοῦ νῦν γνωστοῦ ψευδονικητείου κειμένου»· τοῦθ' ὅπερ δὲν ἦτο «ἀλλόκοτον», καθόσον οὐδεὶς ἀπολύτως χρονογράφος τοῦ 10-ου καὶ τοῦ 11-ου αἰῶνος ἀναφέρει τι περὶ τοῦ ὀνόματος τούτου. Καὶ ὁ Βασιλιέβσκις ἀντὶ νὰ προσκομίσῃ τινὰ διάψευσιν εἶχεν δαχυρωθῆ ὀπίσθεν τῆς παρατηρήσεως, ὅτι ἐν τῷ χρονικῷ τοῦ Ψευδοσυμεῶνος ὑπάρχει πλουσία δεξαμενὴ κακολογιῶν κατὰ τοῦ Φωτίου· τοῦθ' ὅπερ εἶναι πασίγνωστον (ὄρα κεφ. 19, 20, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36. Σελ. 662 καὶ 668—674. Καὶ πάλιν κεφ. 7, 18, 23. Σελ. 689, 693, 699)· ἀλλ' ἡ δεξαμενὴ αὕτη, ἀναρμωδιὰ αὕτη καθ' ἑαυτὴν, ὡς κατεσκευάσθη, εἰς χρονικὸν, εἶναι παρέμβλητος, σκόπιμος καὶ σκότιον κατεσκευάσμα σφόδρα μεταγενέστερον τοῦ 10-ου αἰῶνος, εἰς σχηματισμὸν γνώμης, ὅτι ὁ 10-ος αἰὼν, καθ' ὃν ὑποτίθεται ζῶν ὁ τοῦ χρονικοῦ συγγραφεὺς, εἶχε κακὴν τοῦ Φωτίου ἀνάμνησιν. Τὰ κακόλογα ἐκεῖνα κεφάλαια παριστῶσι μίαν πρεφανεστάτην παρωδίαν τῆς πραγματικῆς τοῦ Φωτίου ἱστορίας, σχέσιν ἔχουσαν μεγίστην πρὸς τὸν ψευδώνυμον συντάκτην τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου, καὶ φανερῶς ἐφευρεθεῖσαν εἰς ὑποστήριξιν αὐτοῦ καὶ τοῦ διαβοήτου

¹⁾ Ἰδία διατριβὴ ἡμῶν θὰ καταδείξῃ τὸν τρόπον, καθ' ὃν κατεσκευάσθησαν τὰ εἰρημμένα παρεμβλήματα.

Appendix. Ἡδυνάμεθα ἐνταῦθα ν' ἀποδείξωμεν τοῦτο ἀκόπως, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ περὶ τῶν κεφαλαίων ἐκεῖνο θέμα μακρὰν ἔχον ἱστορίαν ἀνήκει εἰς ἕτερον ἡμῶν εἰδικὸν ἔργον, περιορίζομεν ἐνταῦθα τὸν λόγον εἰς τὰ καθ' ἡμῶν τοῦ Βασιλιέβσκη ἐπιχειρήματα, διὰ νὰ ἐννοήσῃ ἕκαστος, πῶς ἡ σοφιστεία προσπαθεῖ νὰ καταστρέφῃ τὰς πικρὰς ἀληθείας. Τὸ οὐσιώδες ἐν σχέσει πρὸς τὸ λεγόμενον τοῦ Συμεῶν χρονικὸν εἶναι, ὅτι τὸ «νῦν γνωστὸν μοναδικὸν χειρόγραφον» αὐτοῦ, δηλαδή ὁ 1712-ος κώδιξ τῆς ἐν Παρισίοις Bibliothéque nationale, εἶναι σφόδρα μεταγενέστερον τοῦ 12-ου αἰῶνος, καὶ ἐπομένως ἀνίκανον ν' ἀποδείξῃ τὴν δῆθεν γνησιότητα τῶν πλαστῶν ἐκείνων κακολόγων κεφαλαίων, ἀφοῦ δὲ οὐδὲ εἰς χρονογράφος ἢ ἱστορικὸς τοῦ 10-ου καὶ τοῦ 11-ου αἰῶνος ἀναφέρει τι σχετικὸν πρὸς αὐτά. Ὁ Βασιλιέβσκης ὑπενθύμισεν ὅτι, κατὰ τὸν Gelzer, τὸ χειρόγραφον εἶναι τοῦ 13-ου, κατὰ δέ τινα ἄλλον τοῦ 12-ου αἰῶνος· αὐτὸς ὁμοίως ὁ Βασιλιέβσκης ἐν τῇ καθ' ἡμῶν πραγματεία «πρέπει», λέγει, «νὰ νομίζωμεν ὅτι τὸ χειρόγραφον ἐκεῖνο εἶναι κάπως παλαιότερον, ἢ μὴ τοῦ 10-ου, ἀλλὰ τοῦ 11-ου αἰῶνος». Κατὰ τὴν αὐθαίρετον λοιπὸν ταύτην γνώμην, ἐπειδὴ ἐν τῷ χειρογράφῳ τοῦ ψευδοσυμεωνίου χρονικοῦ ὑπάρχουσιν ἐρανίσματα ἐκ τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου, ἄρα ἡμεῖς οὐδὲν ὑγιὲς λέγομεν, ἐκλαμβάνοντες τὸν βίον τοῦτον ὡς πόνημα τοῦ 13-ου, ἢ μὴ τοῦ 14-ου αἰῶνος. Τρεῖς λόγοι δὲν συμφωνοῦσιν ἀλλήλοις ἐν τῷ προσδιορισμῷ τοῦ χρόνου τοῦ χειρογράφου· καὶ οἱ τρεῖς ἔχουσιν ἀνὰ μίαν ἢ καὶ διπλὴν περὶ αὐτοῦ γνώμην· καὶ οἱ τρεῖς ἐπὶ τέλους δὲν εἶναι παλαιογράφοι· παλαιογράφος δὲ ἔξ ἑπαγγέλματος εἶναι ὁ Henri Omont, ὁ καὶ τὸν κατάλογον συντάξας τῶν ἐν Παρισίοις ἐλληνικῶν χειρογράφων, καὶ ὁμοίως ὁ μακαρίτης Βασιλιέβσκης εἰς ὑποστήριξιν τοῦ καθ' ἡμῶν ἰδίου ἀγῶνος εἶχεν ἀποσιωπήσῃ τὴν περὶ τοῦ χειρογράφου ἐκεῖνου σημαντικὴν τοῦ Omont γνώμην. Κατὰ τοῦτον τὸ χειρόγραφον τοῦ Ψευδοσυμεῶν εἶναι ἔργον τοῦ 14-ου αἰῶνος! Οὕτω κατέρρευσαν ἀφ' ἑαυτῶν καὶ ὅσα ἀντετάχθησαν ἡμῖν ἐν σχέσει πρὸς τὸν Ψευδοσυμεῶν.¹⁾ Ἐπειδὴ δὲ εἶχομεν ἀποδείξῃ, ὅτι καὶ ὁ χρονογράφος Γλυκάς ἠγνοεῖ τὸν βίον τοῦ Ἰγνατίου, ὁ Βασιλιέβσκης εἶχε παρατηρήσῃ ἀπλῶς, ὅτι ἡμεῖς «πολὺ ἀφελῶς καὶ πολὺ ἐσπευσμένως» συνεβιβάζομεν μετὰ

¹⁾ Ἡ γνώμη τοῦ κ. H. Omont περιέχεται ἐν τῷ πολὺ γνωστῷ καὶ ἐπισήμῳ Inventaire sommaire τῶν ἐν Παρισίοις ἐλληνικῶν χειρογράφων· ἀλλὰ καὶ παρακλήθεις νὰ ἐξετάσῃ πάλιν τὸν κώδικα ἐκεῖνον ἐντρεπιστήθῃ ν' ἀποκριθῇ ἡμῖν οὕτω· Notre manuscrit grec 1712 me paraît bien du XIVe siècle; son écriture, sans être identique, offre cependant de très grands points de ressemblance avec celle des manuscrits grecs 1585 et 1081, datés de 1369 et 1374, dont il y a des spécimens dans mes Fac-similés des MSS. grecs de la Bibliothèque Nationale aux planches XCIV et XCVII, 1.

τοῦ Γλυκά, οὐδὲν ἐννοεῖται προσκομίσας ἐπιχειρήματα εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἡμετέρας σπουδῆς καὶ ἀφελείας· ἐβάσιζεν ὁμοίως τὴν περὶ τούτων γνώμην αὐτοῦ εἰς τὴν θερμὴν αὐτοῦ πεποίθησιν, ὅτι οὐδεὶς τῶν παλαιῶν βυζαντινῶν χρονογράφων «ἴσαστο κατ' εὐθειαν πρὸς τὸ μέρος τοῦ Φωτίου»· καὶ ἡ πεποίθησις αὕτη εἶχεν ἀτυχῶς προκληθῆ, καθὼς εἶδόμεν ἄνωτέρω ἐκ παρανοήσεως τοῦ Γενεσίου. Οὕτω καὶ ἡ περὶ τοῦ Γλυκά γνώμη ἡμῶν μένει τοῦ λοιποῦ ἀσφαλῆς.

Γ'.

Ἀνατρέψαντες οὕτως ἅπαντα ἀνεξαιρέτως τὰ οὐσιώδη ἐπιχειρήματα, ὅσα προσεκομίσθησαν εἰς ὑποστήριξιν τῆς ψευδοῦς ἀθεντίας καὶ παλαιότητος τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου, καθήκον ἔχομεν νὰ ἐλέγξωμεν καὶ ἄλλα τινὰ γενικοῦ χαρακτῆρος ἐπιχειρήματα, ἅτινα εἶχε κατασκευάσῃ ὁ μακαρίτης Βασιλιέβσκης· ἀλλὰ πρὸ τούτων διέφυγεν αὐτὸν ἡ ἐξῆς παρατήρησις, ἐξ ἧς φαίνεται, ὅτι αὐτὸς ἠσθάνετο μυχίως ὅτι ἡμεῖς ἠθέλομεν ἀποκαλύψῃ. «Ἐάν, λέγει, ὁ βίος τοῦ Ἰγνατίου δὲν ἀνήκει εἰς τὸν Νικήταν Παφλαγόνα καὶ εἶναι μεταγενεστέρα νοθεία, τότε αὐτὸς οὗτος ὁ βίος θὰ εἶναι δαιμονία (= πνευματώδης) ἐργασία (= κατασκευή)» (σελ. 54). Ἀκριβῶς ἐμάντευσε τὸ πρᾶγμα ὁ μακαρίτης, καὶ τοῦτο ἔμελλε ν' ἀποδείξῃ τὸ προὔποσχεθὲν ἡμῶν ἔργον περὶ τῶν πηγῶν, ἐξ ὧν εἶχε σχηματισθῆ τοῦ Ἰγνατίου ὁ βίος. Ἀλλ' ὁ μακαρίτης ἐπίστευεν, ὅτι ἦτον ἀπολύτως ἀδύνατον ν' ἀποδειχθῇ τοῦτο, καὶ τούτου ἕνεκα πρῶτον μὲν ἐνέπειξε τὴν ἡμετέραν ὑπόσχεσιν «περὶ ἀναλύσεως τῶν πηγῶν, τῇ βοήθειᾳ τῶν ὁποίων εἰργάσθη ὁ πλαστογράφος», εἶτα δὲ ἠθέλησε νὰ ἐκφοβήσῃ ἡμᾶς, ὅτι κατ' αὐτὸν τὸ περὶ τῶν πηγῶν θέμα «εἶναι ζήτημα περίπλοκον καὶ παντελῶς ἀνεπίδεκτον λύσεως πρόβλημα», διότι ἤκαζεν, ὅτι τὰς πηγὰς τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου ἠθέλομεν ἡμεῖς ἀναζητήσῃ μόνον ἐν τοῖς βυζαντινοῖς χρονικοῖς· τοῦθ' ὅπερ, κατ' αὐτὸν, «ἠθέληεν εἶσθαι παντελῶς ἀφύσικον πρᾶγμα». Τὰ οὕτως εἰρημμένα ὑπὸ τοῦ μακαρίτου πείθουσι βεβαίως πάντα γινώσκοντα τὰς πολυετεῖς αὐτοῦ ἐρεῦνας ἐν ταῖς πηγαῖς τῶν βυζαντινῶν χρονικῶν καὶ τῶν ἄλλων παντὸς εἶδους ἱστορικοῦ χαρακτῆρος ὑπομνημάτων· ἀλλ' ὁμοίως ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ἰγνατίου δὲν εἶχε δίκαιον ἐκ ταύτης τῆς ἐπόψεως, διότι δὲν εἶχε δοθῆ αὐτῷ ἀφορμὴ νὰ αἰσθανθῇ, ὅτι οὗτος ὁ βίος ὑπὸ τὴν χροιάν ἱστορικοῦ ὑπομνήματος καὶ ὑπὸ τὸ κάλυμμα γνησίων τινῶν, ἀλλ' ἐλαχίστων, εἰλικρινῶν ἱστορημάτων ἀναπαρίστησι μίαν αὐτοκλήρικτον παρωδιαν τῆς ἀληθοῦς τοῦ Φωτίου βιογραφίας, τῆς ἀληθοῦς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τοῦ 9-ου αἰῶνος, ἐν τέλει «ἱστορικὸν μυθιστόρημα», ὅπερ ἐπαναλαμβάνεται παικιστρῶπως ἄχρι σήμερον ἐν ταῖς ἱστορίαις τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Βυζαντινῆς Αυτοκρατορίας, ἀφοῦ πρότερον ἐνισχύθη δαιμονίως δι' ἄλλων τινῶν ψευδῶν ὑπομνημάτων (Appendix τῶν ἐτῶν 869—870 καὶ Συμεῶν

Λογοθέτης). Είς απόδειξιν δὲ τῶν λόγων ἡμῶν λάβωμεν ὡς παράδειγμα τὸν σημερινὸν ἐπίλογον τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου, ὃν ἡμεῖς ἀπεκρηξάμεν ὡς νόθον, αὐτὸς δὲ ὁ Βασιλιέβσκις εἶχεν ἀξιῶση νὰ θεωρήσῃ γνήσιον, μέρος ἀναπόσπαστον ἱστορικοῦ μνημείου τοῦ 9-ου αἰῶνος.

Ἐν τῷ ἐπιλόγῳ τούτῳ πρόκειται περὶ τῆς δευτέρας τοῦ Φωτίου πατριαρχίας, καθ' ἣν συνεκλήθη ἡ 8-η οἰκουμένη συνόδος (879—880), ἡ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης μετὰ τῶν Ἀνατολικῶν ἐνώσασα Ἐκκλησιῶν· ταύτης δὲ τῆς ἐνώσεως ἀποτέλεσμα φανερὸν ὑπῆρξεν ἡ δικαιοσύνη τοῦ Φωτίου, ἡ κανονικότης τῆς πατριαρχίας αὐτοῦ, ἡ ἀναγνώρισις αὐτοῦ ὑπὸ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ὡς πατριάρχου νομίμου, σώφρονος, ἡγιασμένου. Ἔτερον ὡσαύτως φανερὸν ἀποτέλεσμα τῆς αὐτῆς συνόδου εἶναι, ὅτι διὰ κανόνος ἐν αὐτῇ σύμβασις ἐγένετο, ἣν ὤφειλον καὶ ἡ τῆς Ῥώμης καὶ ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησία νὰ τηρῶσιν· κατὰ δὲ ταύτην τὴν σύμβασιν τὸ παπᾶτον τῆς Ῥώμης ἀπεδείχθη τότε ἴσον πρὸς τὸ Οἰκουμένικόν πατριαρχεῖον ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν, τῆς παπωσύνης τότε ἀναγνωρισάσης νὰ μὴ ἔχῃ αὐθαίρετον ἐπεμβάσεως δικαίωμα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὰς πράξεις καὶ τὰς ἀποφάσεις τῶν πατριαρχῶν αὐτῆς νὰ σέβηται καὶ ὑποστηρίξῃ, ὅπῃ αὐτὰ οὔτε παρὰ κανόνας οὔτε παρὰ τὰ εἰθισμένα καὶ δεδωγμένα ἐγίνοντο. Ἐπῆλθεν ὅμως ὕστερον καιρὸς, καθ' ὃν τῆς συνόδου ταύτης ἡ ἀνάμνησις ἐν Ῥώμῃ ἐφάνη ὀδυνηρά, καὶ πρὸς ἐπικράτησιν τῶν ἀπολυταρχικῶν τῆς παπωσύνης ἀξιῶσεων ἐνωρίσις ἐτέθη εἰς ἐνέργειαν σειρά ἐπιχειρημάτων συλλογιστικῶν, ὅτε μὲν εἰς ἐμπαιγμὸν τῆς συνόδου ἐκείνης, ὅτε δὲ εἰς ψευδοφανῆ ἀπόδειξιν, ὅτι οὐδέποτε αὕτη συνεκλήθη, ἢ καὶ ἂν συνεκλήθη, δὲν ἐγένετο καθὰ τὸ παπᾶτον δῆθεν διέταξε νὰ συγκληθῇ. Ἐπεινοήθησαν καὶ ἄλλα τινὰ ἐπιχειρήματα, οἷον ὅτι τὰ σχετικὰ πρὸς αὐτὴν παπικὰ γράμματα ἐφάλλευσσε δῆθεν ὁ Φῶτιος, ἐνῶ τὰ γράμματα ταῦτα, ὡς ἐν τῇ συνόδῳ ἀνεγνώσθησαν ἐλληνιστὶ κατὰ μεταφράσιν, οὕτω καὶ λατινιστὶ ἐγινώσκοντο ἐν τῇ Δύτει δια τῶν λατινικῶν νομοκανόνων ἄχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ 12-ου αἰῶνος· πρὸς δὲ τούτου ἀπόδειξιν οἱ τῆς συνόδου ταύτης ἐχθροὶ δὲν ἐδίστασαν οὐδὲ πεφαλσευμένα καὶ νόθα νὰ συντάξωσι γράμματα καὶ ὑπομνήματα, στρεβλῶσαντες οὕτω τὰ ἐν τοῖς γνήσις ἱστορικοῖς ὑπομνήμασιν ἱστορούμενα δι' ἄλλων πλαστῶν ὑπομνημάτων, ὧν ἐξοχώτατον εἶναι ὁ ὑπ' ὄψει ἡμῶν βίος τοῦ Ἰγνατίου, ὁ καὶ τάξιν ἐπέχων εἰσαγωγῆς εἰς τὰ κείμενα τὰ συναποτελοῦντα τὸ λεγόμενον Appendix τῆς συνόδου τῶν ἐτῶν 869—870. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου, ὅστις καθ' ἡμᾶς εἶναι μεταγενέστερος τοῦ συγγραφέως τοῦ Appendix, ἐν τῷ ἰδίῳ ἐπιλόγῳ ἀπὸ συστήματος προσπαθεῖ νὰ πιστευθῇ, ὅτι ἡ συνόδος ἡ 8-η δὲν ἐγένετο, ἢ καὶ ἂν τῶν ἀναγνωστῶν αὐτοῦ τινες ἔχωσιν ἀμυδράν τινα γνώσιν αὐτῆς, νὰ πιστεύωσι τοῦ λοιποῦ ὅτι ἐκ δαιμονίας ἐφαλλεῦθη τοῦ Φωτίου ἀπάτης, ἧς θύμα δῆθεν ὑπῆρξεν ὁ πάπας Ἰωάννης ὁ 8-ος. Ὁ βιογράφος γινώσκει τὴν σύνοδον, προσποιεῖται ὅμως αὐτὸς

ἀγνοῖαν, ἀρνούμενος ἀπλῶς εἰς τὴν δῆλωσιν, ὅτι ὁ πάπας ἐξηπατήθη ὑπὸ τοῦ Φωτίου.¹⁾ Οὕτως ἐνταῦθα ὑπάρχει τις ἀπομεικρυσμένη ἰδέα τῆς ψευδοῦς ἐκείνης τοῦ μεσαιῶνος διαδόσεως, καθ' ἣν ὁ πάπας Ἰωάννης ὁ 8-ος ἦτο γυνὴ καὶ ἐπομένως εὐαπάτητος· ἀλλὰ τοῦ μύθου τούτου ἡ πρώτη ἱστορία ἀνερχομένη εἰς τὸ μέσον τοῦ 13-ου αἰῶνος ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ μῦθος εἶχεν ὑπ' ὄψει οὐχὶ τὸν Ἰωάννην 8-ον, ἀλλὰ τὸν 11-ον Ἰωάννην, ἐφ' οὗ λέγεται ὅτι ἡ Ῥώμη ἦτον ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς διαβοήτου Μαρτζίας· πρώτη δὲ τοῦ μύθου τούτου ἔγγραφος μαρτυρία εἶναι ἡ τοῦ δομινικανοῦ Jean de Mailly περὶ τὸ 1250-ὸν ἔτος.²⁾ Καὶ ἂν ἐν τῷ ψευδονικητείῳ ἐπιλόγῳ ἐπέδρασεν ἀληθῶς ἡ ψευδὴς εἰς τὸ πρόσωπον Ἰωάννου τοῦ 8-ου ἀναφερομένη διάδοσις — τοῦθ' ὅπερ εἰσέτι δὲν ἐξηκρωβώσαμεν — τότε ἐκ τούτου θὰ ἔχωμεν ἐν διδόμενον εἰς διάκρισιν τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ὁ Ψευδονικητίας ἔγραψε τὸν βίον τοῦ Ἰγνατίου· ὀφειλομεν δηλαδὴ νὰ ἀναζητήσωμεν κατὰ ποίαν ἀκριβῶς ἐποχὴν ἐν τῷ περὶ παπίσης μύθῳ οἱ τούτου διαδόται ἐξέλαβον ἀντὶ τοῦ πάπα Ἰωάννου τοῦ 11-ου τὸν πάπαν Ἰωάννην τὸν 8-ον.

Κατὰ τὸν Ψευδονικητίαν ὁ Φῶτιος ἐξηπάτησε τὸν πάπαν Ἰωάννην οὕτως· ἔγραψεν αὐτῷ «ὅτι βία πολλὴ τῆς Ἐκκλησίας ὄλης καὶ τῆς Πολιτείας ἀναγκασθεὶς ἐπὶ τὸν θρόνον ἀνήλθε καὶ μὴ βουλόμενος»· ἐνταῦθα παρωδοῦνται λέξεις αὐτοῦ τοῦ Φωτίου περιεχόμεναι ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς 8-ης συνόδου, ἵνα πιστευθῇ ὅτι δὲν εἶναι ἀληθῆς ἡ τοῦ Φωτίου ὁμολογία, ἐνῶ πρὸς αὐτὴν συμφωνοῦσιν οἱ χρονογράφοι· «ἵνα δὲ βεβαιώσῃται τὸ ψεῦδος», ἐξακολουθεῖ λέγων ὁ Ψευδονικητίας, κατεσκέυασεν ὁ Φῶτιος ἐπιστολάς, ἃς ἐσφράγισε διὰ τῶν κλαπεισῶν «σφραγίδων τῶν βουλωτηρίων τῶν ὄλων μητροπολιτῶν»· ἐνταῦθα πάλιν τεχνικῶς παρωδοῦνται αἱ πολυπληθεῖς ὑπογραφαὶ τῶν ὑπογραψάντων ἀρχιερέων τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου ἐκείνης. Κατὰ τὸν Ψευδονικητίαν λοιπὸν εἶς καὶ μόνος ἄνθρωπος κατάρθρωσε νὰ κλέψῃ διὰ τινος ὑπαλλήλου αὐτοῦ ἐκ τῶν βουλωτηρίων, τούτεστι τῶν γραφείων, ὄλων τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ βυζαντινοῦ κράτους μητροπολιτῶν τὰς σφραγίδας! Θαυμάσατε τὸ ἔκτακτον τοῦ πλάσματος! Δὲν ἀρκεῖται ὁ φαλαῆριος εἰς τοῦτο, δι' οὗ ζητεῖ νὰ ἐμπαίξῃ τοὺς ἀπανταχόθεν τοῦ κράτους παρούσας εἰς τὴν σύνοδον 383 ἀρχιερεῖς· ἀλλ' ὁ φανατισμὸς σύρει αὐτὸν εἰς παραλογισμὸν ἀπίστευτον· ἐνῶ δηλαδὴ ὀμιλεῖ περὶ τοσοῦτον μεγάλῃς καὶ ἐκτάκτου κλοπῆς, ἧτις ὅπωςδῆποτε δύναται νὰ πιστευθῇ ὑπὸ ἡλιθίων ἀνθρώπων, ἢ ὑπὸ τῶν ἀγνοούντων τὸν διοργανισμὸν τῆς ἀνατολικῆς ἱεραρχίας, καὶ ἧτις, ἂν ἐλάμβανε πράγματι χώραν, θὰ προὐκάλει μέγαν ἐν τῷ κράτει θόρυβον, προστίθησιν ὅτι μετὰ τὴν τοιαύτην

¹⁾ Migne, τ. 105, σ. 571.

²⁾ A. Lapôte, L'Europe et le Saint-Siège à l'époque Carolingienne. 1.ère partie. Paris 1895, σ. 356—366.

κλοπήν ἐξηπάτησε καὶ πάντας αὐτοὺς τοὺς μητροπολίτας, ἐλκύσας αὐτοὺς πρὸς τὴν ἰδίαν μερίδα, ὡς μὴ γινώσκοντας γράμματα εἰς τὸ νὰ ὑπογράψωσι τὰς πρὸς τὸν πάπαν πλασθείσας ἐπιστολάς! Οὕτως ἐν τῷ ἰδίῳ πλάσματι ἐξηγητήσεν ἅπασαν τὴν βυζαντινὴν ἱεραρχίαν τοῦ 9-οῦ αἰῶνος, ὅτε ὑπῆρχε, καθὰ γνωστὸν, πλειὰς σοφῶν καὶ πολυμαθῶν ἱεραρχῶν. Τὸ τοιοῦτον δὲ πλάσμα δὲν δύναται βεβαίως νὰ θεωρηθῇ ἀπαύγασμα κακολογίας μεροληπτικῆς αὐτοῦ τούτου τοῦ αἰῶνος, ἀλλ' εἶναι τοῦτ' αὐτὸ παρῳδία τῆς ἱστορίας σκόπιμος, εἰς ἐξευτελισμὸν τῆς 8-ης οἰκουμενικῆς συνόδου ἐνώπιον ἀνθρώπων σφόδρα μεταγενεστέρων τοῦ 9-οῦ αἰῶνος καὶ ὑπὸ τὴν αἴγλην εὐρισκομένων τῆς μεσαιωνικῆς παπῶσνης. Ὁ φαλασάριος, μὴ ἀρκεσθεὶς εἰς τὸ ὕπερ ἐφεῦρε πλάσμα, ἐστόλισεν αὐτὸ καὶ μὲ παραλογώτατα ἱστορικὰ ψεύδη, δι' ὧν αὐτὸς ἑαυτὸν ἀναίρει. Παρεμβάλλει δηλαδὴ εἰς τὸ περὶ τοῦ πάπα Ἰωάννου καὶ τοῦ Φωτίου διήγημα δύο ἄτομα, Θεόδωρον καὶ Πέτρον. Ὁ Θεόδωρος, λέγει, εἶχε χειροτονηθῆ μητροπολίτης Πατρῶν ὑπὸ τοῦ Φωτίου ἐν τῷ τόπῳ, ἐν ᾧ εὕρισκετο οὗτος ἐξόριστος· θαυμάσατε ἐνταῦθα καὶ τὴν ἀρχὴν ἐτέρου πλάσματος, δι' οὗ ζητεῖται νὰ πιστεύωσιν οἱ πολλοὶ, ὅτι ὁ Φώτιος μὴ ὦν ἐνεργεῖα πατριάρχης ἐσχημάτισε περὶ ἑαυτὸν ἱεραρχίαν ἐπαναστατικῆν. Οἷος παραλογισμὸς, ὑπ' οὐδεμιᾶς βεβαιούμενος γνησίας ἱστορικῆς μαρτυρίας! Πατριάρχης παρητημένος καὶ περιωρισμένος ὑπὸ αὐστηρὰν ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν, ἀσυνόδετος ὑπὸ οἰουδήνους ἐτι θεράποντος, ἀπολύτως ἀδύνατος ἦτο νὰ χειροτονηθῆ μητροπολίτας καὶ τούτους νὰ ἐκπέμψῃ καὶ καθιδρῦσῃ εἰς τὰς βυζαντινὰς ἐπαρχίας. Κατὰ τὸν φαλασάριον ἡ χειροτονία τοῦ Θεοδώρου ἐτελέσθη μεταξὺ τῶν ἐτῶν 869—871. Οὗτος λοιπὸν ὁ οὕτω χειροτονηθεὶς Θεόδωρος, ἤδη τοῦ Φωτίου τὸ δεύτερον ἐπανεληθόντος εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, ἐκπέμπεται (ἔτει 878—879-ω) μετὰ τῶν πεπλασμένων ἐκείνων ἐπιστολῶν τοῦ Φωτίου εἰς Ῥώμην πρὸς τὸν πάπαν Ἰωάννην τὸν 8-ον. Ὁ δ' ἕτερος, ὁ Πέτρος, ὑπῆρχε τότε, κατὰ τὸν Ψευδονικήταν, μυστογράφος τοῦ Φωτίου· οὗτος ὁ Πέτρος ἐξετέλεσε τὴν κλοπὴν πασῶν ἐκείνων τῶν μητροπολιτικῶν σφραγίδων, καὶ εἰς ἀντιμοίβην χειροτονεῖται (περὶ τὸ 879-ον ἔτος) μητροπολίτης Σάρδεων. Οὕτως ἔχει τὸ στόλισμα τοῦ πλάσματος, ὅπερ, ὡς ἐννοοῦσιν οἱ ἀναγνώσται, σκοπὸν ἔχει νὰ παρωδήσῃ τὴν σύνοδον τῶν ἐτῶν 879—880 καὶ ταύτης τὴν πραγματικότητά νὰ θέσῃ ἐν ἀμφιβόλῳ· ἀλλ' ἐνταῦθα πλέον ὁ πλαστογράφος συλλαμβάνεται ψευδόμενος οὐ μόνον ἀπέναντι τῆς ἱστορίας, ἀλλὰ καὶ ἀπέναντι ἑαυτοῦ. Ἐν ἄλλοις δηλαδὴ τόποις τοῦ ἰδίου μυθιστορήματος ἔχει παρουσιάσῃ τὸν μὲν Θεόδωρον ὡς μητροπολίτην Πατρῶν ἔτει 860-ῳ, πολλὰ πρὸ τῆς ἐξορίας τοῦ Φωτίου ἔτη, αὐτὸν δὲ πάλιν τὸν Πέτρον, ἤδη καθηρημένον ὄντα Μιλήτου ἐπίσκοπον, παρουσίασεν ὡς μητροπολίτην Σάρδεων ἔτει 847-ῳ, τούτεστι 32 ἔτη πρὸ τῆς εἰς μητροπολίτην ἀναπλασθείσης χειροτονίας, ἔτει δὲ 866-ῳ πνιγένητα ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Δαλματίας, τούτεστιν ἔτη δώδεκα καὶ πλέον πρὸ τῆς ἐκ νεκρῶν αὐτοῦ ἀναστάσεως ἐν

τῷ βυθῷ τῆς δαλματικῆς θαλάσσης.¹⁾ Περιττὸν δὲ νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἐν τῷ χρόνῳ παρυσιάζεται χειροτονούμενος ὁ Πέτρος παρὰ τῷ Ψευδονικήτῃ εἰς μητροπολίτην Σάρδεων, νόμιμος τῶν Σάρδεων μητροπολίτης ἦτον ὁ Θεοφύλακτος, φίλος τοῦ Φωτίου θερμῶς, παρὼν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τῶν ἐργασιῶν συμμετέχων τῆς 8-ης οἰκουμενικῆς συνόδου· τοῦτ' αὐτὸ ῥητέον καὶ περὶ τοῦ ἐτέρου πλάστοῦ Πατρῶν μητροπολίτου Θεοδώρου, διότι ὁ τότε νόμιμος Πατρῶν ὠνομάζετο Σάββας, φίλος ὡσαύτως ὦν τοῦ Φωτίου, παρὼν ὡσαύτως ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τῶν ἐργασιῶν ἐκεῖ συμμετέχων τῆς αὐτῆς συνόδου.²⁾

Τοιαύτη κατ' ἀνάλυσιν εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ ψευδονικήτείου ἐπιλόγου· ὅσα δὲ πρὸ τούτου διὰ κενῶν καὶ ἀορίστων λόγων ὁ Ψευδονικήτας διηγείται περὶ διωγμῶν τοῦ Φωτίου κατ' ἀρχιερέων Ἰγνατιανῶν,³⁾ ἔγραψεν ἀπλῶς ἐκ γνώσεως ἐνὸς κανονικοῦ πονήματος τοῦ Φωτίου, ἵνα καὶ τοῦτο παρωδήσῃ καὶ τὸν Φώτιον αὐτὸν διαψεύδῃ παρὰ τοῖς παντός χρόνου φανατικοῖς ἡλιθίοις. Ἐν τῷ πονήματι ἐκείνῳ ὁ πατριάρχης Φώτιος ἐξετάζων τὸ θέμα περὶ καθηρημένων μὲν τέως ἐπισκόπων, ἀλλ' ὕστερον διὰ κανονικῆς εὐθύτητος ἐπαναλαβόντων τὴν διοίκησιν τῆς ἐπισκοπικῆς αὐτῶν, ἀναφέρει σχετικὰ πρὸς τοῦτο παραδείγματα ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας· ἐξ ὧν ὁ νοῦν ἔχων ἀναγνώστης ἐννοεῖ ὅπόσον ὁ Φώτιος πατριαρχεῦν ἦτο δίκαιος, ὅποσον ἔσφιζε πρὸς τοὺς πταίοντας συμπάθειαν, ὅποσον ἦτο φιλόανθρωπος ἀλλὰ καὶ καλακάγαθος ἐν ταῖς κυβερνητικαῖς αὐτοῦ πράξεσι· τοῦθ' ὅπερ ἀποδείκνυσι καὶ ὅπερ αὐτὸς ἐν τῷ πονήματι ἐκείνῳ προσκομίζει παράδειγμα περὶ τοῦ τέως ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Μεθοδίου καθηρημένου Μιλήτου ἐπισκόπου Πέτρου, ὃν αὐτὸς ὁ Φώτιος ἐν τῷ καιρῷ τῆς πρώτης αὐτοῦ πατριαρχίας συγχωρήσας προὔβιβασεν εἰς μητροπολίτην Σάρδεων· ἀλλ' ὁ Φώτιος ἐξακολοθεῖ λέγων ἐν τῷ πονήματι ἐκείνῳ· «ὅτι καὶ ἐτέρους πλείστους (ἐπισκόπους) καθαιρεθέντας ἐπὶ ἐγκλήμασι παρὰ τοῦ ἀγιωτάτου Ἰγνατίου ἡμεῖς ἐδέξαμεθα, καὶ τοὺς ὑφ' ἡμῶν καθαιρεθέντας ὁ ἐν ἀγίοις Ἰγνάτιος ἐδέξατο».⁴⁾ Ἰδοὺ ὅτι ὁ Ψευδονικήτας ἠθέλησε νὰ διαψεύσῃ ἐν τοῖς πρὸ τοῦ ἐπιλόγου μακροῖς ἀλλὰ καὶ κωφοῖς αὐτοῦ λόγοις, παρωδήσας τὰς βεβαιώσεις τοῦ Φωτίου μὲ πλάσμα φανταστικὸν ἀπειρωμὴν καταδιώξεων τῶν Ἰγνατιανῶν ἀρχιερέων. Τὸν οὕτω προομιωθέντα καὶ οὕτως ἀρξάμενον τοῦ Ψευδονικήτείου ἐπιλόγου εἶχε καταδεχθῆ ὁ μακαρὴς Βασιλεῖσθης νὰ θεωρήσῃ ὡς μέρος εὐλικρινῆς γνηστοῦ μνημείου τοῦ 9-οῦ αἰῶνος! Αὐτὸς ἐν τῷ ἐπιλόγῳ τούτῳ εἶχε διακρίνη μόνον σχέσεις ἐναντιοφάνειας τοῦ Φωτίου πρὸς τὸν πάπαν Ἰωάννην, καὶ οὕτω μὲ μίαν

1) Migne, τ. 105, σ. 512, 532, 544.

2) Δοσιθέου Τόμος Χαράς, σ. 33. Mansi τ. 17, σ. 373.

3) Migne, τ. 105, σ. 572.

4) Migne, τ. 104, σ. 1229, 1232.

άπλην ἔκφρασιν, ἣν ἡμεῖς ἐνταῦθα ἠραιοῦσαμεν, εἶχε νομίση ὅτι ἐσφί-
ζετο τοῦ Ψευδονικήτα ἡ αὐθεντία· ἐνθυμοῦνται δὲ οἱ ἀναγνώσται ἡμῶν,
ὅτι εἰς ἄλλα τινὰ χωρία, ὧν ἡμεῖς τὴν νοθεῖαν καὶ τὴν μὴ παλαιό-
τητα βασιμῶς ἐδείξαμεν, εἶχε διακρίνη ὁ μακαρίτης γλωσσικὰς ἢ λε-
κτικὰς τοῦ Ψευδονικήτα παραδρομὰς· καὶ ἂν ἐδίδομεν αὐτῷ τότε ἀφορ-
μὴν νὰ ἐξετάσῃ ἐν πικρῶν ἔν ἀπαντα τοῦ Ψευδονικήτα καὶ κροτάλια, ὅα
κατεκερσύνου ἡμᾶς συνεχῶς ἢ διὰ σφέσεων ἀναλήθων, ἢ διὰ
γλωσσικῶν παραδρομῶν· ὅπερ ἐπὶ τέλους ἀφ' ἑαυτοῦ θὰ διε-
κλήρυνεν, ὅτι καὶ αἱ σχέσεις καὶ αἱ παραδρομαὶ παριστῶσιν ἐν τῷ βίῳ
τοῦ Ἰγνατίου μίαν ἀληθῆ πλαστογραφίαν.

Ἄλλ' ἔστω· ὑποθεθῆσθω, ὅτι ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐπιλόγου εἶναι μέρος
γνήσιον ἐνὸς ὑπομνήματος τοῦ 9-ου αἰῶνος· πῶς ὁμως θὰ ἐκλήρῃθι καὶ
τὸ λοιπὸν διηγηματικὸν τοῦ ἐπιλόγου μέρος, ὅπότε καὶ τὸ τοῦ παρευθὺς
ἀποδειχθῆ φάλασσεμα, δειχθῶσι δὲ καὶ τὰ στοιχεῖα ἐξ ὧν τοῦτο κατε-
σκευάσθη; Ἡ ἀκολουθία τοῦ ἐπιλόγου ἀφορᾷ πρῶτον εἰς ἓνα τινὰ ἐπί-
σκοπον Εὐφημιανὸν ὀνομαζόμενον· οὗτος, λέγει ὁ Ψευδονικήτας, ἐπὶ τῆς
δευτέρας τοῦ Φωτίου πατριαρχίας ἦτον ἐπίσκοπος, Εὐχαΐτων· ἀλλ' ὁ
Φώτιος ἦδη (878—879) βιάζει τοῦτον νὰ σχολάζῃ καὶ ἀντ' αὐτοῦ χει-
ροτονεῖ τῶν Εὐχαΐτων ἐπίσκοπον τὸν γειτονεῦοντα Θεόδωρον τὸν Σαν-
ταβαρηνὸν, δούς αὐτῷ καὶ ἄλλας τινὰς ἐπισκοπὰς, ἄς ἀπέσπασεν ἐκ
τῶν ἐγγύς τῶν Εὐχαΐτων μητροπόλεων· τοῦθ' ὅπερ, καὶ γνήσιος ἂν ἔγραφε
συγγραφεὺς τοῦ 9-ου αἰῶνος, θὰ ἦτο παντελῶς ἀπίστευτον, διότι τοιοῦ-
τον εἰς ἀπόστασιν ἐπισκοπῶν τόλμημα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γένηται ὑπὸ
μόνου τοῦ Φωτίου, ἂν μὴ πρότερον αὐτοὶ οἱ ἀδικούμενοι μητροπολι-
ται ἔδιδον ἐξ ἑαυτῶν ἀνεπηρέαστον καὶ πλήρη συγκατάθεσιν καὶ τὴν
ἑαυτῶν θέλησιν ἐνέκρινε καὶ ἐκύρου οὐ μόνον ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἡ σύγ-
κλητος, ἀλλὰ καὶ ἡ περὶ τὸν πατριάρχην ἐνδημοῦσα τῶν μητροπολιτῶν
συνόδος· ἀλλ' ὑποθεθῆσθω, ὅτι τότε ἐν τῷ 9-ῳ αἰῶνι ἡδύνατο πατρι-
άρχης τις οἰκουμενικὸς, οἷον ὁ Φώτιος, νὰ πράξῃ τοιοῦτον ἔγκλημα· ἐν-
ταῦθα ὁμως ὄλον ἀνεξαίρετως τὸ περὶ τοῦ Εὐφημιανοῦ διήγημα εἶναι
πλάσμα φανερόν, διότι οὗτος ὁ Εὐφημιανὸς, ὁ βιαίως τάχα παυθεὶς ὑπὸ
τοῦ Φωτίου, ἦτον εἰς τῶν φίλων τοῦ Φωτίου καὶ ὡς Εὐχαΐτων ἐπίσκοπος
συμμετέχε τῶν ἐργασιῶν τῆς 8-ης συνόδου (879—880),¹⁾ ὁ δὲ Σαν-
ταβαρηνὸς Θεόδωρος μοναχὸς ὦν τὸ πρότερον ἀπλούς ἐγένετο, θανόντος
ἀναμφιβόλως τοῦ Εὐφημιανοῦ, ἐπίσκοπος Εὐχαΐτων μικρὸν πρὸ τῆς πτώ-
σεως τοῦ Φωτίου ἔτει 886-φ. Τὸ περὶ τοῦ Εὐφημιανοῦ πλάσμα εἶναι
γεγραμμένον ἀπὸ σκοποῦ· προσπαθεῖ δι' αὐτοῦ ὁ Ψευδονικήτας νὰ προ-
ξενήσῃ τοῖς πολλοῖς αὐτοῦ ἀναγνώσταις εἰκτρὰν ἐντύπωσιν, ὅτι ὁ Φώ-
τιος ἦτο τοσοῦτον τυραννικὸς καὶ ἀπάνθρωπος, ὥστε καὶ αὐτοὺς τοὺς

¹⁾ Δοσιθέου Τόμος Χαράς, σ. 34, γραμμὴ 7. Mansi, τ. 17, σ. 373.

προσφιλεστάτους αὐτῷ φίλους ἠδίκησε. Τὴν τοιαύτην πρόθεσιν ὁ Ψευ-
δονικήτας ἀποκαλύπτει διὰ τῶν κατόπι τοῦ Εὐφημιανοῦ προσκομιζομέ-
νων ἐν τῷ ἐπιλόγῳ παραδειγμάτων. Παρουσιάζει δηλαδὴ Νικηφόρον τὸν
μητροπολίτην Νικαίας, ὅστις εἶχε μετάσχη τῶν ἐργασιῶν τῆς κατὰ Φω-
τίου συνόδου τῶν ἐτῶν 869—870·¹⁾ τοῦτον λοιπὸν τὸν Νικηφόρον ὁ
Φώτιος βιάζει (878—879) νὰ καταλίπῃ τὸν θρόνον τῆς Νικαίας, διο-
ρίζει κατόπιν αὐτὸν ὄρρανοτρόφον (ἄρα καὶ κατ' αὐτὸν τὸν Ψευδονικήταν
ὁ Φώτιος ἦτον ἐπιεικὴς καὶ φιλόανθρωπος πρὸς τοὺς ἰδίους ἐχθρούς),
ἀντὶ δὲ τοῦ Νικηφόρου μητροπολίτην Νικαίας ἀναγορεύει τὸν Ἀμφιλό-
χιον, μεταθέσας αὐτὸν ἀπὸ τῆς μητροπόλεως Κυζίκου. Καὶ τοῦτο πλά-
σμα· ὁ Ἀμφιλόχιος ἦτον εἰς τῶν πιστοτέρων τοῦ Φωτίου φίλων, καὶ
ἐὰν ὁ Φώτιος ἤθελε τολμήσῃ νὰ μεταθέσῃ τὸν Ἀμφιλόχιον ἀπὸ θρόνου
μειζονος, πέμπτην ἀριθμοῦντος τάξιν, εἰς θρόνον κατώτερον, οἷος ἦτον ὁ
τῆς Νικαίας, τοῦτο θὰ ἐπληττε σφόδρα τὸν Ἀμφιλόχιον καὶ θὰ παρέ-
μειπεν αὐτὸν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἡδίκημένων· τοῦτο πρῶτον. Δεύτερον· ἡ
τοῦ Ἀμφιλοχίου μετάθεσις ὑποτίθεται παρὰ τῷ Ψευδονικήτα γενομένη
ἔτει 879-φ· ἀλλ' ἐν τῷ αὐτῷ ἔτει μητροπολίτης Νικαίας δὲν ἦτον ὁ
Ἀμφιλόχιος, ἀλλὰ τις ἐκ τῶν φίλων τοῦ Φωτίου Γρηγόριος ὀνομαζό-
μενος. Τρίτον· ὁ Ἀμφιλόχιος εἶναι γνωστὸς μόνον ὡς μητροπολίτης
Κυζίκου καὶ τὰ ἔχη αὐτοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ δὲν φαίνονται πλεονεῖν αὐ-
τοῦ τοῦ 871-ου ἔτους. Τέταρτον· μητροπολίτης Κυζίκου ἔτει 879-φ δὲν
ἦτον ὁ πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἀποθανὼν Ἀμφιλόχιος, ἀλλ' ἕτερός τις Γρη-
γόριος ὀνομαζόμενος.²⁾ Οὕτως ὁ πλαστογράφος οὐδὲ τὴν ἱστορίαν αὐτὴν
σέβεται, ἂν καὶ γινώσκει ταύτην ἐπαρκῶς· ἔχει δηλαδὴ γνώσιν ἐκ τῶν
πρακτικῶν τῆς 8-ης συνόδου, ὅτι ὁ τότε Νικαίας ὀνομαζέτο Γρηγόριος·
ἀλλ' ἔν' ἀποδείξῃ τὸν Φώτιον περιπλέον καὶ πρὸς τοὺς μᾶλλον εἰλικρι-
νεῖς αὐτοῦ φίλους ἀγνώμονα καὶ τυραννικόν, πλάττει τὸν Γρηγόριον ἐκεῖ-
νον ἀντικαταστάτην τοῦ μὴ ὑπάρχοντος ἐν τοῖς ζῶσιν Ἀμφιλοχίου, καὶ
τέλος ταυτίξει πρὸς τὸν Συρακούσης ἀρχιεπίσκοπον Γρηγόριον, λέγων
ὅτι τοῦτον ὁ Φώτιος, ἀποθανόντος τοῦ Ἀμφιλοχίου, μετέθηκεν ἀπὸ τοῦ
θρόνου τῆς Συρακούσης εἰς τὸν θρόνον τῆς Νικαίας· ὅπερ ὡσαύτως θὰ
ἦτο, ἂν ἐγίνετο, μέγα πλῆγμα ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Συρακούσης, διότι ὁ
θρόνος αὐτοῦ ἦτο μείζονος βαθμοῦ τοῦ τῆς Νικαίας, χαίρων τότε δι-
καιώματα αὐτοκεφάλου πῶς ἀρχιεπισκοπῆς. Εἰς Γρηγόριος Νικαίας συμ-
μετέχε τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου (879—880), ἀλλὰ μένει ἐν αὐτῇ
βωβὸν ὄλως ἄτομον.³⁾ καὶ ἂν οὗτος ἀληθῶς ἦτο πρότερον ἀρχιεπίσκο-
πος Συρακούσης, ἀναμφιβόλως ἐν ταῖς συνεδρίασι τῆς 8-ης οἰκουμενικῆς
συνόδου οὗτος ὁ ἀπὸ Συρακούσης Γρηγόριος θὰ ἐπρωταγωνίστει, διότι

¹⁾ Mansi, τ. 16, σ. 81, 97, 134, 144, 199.

²⁾ Δοσιθέου Τόμος Χαράς, σ. 33. Mansi, τ. 17, σ. 373.

³⁾ Δοσιθέου Τόμος Χαράς, σ. 33. Mansi, τ. 17, σ. 373.

έτους,¹⁾ διότι και τότε πατριάρχης ἦτον ὁ Ἰγνάτιος, ἀποθανὼν τῇ 23-ῃ ὀκτωβρίου τοῦ αὐτοῦ έτους. Ἐκ πάσης λοιπὸν ἐπόψεως ἢ περὶ τῶν Συρακουσῶν περίοδος εἶναι πλάσμα φανερόν. Πῶς δὲ νὰ χαρακτηρισθῇ καὶ ἡ ἑτέρα κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου θεία ὀργή; Ὁ πλαστογράφος ἐφευρε καὶ ταύτην ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ διαβληθῇ ὁ Φώτιος τοῦτο μὲν ὡς αἰσχιστος κόλαξ τοῦ αὐτοκράτορος, τοῦτο δὲ ὡς ἐργάτης ἐναγῶν καὶ ἀνιέρων πράξεων, διὰ τὸν λόγον ὅτι τάχα τὸν υἱὸν τοῦ Βασιλείου θανάτω αὐτὸς ἀνεκέρυξεν ἅγιον, ἀφιερῶσας αὐτῷ καὶ οἰκοδομὰς μοναστηρίων καὶ ναῶν! Τὸ περὶ τούτων ἔλων πλάσμα κατεσκευάσεν ὁ ἡμέτερος φαλασάριος οὕτως. Ἐν τοῖς παλαιοῖς συναξαρίοις τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ἀπαντᾷ ὑπὸ τὴν 3-ῃν τοῦ Σεπτεμβρίου ἢ ἐπομένη λειτουργικῆ διατύπωσης· «Μνήμη τοῦ ἐν ἁγίοις βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Νέου ἐν τοῖς ἁγίοις Ἀποστόλοις», τούτεστιν, οἷ ὁ τάφος ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει· μετὰ δὲ ταύτην τὴν διατύπωσιν ὑπάρχει ἐν δίστιχον, ὅπερ ἔχει οὕτω· «Χριστὸς βασιλεὺς εὐσεβῆ Κωνσταντίνου | ἐν οὐρανοῖς ἔστεψε κοσμίῳ στέφει». Ὅποιός τις εἶναι οὗτος ὁ βασιλεὺς Κωνσταντίνος, δὲν λέγουσι τὰ συναξάρια, καὶ ἕκαστος εἶναι ἐλεύθερος νὰ ἐκλαμβάνῃ ὅν τινα θέλει τῶν ὁμωνύμων ὀρθοδόξων αὐτοκράτορων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀφοῦ δὲ καὶ παρὰ τοῖς χρονολογ-

¹⁾ Τὸν χρόνον τοῦτον ὀρίζει τὸ λεγόμενον Chron. Sicul., ἐνῶ οἱ βυζαντινοὶ χρονολογῶντες καθορίζουσι τὸ 9-ον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου, ἦτοι τὸ 876-ον ἔτος· τὸν δὲ μάϊον μῆνα ὀρίζει ἡ λατινικὴ μετάφρασις μιᾶς περὶ τῆς ἀλώσεως τῶν Συρακουσῶν ἐπιστολῆς Θεοδοσίου μοναχοῦ πρὸς τινὰ Λέοντα ἀρχιδιάκονον. Ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιστολῇ ἀναφέρεται ἀνωνύμως ὁ Συρακούσης Γρηγόριος ὡς ἀνὴρ ἡγασμένος· ἀλλ' ὁ μεταφράστης Cajetanus ἀποδεξάμενος τὸ 878-ον ἢ μάλλον τὸ 880-ον ἔτος ὡς χρόνον ἀλώσεως τῶν Συρακουσῶν ἐξήγησε νὰ προσδιορίσῃ τὸν ἐν τῇ ἐπιστολῇ μνημονευόμενον ἀνωνύμως ἀρχιεπίσκοπον· καὶ ἐπειδὴ ἐπίστευσεν ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ Ψευδονικήτα, ὅτι ὁ Γρηγόριος ἐγένετο δὴθεν ἀρχιερεὺς Νικαίας, ἤκασεν ὡς Συρακούσης ἀρχιεπίσκοπον ἐν τῷ καιρῷ τῆς καταστροφῆς αὐτῆς ἁγίου τινος Σωφρόνιου ἀπροσδιόριστου, ἀναφερόμενον ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ποιηματίου τοῦ Θεοδοσίου· ἔχει δὲ αὕτη οὕτως· «Ἀναχερόνεια περὶ τῆς κατασκαφῆς τῶν Συρακουσῶν διὰ τὸν ἅγιον Σωφρόνιον», ἐνθα δύναται νὰ νοηθῇ καὶ ναὸς ἀφιερῶμένος τῷ ἁγίῳ Σωφρόνιῳ, ἐπίσκοπῳ τῶν Ἱεροσολύμων, ἢ ἄλλῳ τινὶ ὁμωνύμῳ Συρακουσίῳ ἁγίῳ. Τὸν οὕτω μορφωθέντα Συρακούσης ἀρχιεπίσκοπον Σωφρόνιον ἔπει 878-ῳ ἐδέχθη ἀνεξελέγκτως ὁ Hergenruther (Pothins, τ. 2, σ. 320), ἵνα δώσῃ κῦρος εἰς τὸν Ψευδονικήταν. Ἡ μετάφρασις τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Θεοδοσίου εὐρίσκειται παρὰ τῷ Muratori, Rerum Italicarum scriptores. Mediolani 1725, tom I pars 2a, σ. 257—265. Τεμάχιον τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου παρὰ τῷ B. Hase, Leonis diaconi historia. Parisiis 1819, σ. 179—182.

φοις καὶ ἐν τοῖς πρακτικοῖς συνόδων δὲν εἶναι σπάνιον τὸ Νέος Κωνσταντίνος. Νικὸδῆμος ὁ Ἀγιορείτης ἤκασεν ὅτι νοεῖται ἐν τοῖς συναξαρίοις Κωνσταντίνος ὁ Πωγωνάτος· ἀλλ' ἡ γνώμη αὐτοῦ εἶναι μία ἀπλή εἰκασία· τὸ μόνον βέβαιον ἐκ τῶν συναξαρίων εἶναι, ὅτι πρόκειται ἀπλῶς περὶ ἐνὸς βασιλέως Κωνσταντίνου, ἐπινομασθέντος Νέου· καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο δύναται νὰ νοῆ καὶ νεαρὸν ἀλλὰ καὶ Κωνσταντίνον τινὰ βασιλέα πρᾶξαντα ἰσάξια ἔργα πρὸς τὰ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου· τοῦ ὅπερ εἶναι πιθανώτερον, διότι δὲν εἶναι τὸ Νέος σπάνιον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων· λόγου χάριν Κωνσταντίνος ὁ 6-ος διὰ τὴν σύγκλησιν τῆς 7-ῆς οἰκουμένης συνόδου καλεῖται συνήθως Νέος Κωνσταντίνος.¹⁾ Σημειωτέον ἔτι, ὅτι τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ὁ ναὸς περιέκλειε τοὺς τάφους πολλῶν αὐτοκρατόρων· κατὰ τὸν 10-ον αἰῶνα ἐδεικνύοντο ἐκεῖ τάφοι πολλῶν Κωνσταντίνων βασιλέων ἢ βασιλοπαίδων, καὶ δὴ καὶ αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ Βασιλείου Μακεδόνας, ἀλλὰ καὶ τοῦ βασιλόπαιδος Κωνσταντίνου, υἱοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοφίλου.²⁾ Ἐκ τῆς λειτουργικῆς λοιπὸν ἐκείνης διατυπώσεως τῶν συναξαρίων περὶ τινος ἀπροσδιοριστοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ νέου ἐφαντάσθη ὁ Ψευδονικήτας νὰ πλάσῃ εἰς βάρος τοῦ Φωτίου μίαν νέαν συκοφαντίαν, δοῦς εἰς τὸ Νέος τὴν ἔννοϊαν νεαροῦ βασιλόπαιδος καὶ σχηματίσας ἐντεῦθεν ἕνα νέον ἅγιον, εἰς ἐμπαιγμὸν τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ὃν ἐταύτισε πρὸς τὸν ἀποθανόντα περὶ τὸ 879-ον ἔτος Κωνσταντίνον, πρωτότοκον υἱὸν τοῦ Βασιλείου, τούτεστιν ἐν τῇ διαρκείᾳ τῆς 2-ας τοῦ Φωτίου πατριαρχίας, ἣν ὁ Ψευδονικήτας ἀγωνίζεται ν' ἀποδείξῃ παρανομωτάτην καὶ μισητὴν εἰς τὸν Θεόν. Τὸ πλάσμα προσηρμύζετο καλῶς εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ Ψευδονικήτα, διότι τοῦτο ἠδύνατο νὰ πιστευθῇ μεδίτην βοήθειαν ἱστορικοφανοῦς χαρακτῆρος· πρώτη δὲ βοήθεια ἦτον ἡ ἐξῆς· Ὁ Φώτιος ἐν τινὶ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Βασιλεῖον ἐπιστολῇ ὑπομνήσκει τὸν συνδέοντα ἀμφοτέρους δεσμὸν ἐπὶ τῇ υἰοθεσίᾳ, τούτεστι βαπτίσει, ἐνὸς τῶν υἱῶν· οὗτος χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ Φωτίου ὡς «καλὸς παῖς», ἂν καὶ δὲν ἀναφέρεται ὀνομασί· συμπεραίνεται ὁμοῦ ἀσφαλῶς ἐκ τῆς ἐπιστολῆς, ὅτι πρόκειται περὶ τινος υἱοῦ τοῦ Βασιλείου, ὃν ὁ Φώτιος ἐν τῇ πρώτῃ πατριαρχίᾳ καὶ ἐβάπτισε καὶ ἀνεδέχθη ἐκ τοῦ βαπτίσματος ὡς ἴδιον πνευματικὸν υἱόν· πρόκειται κατὰ πιθανότητα περὶ τοῦ Κωνσταντίνου, ὃν ὁ Βασιλεὺς ἐξέχως ἠγάπα.³⁾ Ὁ Ψευδο-

¹⁾ Γεωργίου μοναχοῦ χρονικόν, σ. 659 Muralt. Λέοντος γραμματ. σ. 191 Bonn.

²⁾ Κωνστ. Πορφυρ. ἐκθεσις τῆς βασιλείου τάξεως, σ. 642—645 Bonn.

³⁾ Φωτίου ἐπιστολαί, ἐκδ. Βαλέττα ἀριθ. 218, σ. 530. Ἐκδ. Montacuti ἀριθ. 97, σ. 136. Migne, τ. 102, σ. 765. «Οὐ προβάλωμαι νῦν παλαιὰν φιλίαν... οὐχ ὅτι ταῖς ἡμετέραις χερσὶ προσῶν τῶν φρικτῶν καὶ ἀχράντων μετείχες μυστηρίων, οὐδὲ τὸν δεσμὸν ὃν ἡμᾶς ἢ τοῦ καλοῦ παιδὸς υἰοθεσία συνέδεσεν».

νικήτας ὡσαύτως οὕτως ἤρμηνευσε τὸν περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Βασιλείου τόπον τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Φωτίου· ἀλλὰ κατ' αὐτὸν ἦτον ὁ Κωνσταντῖνος βεβαπτισμένος ὑπὸ πατριάρχου παρανόμου, ἔπρεπε δὲ καὶ ὁ θάνατος αὐτοῦ νὰ σημειωθῆ πάλιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ διὰ παρανομίας τοῦ Φωτίου· καὶ ἐπειδὴ τὸν Κωνσταντῖνον ὁ Φώτιος ἐνεκωμιάζει ζῶντα ὡς παῖδα καλὸν, ὁ αὐτὸς Φώτιος, ἵνα πατριαρχεῦον ἀρέσκη τῷ αυτοκράτορι, ἡ-δύνατο καὶ θανόντα παρανόμως νὰ κηρύξῃ ἅγιον. Τοιαύτη ἦτον ἡ πρώτη βοήθεια διὰ τὸ νέον τοῦ Ψευδονικήτα πλάσμα· ἡ δ' ἑτέρα βοήθεια ἐπή-γαζεν ἐκ τῶν χρονογράφων. Πάντες οὗτοι εἶναι σύμφωνοι, ὅτι ὁ βασι-λόπαις Κωνσταντῖνος ἀπέθανε περὶ τὴν ἀρχὴν τῆς 2-ας τοῦ Φωτίου πατριαρχίας· ὁ δὲ ἀνώνυμος τοῦ Βασιλείου βιογράφος ὁμολογεῖ, ὅτι ἀπέθανεν ἐν αὐτῷ τῷ ἄνθει τῆς ἡλικίας, «ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς νεότητος»,¹⁾ καταλιπὼν ἄρρητον πένθος εἰς τὸν πατέρα, καὶ ὅτι «τὸ σῶμα αὐτοῦ ἀπετέθη ἐν τοῖς τάφοις τῶν βασιλέων», ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἀποστόλων.²⁾ Ἐν τινι δὲ λόγμῃ ὁ ἀπαρηγόρητος πατήρ, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ οὕτω προ-ώρως ἀποθανόντος υἱοῦ Κωνσταντῖνου, ἔκτισε μονὴν καὶ «ἐπωνόμασεν αὐτὴν τοῦ ἁγίου Κωνσταντῖνου»³⁾, ἧτις ἀναμφιβόλως ἐνεκαινιάσθη καὶ ἡγιασθῆ ὑπὸ τοῦ τότε πατριαρχεῦοντος Φωτίου. Ἐκαστος ἀναγνώστης τῶν χρονογράφων θὰ νοήσῃ ἐξ αὐτῶν, ὅτι ὁ πατήρ ἔκτισε μονὴν καὶ ἀφιέρωσεν αὐτὴν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου Κωνσταντῖνου τοῦ Μεγάλου· ἀλλ' εἰς τὸν Ψευδονικήταν τὸ «ἐπωνόμασεν αὐτὴν τοῦ ἁγίου Κωνσταντῖνου» συνέφερε νὰ διαστραφῇ καὶ νὰ ἐρμηνευθῆ ὡς δηλωτικὸν τῆς οἰκοδομῆς μονῶν εἰς ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ Βασιλείου, ὃν δῆθεν ὁ Φώτιος κολακεῖον τὸν πατέρα καθηγήσεν! Οὕτω παρώδησε καὶ ἐνταῦθα ὁ Ψευδονικήτας ἐν ἑτερον ἱστορικῶν γεγονόσ. Τοιαύτη εἶναι καὶ ἡ καταγωγὴ καὶ ἡ πλάσις τοῦ ἐσχάτου οὐσιώδους ἐν τῷ ἐπιλόγῳ μέρους, ὅπερ, ὡς ἕκαστος ἐν-νοεῖ, εἶναι μία πραγματικὴ παρωδία, εἰς καταχθόνιος σατυρισμὸς τῶν πηγῶν τῆς ἱστορίας τοῦ 9-ου αἰῶνος.

Ἡμεῖς ἐπίτηδες ἀνελύσαμεν ἐν λεπτομερείᾳ τὸν ὑπὸ τοῦ μακα-ρίτου Βασιλιέβσκη ὑποστηριχθέντα τοῦ Ψευδονικήτα ἐπίλογον, διὰ νὰ δειχθῆ ἐξ ὄψεως ὁ λέων, διὰ νὰ πεισθῶσιν οἱ τῆς αὐθεντίας τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου ἀντεχόμενοι, ὅτι τῆς πρώτης ἡμῶν περὶ τῆς ψευδωνυμίας καὶ τῆς νοθείας αὐτοῦ διατριβῆς ἡ σύνταξις δὲν ἦτον ἔργον ἀφελῆς καὶ ἀπαράσκευον· ἐπομένως οὐδὲ τῶν πηγῶν τοῦ βίου τούτου ἡ φανέρω-σις εἶναι παντάπασιν ἀφύσικον ἔργον· τούναντίον εἶναι εὐχερέστατον, καὶ καθ' ἐν τρόπον εὐρομεν τὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν ἐπλάσθησαν ὑπὸ τοῦ Ψευδονικήτα αἱ ἐν τῷ ἐπιλόγῳ αὐτοῦ παρωδίαί, οὕτω δυνάμεθα καὶ

¹⁾ Theoph. contin. σ. 345 Bonn.

²⁾ Γεωργίου μον. χρον. σ. 761 Muralt Θεοδ. Μελιτ. σ. 180 Tafel.

³⁾ Theoph. contin. σ. 693. Λέοντος γραμματικῶ σ. 259.

τοῦ ἔλου βίου τοῦ Ἰγνατίου νὰ καταδείξωμεν τὰ σκόπιμα ψεύδη καὶ πλάσματα· ἂν δὲ ποῦ εὐρεθῆ τι ἐν αὐτῷ μετέχον καὶ ἀληθείας καὶ ἀκριβείας ἱστορικῆς, τοῦτο πάντως ἀνήκει εἰς ἓνα τινὰ πραγματικὸν τοῦ Ἰγνατίου πανηγυρικὸν βίον, ὃν ὁ Ψευδονικήτας εἶχε καταστρέψῃ, ἵνα τὰ μέιλαντα αὐτοῦ λείψανα συρρίψη μεθ' ὅσων αὐτὸς προπαρεσκεύασε μεγάλων καὶ μικρῶν ἔμπαλωμάτων. «Ὅλον τὸ ἔργον τοῦ Ψευδονικήτα εἶναι μία σκόπιμος πλαστογραφία μεταγενεστέρα τοῦ 12-ου αἰῶνος, μία σκόπιμος παρωδία τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τοῦ 9-ου αἰῶνος· δύ-ναται μάλιστα νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ἐν μυθιστορικῶν διήγημα, ὡς un roman historique, τοῦ ὁποῖου ὁ συγγραφεὺς πλάττει ἐαυτὸν συγγραφεὶ τῆς ἐποχῆς τῶν ἐν τῷ διηγήματι αὐτοῦ προσώπων· καὶ ὅσον ὁ τοιοῦ-τος πλασματογράφος ἐγνώρισεν ἐξ αὐτοψίας ἢ ἐκ συγχρόνων ἐγγράφων ἢ ἀκουσμάτων τὰ πρόσωπα ἐκεῖνα, τοσοῦτον καὶ ὁ τοῦ μακαρίτου Βα-σιλιέβσκη Νικήτας ὁ Παφλαγῶν ἐγνώρισεν καθ' ὁσονδήποτε τρόπον τὰ ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ἰγνατίου ἀπαριθμούμενα άτομα· καὶ ὅπως τῶν οὕτω πλασμα-τικῶν διηγημάτων οἱ πεπλασμένοι παλαιοὶ συγγραφεῖς οἰκοδομοῦσι ταῦτα ἐκ πλήρους ὀπισθοῦ γνώσεως τῶν ἱστορικῶν πηγῶν, οὕτω καὶ ὁ Ψευδο-νικήτας κατεσκεύασε τὸ ἴδιον πλάσμα ἔχων πλήρη γνώσιν τῶν ἑλληνικῶν ἔμα καὶ τῶν λατινικῶν πηγῶν τῆς ἱστορίας τοῦ 9-ου αἰῶνος· ἀλλὰ διαφέρει σφόδρα ὁ Ψευδονικήτας τῶν ἄλλων πεπλασμένων λογογράφων, διότι οὗτοι μὲν ἐξήτησαν καὶ νὰ διδάξωσι καὶ νὰ διασκεδάσωσι τοὺς ἀναγνώστας αὐτῶν, ὁ δὲ Ψευδονικήτας ἀπλῶς νὰ κίβδηλεύσῃ καὶ νὰ παρωδήσῃ τὴν ἀληθῆ τῶν 9-ου αἰῶνος ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν, ἵνα ἐπιβάλλῃ τοῖς Ἕλλησι τὴν Οὐνίαν καὶ διὰ τούτων τῆς πακωσύνης τὴν μεσαιωνικὴν ἀπολυταρχίαν ἅπασιν τοῖς εἰς Χριστὸν πιστεύουσι λαοῖς. Καὶ ὅμως τὸ τοιοῦτον μυθιστόρημα ἐπιστεῦθη ὡς ἱστορία γνήσια τοῦ 9-ου αἰῶνος, καὶ μέχρι σήμερον ἔτι ἐπαναλαμβάνεται ὅτε μὲν οὕτως ὅτε δὲ ἄλλως ὑπὸ τῶν παντὸς βαθμοῦ ἱστοριογράφων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους. Μόνοι γνήσιοι πηγαὶ τῆς ἱστορίας τῶν ἐπὶ Ἰγνατίου καὶ Φωτίου συμβάντων κατὰ πρώτιστον λόγον εἶναι τοῦ Φωτίου αἱ ἐπιστολαί, ὧν ἀτυχῶς ἀγνοοῦμεν τὸ σύνολον· τούτων μέγα μέρος παρωδεῖται ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ἰγνατίου· ἕτεροι πηγαὶ εἶναι τεμάρχη ἐπιστολῶν ἢ καὶ πλήρεις ἐπιστολαὶ παπῶν τινῶν, ὧν ὅμως τὰ κείμενα εἶναι πολλάκις ὑποπτα· ἕτεροι πηγαὶ εἶναι τὰ περιωθέντα εἶτε εἰς ἑλληνικὴν εἶτε εἰς λατινικὴν γλῶσσαν γνήσια τεμάρχη συνοδικῶν πρακτι-κῶν· ἀλλὰ καὶ τούτων αἱ εἰδήσεις οὐκ ὀλιγάκις διαστρέφονται διὰ πα-ρωδίας ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ἰγνατίου· ἕτεροι πηγαὶ εἶναι οἱ βίοι τῶν ἁγίων τοῦ 9-ου αἰῶνος καὶ οἱ χρονογράφοι τοῦ 10-ου καὶ 11-ου αἰῶνος, οἵ-τινες ὡσαύτως παρωδοῦνται ἐν τῷ ὑπομνήματι τοῦ Ψευδονικήτα. Αὐτὰ καὶ μόνοι κατὰ μέγα μέρος εἶναι αἱ κύριοι πηγαὶ εἰς συγγραφήν τῶν συμβάντων ἐν Κωνσταντινουπόλει μεταξὺ τῶν Πατριαρχῶν Ἰγνατίου καὶ Φωτίου· ὅσαι δὲ ἄλλαι ἀναφέρονται, ὅσων ἐπιστολαὶ Μητροφάνους, Θεο-γνώστου, Στυλιανοῦ καὶ λοιπῶν, εἶναι κίβδηλοι, πλάσματα γενόμενα

εις υποστήριξιν του κειμένου του Ψευδονικήτα και εις σκόπιμον τῆς ιστορίας νόθευσιν· ὑποπτα ὡσαύτως εἶναι πολλαχού και τὰ λατινικά πρακτικά τῆς ἀκύρου συνόδου τῶν ἐτῶν 869—870, ἅτινα ἢ Ἀνατολή και ἑλληνιστί ἠγγόνει ἀπὸ τοῦ 9-ου μέχρι τοῦ 13-ου αἰῶνος· ἀλλὰ και αὐτὸς πάλιν ὁ ἐπ' ὀνόματι φερόμενος Ἀναστασίου τοῦ βιβλιοθηκάρου πρόλογος εἶναι ὑποπτος, ἴσως δὲ και ὄλος νόθος¹⁾· ὅσον δ' ἀφορᾷ πρὸς τὰς ἐν τοῖς βίοις τῶν παπῶν Νικολάου και Ἀδριανοῦ φερομένας περὶ τοῦ Φωτίου εἰδήσεις, ἀρκεῖ τοῦ νέου ἐκδότου τοῦ Liber Pontificalis ἢ παρατήρησις, ὅτι ἐν τοῖς βίοις ἐκείνοις διακρίνονται πολλαχού μεταλλαγαι· ἄλλως δὲ οὐδὲ τὰ ἀντίγραφα αὐτῶν εἶναι παλαιότερα τοῦ 12-ου αἰῶνος· ἀλλ' εἶναι και παράδοξον, πῶς ἐκ τοῦ Liber Pontificalis λείπουν οἱ βίοι παπῶν, μεθ' ὧν ὁ πατριάρχης Φώτιος εὐρίσκειτο στενωῶς συνδεδεμένος, και δὲν εἶναι κατὰ συνέπειαν ἀπίθανον νὰ ὑποτεθῆ, ὅτι ἀφῆρέθησαν ἐκεῖνοι οὐ μόνον διὰ τὰ πρὸ και ἐπὶ τοῦ Φορμώστου και τῶν διαδόχων αὐτοῦ ῥωμαϊκὰ σκάνδαλα, ἀλλὰ και διὰ τὰ ἐν αὐτοῖς πάντως εὐρεθέντα και ἀσύμφορα κριθέντα ἐν τῷ 12-ῳ αἰῶνι περὶ τῆς ἐπελευθύνσεως συμπορίας μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν ἀπὸ τοῦ 879-ου μέχρι τοῦ 900-οῦ ἔτους και ἐξῆς.

Ἐνταῦθα ὄφειλε νὰ δοθῆ τέλος εις τὴν παρούσαν πραγματεία, διότι και λεπτομερῶς ἐξητάσθη και ἠλέγχθη και ματαία, καθὰ νομίζομεν, ἀπεδείχθη πᾶσα προβληθεῖσα και ἀντιταχθεῖσα ἡμῖν οὐσιώδης αἰτιολογία πρὸς ἐδραίωσιν τῆς πρότερον δεσποσάσης ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐπιστήμῃ πίστεως εις τὸν ψευδονικήτειον τοῦ Ἰγνατίου βίον· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ μακαρίτης Βασιλιέβσκις ἐν τῷ καθ' ἡμῶν ἀγῶνι αὐτοῦ εἶχεν ἀξίωσιν νὰ προβάλλῃ ἡμῖν και ἕτερα ἅτινα κατ' αὐτὸν ἄλυτα προβλήματα, καθῆκον ἡμῶν ἀναμφιβόλως εἶναι και ταῦτα νὰ ἐξετασθῶσιν· εἶναι δὲ ταῦτα κατ' οὐσίαν δύο· πρῶτον, ὅτι ὁ βίος τοῦ Ἰγνατίου «προδίδει, ἂν οὐχὶ καμμίαν ἄλλην ὀλότητα, ἀλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει ὀλότητα κατασκευῆς και ὀλότητα λογοτεχνικῆν»· διὸ και εἶχε συνδέσῃ ὁ μακαρίτης τὸ πρόβλημα τοῦτο μετὰ τοῦ λεκτικοῦ τοῦ βίου, λεπτῶς πῶς εἰρωνευθεῖς

¹⁾ Ἐχομεν πολλὰς ἀφορμὰς νὰ θεωρῶμεν τὸ Praefatio τοῦτο νενοθευμένον. Ἀναστάσιος ὁ βιβλιοθηκάριος ἦτο φίλος τοῦ Φωτίου και δὲν ἠδύνατο αὐτὸς νὰ διασῶρῃ τὸν Φώτιον τοσοῦτον, ὅσον ἐν τῷ Praefatio βλέπομεν· και ἐνταῦθα ὑπάρχει παρωδία τῆς ἱστορίας τοῦ 9-ου αἰῶνος, ἀλλ' εἰσέτι δὲν ἐπέισθημεν ἀρκούντως, ὡς μὴ εὐκαιρήσαντες νὰ ὑποβάλωμεν τὸ κείμενον τοῦ ἀναστασιακοῦ προλόγου εις βαρὺν ἔλεγχον· οὐχ ἤττον ὁμοῦς ἢ νοθεῖα αὐτοῦ φαίνεται ἐκ τῆς ἀρχῆς τοῦ διηγηματικοῦ μέρους, ἐνθα παρίσταται ὁ Ἀναστάσιος ἀμαθῆς τῆς συγχρόνου αὐτῷ ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας· ἀγνοεῖ δηλαδὴ τὸν πατριάρχην Μεθόδιον και ποιεῖ τὸν Ἰγνατίον διᾶδοχον τοῦ εἰκονομάχου πατριάρχου Ἰωάννου!

ἡμᾶς, ὅτι κατέχομεν τάχα ὄρους, δίδοντας ἡμῖν ἰκανότητα εις τὸ νὰ διακρίνωμεν και αἰσθανώμεθα ζωηρότερον αὐτοῦ τὰς τυχῶν ἐν τῷ Ἰγνατῆ βίῳ ὑπαρχούσας λεπτὰς διαφορὰς τοῦ ἑλληνιστοῦ λόγου· ὅποθεν εἶχεν πηγᾶσιν τὸ δεύτερον τοῦ μακαρίτου πρόβλημα, ὅτι ἡμεῖς δὲν ἔχομεν δίκαιον νὰ διακρίνωμεν ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ἰγνατίου δύο λεκτικὰ διάφορα πρὸς ἄλληλα ὕψη (ἐν δηλαδὴ ἐνδιάσκευσιν και πανηγυρικὸν και ἐν ἕτερον ὕψος ἀπλοῦν, κοινὸν και χαρακτήρος οὐσιωδῶς ἱστορικοῦ), οὐδὲν ἔχοντα τὸ κοινὸν πρὸς τὸ λεκτικὸν τῶν γνησίων ἀγιολογικῶν ἔργων και πανηγυρικῶν συγγραμμάτων Νικήτα τοῦ Παφλαγονοῦ· και ἀντὶ ν' ἀποδείξῃ τὸ ἀσύστατον τῆς ἡμετέρας περὶ τούτου παρατηρήσεως, εἶχεν ὁ μακαρίτης ἀρετῆθῃ ἀπλῶς εις τὸ νὰ δηλώσῃ, ὅτι οὐδὲ «εις τὰς ἀποδείξεις τοῦ πρὸς τὸ αὐτὸ καταλλήλου παρατηρητοῦ» (σ. 55) θὰ ἠδύνατο νὰ προσχωρήσῃ μετὰ πλήρη πεποίθησιν. Οὕτως αὐτὸς ὁ ἐπικριτὴς ἀπέκρουε πῶς τὴν ἀνάγκην τῆς περὶ τὸ λεκτικὸν τοῦ Ψευδονικήτα ἐρεύνης· οὐδ' ἡμεῖς λοιπὸν τώρα χωροῦμεν πρὸς τὴν ἔρευναν ταύτην, ἀρῶν μάλιστα ἀπεδείχθη σαφῶς, ὅτι σχεδὸν πᾶσαι τοῦ ἐπικριτοῦ αἱ κρίσεις ἐστῆσαν κυρίως εις ἀνακριβῆ τῶν κειμένων καταλήψιν· ἀνάξια ἐλέγχου εἶναι και ὅσα μετὰ χάριτος δημοσιογραφικοῦ ὕψους εἶχεν ἀντιπαρατήρησιν ὁ μακαρίτης διὰ δύο τοῦ Ψευδονικήτα διηγήσεις, ἐν αἷς ἡμεῖς εὐρομεν και παραλογισμοὺς και διπλᾶς σκοπίμους εἰδήσεις· ὅσον δ' ἀφορᾷ πρὸς τὸ ἀντιταχθῆν ἡμῖν πρόβλημα, ὅτι τοῦ Ἰγνατίου ὁ βίος ἔχει ἐν ἑαυτῷ «ὀλότητα κατασκευῆς και ὀλότητα λογοτεχνικῆν», ἡμεῖς και πρότερον ἠρνήθημεν και τώρα πάλιν ἀρνούμεθα τοῦτο, προστιθέμενοι εις ἀπόδειξιν αὐτοῦ τὰ ἐξῆς.

Ὁ βίος τοῦ Ἰγνατίου ὡς ἔχει σήμερον ἐξ ὄψεως ἐξωτερικῆς εἶναι κείμενον ἀναγόμενον εις τὴν τάξιν τῶν ῥητορικῶν ἐκείνων ἐκκλησιαστικῶν ὑπομνημάτων, ἅτινα ἔχουσι χαρακτήρα πανηγυρικόν, ὑπὸ δὲ τὴν καθόλου μορφήν λόγου ὑπέθεσιν τὸν ἰδρυτὴν μονῆς τινοῦ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ και τῆς Ἐκκλησίας και τῶν μοναχῶν αὐτῆς ἅγιον ἀνακηρυχθέντα. Τὰ τοιοῦτου εἶδους ὑπομνήματα συγκρινώσι πάντοτε τὸν πανηγυρικὸν χαρακτήρα μετὰ τοῦ διηγηματικοῦ και ἐγκωμιαστικοῦ χαρακτήρος· δὲν εἶναι ἀπλῶς ἐγκωμιαστικοὶ λόγοι συνήθεις (διότι οὗτοι κατὰ κανόνα εἶναι σύντομοι και τὸν βίον τοῦ ἐγκωμιαζομένου ἀγίου πλέκουσι μετὰ λέξεως ὀλίγας, ἐν αἷς ἰδίᾳ φανεροῦνται τὰ γενικοῦ και χαρακτήρος ἐξόχου βιβλικὰ αὐτοῦ προτερήματα· τοιοῦτον δὲ λόγου χάριν εἶναι τὸ ψευδῶς ἐπ' ὀνόματι Μιχαὴλ τοῦ συγκέλλου φερόμενον ἐγκώμιον τοῦ πατριάρχου Ἰγνατίου, τέλειον ὄν ἐκ πάσης ἀπόψεως) —, ἀλλὰ πανηγυρισμοὶ τῶν ἀγίων ὑπὸ τὸ σχῆμα διηγήσεως ἐκτενοῦς τῆς γενέσεως και τοῦ βίου και τῶν ἀγῶνων και τοῦ θανάτου και τῶν θαυμάτων αὐτῶν, μένοντες οὕτω διὰ παντός ὡς ἀψευδεῖς τῆς ἀγιότητος αὐτῶν μάρτυρες ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἐκκλησίας. Τὰ τοιοῦτου εἶδους ὑπομνήματα, γνωσκόμενα συνήθως ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Βίος και Πολιτεία, εἶναι διηρημένα πολλαχῶς ἐν τοῖς χειρογράφοις και εις στάσεις και εις κεφάλαια, ὅποταν

εἶναι ἐκτενῆ· καὶ ἐπειδὴ συνετάχθησαν ἐξ ἀρχῆς ὡς ἀναγνώσματα λειτουργικὰ, προωρισθῆσαν ἀμέσως νὰ ἀναγινώσκονται κατὰ διαλείμματα ἐν ταῖς ἀγρυπνίαις τῶν πρὸ τῆς ἑορτῆς παραμονῶν τῶν ὁσίων (ὧν ὑπόθεσις ἔχουσι καὶ τὸν βίον καὶ τὴν πολιτείαν), καὶ τοῦτο ἐν τῷ μέσῳ τῶν ναῶν τῶν μοναστηρίων, ὧν αὐτοὶ οὗτοι οἱ ὅσοι ὑπῆρξαν ἰδρυταὶ· συγγραφεῖς δὲ τῶν τοιούτων ὑπομνημάτων εἶναι συνήθως μαθηταὶ ἢ φίλοι ἢ γνώριμοι τῶν κοιμηθέντων ὁσίων, ἢ ἄλλοι τινὲς ἐκ τῶν ἀδελφῶν τῶν ὑπὸ τούτων ἰδρυθεισῶν μονῶν. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν τοιούτων ὑπομνημάτων ὑπάγεται καθόλου τοῦ Ἰγνατίου ὁ βίος, καὶ τὰ διακρινόμενα ἐν αὐτῷ γνήσια αὐτοῦ μέρη, ὧν τινὰ ὑπεδείξαμεν ἐν τῇ προτέρᾳ διατριβῇ, φανερώουσιν ὅτι τὸ ἀρχικὸν αὐτοῦ κείμενον εἶχε συνταχθῆ ἐν τῇ μονῇ τοῦ ταξιάρχου Μιχαῆλ (ἦν ὁ Ἰγνάτιος εἶχεν ἰδρύσῃ) ὑπὸ τινος τῶν μοναχῶν αὐτῆς,¹⁾ οὐχὶ δὲ ὑπὸ Νικήτα τοῦ Παφλαγόνο· διότι αὗτος δὲν ἦτο τῆς μονῆς ταύτης ἀδελφός, ἀλλ' ἀναμφιβόλως τῆς τοῦ ἁγίου Φωκᾶ, ἧς ἠγούμενος καὶ σακελλάριος ἦτον ὁ θεῖος καὶ προστάτης αὐτοῦ.²⁾

Ὁ γνήσιος τοῦ Ἰγνατίου βίος ὤφειλε, κατὰ τοὺς ῥητορικοὺς τῶν Βυζαντινῶν ἄρους, νὰ σύγκηται πρῶτον ἐκ τοῦ προοιμίου, εἶτα ἐκ τοῦ ἀψύχου γένους (πατρίς), μετὰ τοῦτο ἐκ τοῦ ἐμφύχου (καταγωγὴ, γέννησις, ἀνατροπὴ, ἀκτικισ), κατόπιν ἐκ τῆς διηγήσεως τῶν πράξεων αὐτοῦ μέχρι θανάτου, ὕστερον ἐκ τῆς ἀπαρριθμήσεως τῶν προτοφανῶν καὶ ὑστεροφανῶν αὐτοῦ θαυμάτων, καὶ τελευταῖον ἐκ τοῦ ἐπιλόγου. Κεφαλακωδῆς ὡσαύτως κανὼν ἐν τῇ συντάξει βίου καὶ πολιτείας τινὸς τῶν ὁσίων ἦτο νὰ τηρῆται αὐστηρὰ κοσμιότης ὑπὸ τοῦ συγγραφέως, διότι τὸ πόνημα αὐτοῦ προωρισμένον ἦτο νὰ ἀναγινώσκηται ἐνώπιον εὐσεβῶν ἀνθρώπων, ζητούντων ἐκ τῆς ἀκροάσεως αὐτοῦ κάρπωσιν ψυχικῆς ὠφελείας· ἀκοσμός πως συνετάσσετο ὁ βίος, ὅπότεν ὁ δι' αὐτοῦ βιογραφούμενος ὅσιος εἶχεν ἐν τῷ βίῳ ποικίλους πειρασμούς, οὓς ἐκτελεῖ ὁ διάβολος διὰ τῶν ἀπεχθῶς ἢ φθονερῶς ἢ ἄλλως πως τῷ ὁσίῳ προσκειμένων· ἢ τούτων ὅμως τῶν πειρασμῶν φαινομενικῆ ἐν τῷ βίῳ ἀκοσμία καταλήγει ὑπὸ τοῦ συγγραφέως εἰς κοσμιότητα, ἣν προκαλοῦσιν αἱ ἱστορούμεναι ἐν αὐτῷ νίκαι τοῦ ὁσίου κατὰ τοῦ διαβόλου. Ὁ βιογράφος ἐν πάσῃ εὐκρινείᾳ παρουσιάζει κατ' ὄνομα τοὺς πειραστάς, τούτων δὲ τὰς πράξεις ἀποδίδει κατὰ κανόνα εἰς τὰς μεθοδεῖας τοῦ διαβόλου· ἂν δὲ ὁ βιογραφούμενος ἦτον ἱεράρχης καὶ ἐν τῷ βίῳ εἶχεν

¹⁾ Migne, τ. 105, σ. 496, 497, 560. "Ὁρα ἰδίᾳ σελ. 496· «καὶ γὰρ τὴν ἀντικρὺ τούτων κατὰ τὴν ἡπειρον πρὸς τῇ ἀκτῇ κειμένην, ταύτην δὴ λέγω τὴν προκατημένην τοῦ μεγάλου ταξιάρχου μονῆν, πρὸς τῷ τέλει τῆς αὐτοῦ ζωῆς ὁ μακάριος τελευταίαν ἀνεστήσατο καὶ καθηγίασε τῷ Θεῷ».

²⁾ C. de Boor, Vita Euthimii, σ. 56.

ἀντίπαλόν τινα ὁμόδοξον ἱεράρχην, ὁ βιογράφος τὴν μεταξὺ ἀμφοτέρων τούτων τῶν ἱεραρχῶν διαμάχην ἀποδίδει μὲν πάλιν κατὰ κανόνα εἰς τὰς μεθοδεῖας τοῦ περᾶζοντος τὴν Ἐκκλησίαν διαβόλου, ἀλλὰ τὸν ἠγιασμένον αὐτοῦ ἱεράρχην ὀφείλει νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὸ κοινὸν ἀποθανόντα μετὰ προηγηθείσης αὐτοῦ τε καὶ τοῦ ἀντιπάλου συμφιλιώσεως· διότι πᾶς ἱεράρχης, ὃν ὁ βίος ἤθελε παρουσιάσῃ παντελῶς ἀσυμφιλίωτον πρὸ τοῦ θανάτου μετὰ τοῦ ὁμοδόξου ἐκείνου ἀντιπάλου, οὗτος ἀδύνατον εἶναι νὰ θεωρηθῆ ὡς ἠγιασμένος ἀνήρ. Ἡ Ἐκκλησία θεωρεῖ τελείους χριστιανούς καὶ ἀρεστοὺς εἰς τὸν Θεὸν τοὺς ἀπελθόντας ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἐν εἰρήνῃ καὶ εὐκρινείᾳ πρὸς τοὺς ἐχθρούς αὐτῶν συγχωρήσει, τοὺς μὴ τηρήσαντας ἄχρι τοῦ θανάτου μνησικακίας αἰσθήματα, χαρακτηῖρα ἀδιάλλακτον. Ὁ βίος τοῦ Ἰγνατίου, ὃν ἔχομεν σήμερον ἀνὰ χεῖρας ἐπ' ὄνοματι τοῦ Παφλαγόνο, παριστᾷ τὸν Ἰγνάτιον ἀδιάλλακτον, ἀσυμφιλίωτον μετὰ τοῦ Φωτίου, ἀπελθόντα ἐκ τοῦ κόσμου τούτου μὲ αἰσθήματα παντελῶς ἄγρια. Ἐνταῦθα ὑπεθυμίζομεν τὸν βίον τοῦ πατριάρχου Εὐθυμίου, ἐν ᾧ ἐκφράζονται ὑπὸ τοῦ συντάκτου πολλὰ κατὰ τοῦ πατριάρχου Νικολάου δυσάρεστα· καὶ ὁ Εὐθύμιος δὲ καὶ ὁ Νικόλαος εἶναι τῆς Ἐκκλησίας ἅγιοι, καθὼς ἅγιοι εἶναι καὶ ὁ Ἰγνάτιος καὶ ὁ Φώτιος. Τοῦ Εὐθυμίου ὁ βιογράφος παριστᾷ αὐτὸν ἀποθανόντα μετὰ συμφιλίωσιν εὐκρινῆ πρὸς τὸν Νικόλαον, ὅπερ ἂν δὲν ἐγένετο, ὁ Εὐθύμιος δὲν θὰ ἦτο δεκτὸς ὡς ἅγιος· καὶ ὁ ἀναγινώσκων ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ τὴν περὶ τῆς συμφιλίωσεως διήγησιν, παρατηρεῖ ὅτι ἡ μεταξὺ Εὐθυμίου καὶ Νικολάου πάλῃ δὲν ἦτο προσωπικῆ, ἀλλὰ περὶ τῆς τῆς ἀρχῶν δύο μεγάλων ἐν Κωνσταντινουπόλει κοιμῆτων, πρὸς σωτηρίαν τῆς ἐκεῖ Ἐκκλησίας, ἧς πειραστῆς ἦτον ὁ αὐτοκράτωρ Λέων ὁ Σοφός. Ὁ Νικόλαος ἦτο τῶν κανόνων τῶν ἐκκλησιαστικῶν πείσμων ἐκτελεστής· ὅπερ ἀπήρθεκεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα· διὸ καὶ κατεβίβασεν αὐτὸν βαναύσως ἀπὸ τοῦ θρόνου τοῦ πατριαρχικοῦ, δούς αὐτὸν εἰς τὸν οἰκεῖον αὐτῷ μοναχὸν ἀλλὰ μαλακὸν καὶ ἀγαθώτατον Εὐθίμιον· οὗτος δὲ τέλος, διὰ νὰ ἐξοικονομήσῃ τὰς δεινὰς τότε τῆς Ἐκκλησίας περιστάσεις, ἐξετέλεσε τὰς ἐπιθυμίας τοῦ Λέοντος. Ὁ Εὐθύμιος λοιπὸν ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας ὡς οἰκονόμος τῶν μεταξὺ τῶν δύο ἐξουσιῶν συμβάντων σκανδάλων, καὶ τοῦ Νικολάου ἐπανελθόντος εἰς τὸν θρόνον ὁ Εὐθύμιος ἐδικάσθη καὶ διὰ τὴν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα παραχώρησιν ὑπέστη δυσάρεστους πειρασμούς· ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἀμφοτέροι συντηθήσαν κατ' ἰδίαν, συνεχώρησαν αὐτοὶ ἑαυτοὺς καὶ συμφιλίωθησαν. Ἐξ ἀναλογίας τὸν αὐτὸν χαρακτηῖρα ὤφειλε νὰ ἔχῃ καὶ ὁ βίος τοῦ Ἰγνατίου ἐν σχέσει πρὸς τὸν Φώτιον, διότι καὶ ὁ Φώτιος, ἀποβληθέντος τοῦ Ἰγνατίου, προσβλήθη πατριάρχης, ἵνα ἐξοικονομήσῃ τὴν μεταξὺ πατριαρχείου καὶ βασιλικῆς αἰχῆς προελθοῦσαν ἐκ τῆς σκαιότητος τοῦ Ἰγνατίου διάστασιν. Καὶ πάλιν ὕστερον ἐπανελθόντος τοῦ Ἰγνατίου εἰς τὸν θρόνον, ἐδικάσθη καὶ κατεδικάσθη ὁ Φώτιος δι' ἑτέρων, οὐδὲ λέξιν τοῦ Ἰγνατίου εἰπόντος κατ' αὐτοῦ· ἀλλ' ὅμως μετὰ τοῦτο οὐ μόνον συμβοηθῶν

μενοι τὴν ἐκκλησίαν». Εἶτα ἀκολουθεῖ ἡ τοῦ προοιμίου ῥητορική κατασκευὴ μέχρι τῶν λέξεων «διερεθίζειν ζῆλον»¹⁾· μεθ' αὐτῆς ζητεῖται, κατὰ τοὺς ἄρθρους τῆς τέχνης, ἡ ἀπόδοσις ἢ ἀξιῶσις, δι' ἣς ὁ συγγραφεὺς ἀξιῶσι νὰ ζητήσῃ τὴν προσοχὴν τῶν ἀναγνωστῶν εἰς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τοῦ λόγου, τουτέστιν εἰς τὸ ἄτομον τοῦ ἱεράρχου, ὃν προτιθεταὶ νὰ βιογραφῆσῃ· ζητεῖται ἔτι ἡ βᾶσις τοῦ προοιμίου, ἣτις ὀφείλει νὰ συνάψῃ τὴν πρότασιν μετὰ τῆς ἀποδόσεως. Καὶ τῆς μὲν ἀποδόσεως ἔχῃ τινὰ σφύζονται ἐν τῷ νόθῳ τοῦ προοιμίου μέρει, ἀλλ' ἡ βᾶσις ἢ σημερινὴ οὔτε τὴν πρότασιν οὔτε τὴν ἀπόδοσιν συνάπτει. Ὁφείλει ἡ βᾶσις νὰ κατασκευασθῇ οὕτω· τὸν τοιοῦτον καὶ τηλικούτον ἱεράρχην Ἰγνατίου κατεδίωξεν ὡσαύτως ὁ διάβολος οὕτως ἢ οὕτως· ἐντεῦθεν θὰ συνηράξεται ἢ ἐκ τούτου ἐντύπωσις τῶν ἀναγνωστῶν ἢ τῶν ἀκροατῶν τοῦ βίου, καὶ οὕτω θὰ ἐδίδετο εἰς τὴν βᾶσιν ὑπὸ τοῦ βιογράφου ὁ πρέπων αὐτῇ πανηγυρικὸς χαρακτήρ. Ἡ σημερινὴ τοῦ προοιμίου βᾶσις συνδέει μέρος μόνον τῆς ἀποδόσεως ἐλάχιστον, τὴν δὲ πρότασιν αὐτοῦ οὐδέλλως. Ἡ βᾶσις ἢ παλαιὰ θὰ ἐφανέρωσεν βεβαίως δι' ὀλίγων λέξεων, πῶς ὁ Ἰγνατίος ἐπάλασε πρὸς τὸν διάβολον καὶ τὴν κατ' αὐτοῦ νίκην ἤρατο· ὅπερ οὕτω θὰ ἔστρεφε θριαμβευτικῶς τὴν προσοχὴν τῶν ἀναγνωστῶν ἢ τῶν ἀκροατῶν εἰς τὸ διηγηματικὸν τοῦ βίου μέρος· τὸναντίον δὲ ἡ σημερινὴ τοῦ προοιμίου βᾶσις οὕσα παρὰ κανόνα περιέχει πρῶτον τὴν δις ἤδη δευθεῖσαν ἐνταῦθα τῶν ἱκανῶν χρόνων ἀντίφασιν ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἐγγύς χρόνον, εἶτα δὲ καταστρέφει ἑαυτὴν ὅλως ἀπανηγυρίστως μὲ τόνον σφοδρᾶς ὀργῆς καὶ πως ἀγρίως. Ἐκ πάσης λοιπὸν ἐπόψεως οὐδὲ τὸ προοίμιον τοῦ σημερινοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου προδίδει τινὰ κατασκευῆς ὀλότητα ἢ τινὰ λογοτεχνικὴν ὀλότητα.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ πρὸς τὸν κυρίως ἐπιλογον, ὀφείλομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς τῆς ῥητορικῆς τέχνης ἔδει οὕτως νὰ εἶναι χαρακτήρος εὐκτικῆς· καὶ πάντες ἀνεξαίρετος οἱ ἐπιλογοὶ τῶν ἀγιολογικῶν βίων εἶναι χαρακτήρος εὐκτικῆς, εὐρίσκονται δ' ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπαριθμῆσιν τῶν θαυμάτων, οὐχὶ δὲ μετὰ παρεμβάσεις ἀσχέτους πρὸς τοὺς βιογραφουμένους ἁγίους. Τὰ γνωρίσματα ταῦτα δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῷ ψευδονικητικῷ βίῳ τοῦ Ἰγνατίου. Τὰ θαύματα αὐτοῦ ἀπαριθμοῦνται πολὺ μακρὰν ἀπὸ τοῦ σημερινοῦ ἐπιλόγου²⁾· ταῦτα δὲ τὰ θαύματα, πλὴν ἑνὸς, τοῦ τελευταίου³⁾, εἶναι γνήσια, προσαρμολόμενα

¹⁾ Migne, τ. 105, σ. 488, 489.

²⁾ Migne, τ. 105, σ. 560—565, 573.

³⁾ Τὸ θαῦμα τοῦτο, ἀφορῶν εἰς τινὰ ἀνώνυμον Λυδὸν σακελλάριον, εἶναι πλάσμα σκόπιμον, γενόμενον εἰς παρωδίαν τῆς πραγματικῆς εἰδήσεως, ὅτι τὸν Ἰγνατίου ἀνεκλήρυσεν ἐπισήμως ὁ Φώτιος ἅγιον καὶ μακάριον τῆς Ἐκκλησίας πατέρα.

καλῶς τοῖς λειψάνοις τοῦ ἀρχαίου καὶ γνησίου βίου· ἔσωσαν ἑμῶς παρ' ἑαυτοῖς τὴν ἀρχὴν τοῦ γνησίου ἐπιλόγου, ἔχουσιν αὐτολεξεῖ οὕτω· «Τοιαῦτα τοῦ ἡμετέρου πατρὸς τὰ διηγήματα, τοιαῦτα τοῦ καλοῦ ποιμένος τὰ προτερήματα· οὕτως ὁ μακαριώτατος καὶ ζῶν ἐπὶ γῆς ἐνομώτατος τε ἦν καὶ χριστοφιλέστατος, πάντα λέγων καὶ πράττων εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας οἰκοδομῆν· καὶ πρὸς Θεὸν μεταστὰς ὠφελιμώτατος καὶ σωτήριος, ὡς ἀμέσως ἐντυγχάνων ὑπὲρ ἡμῶν τῷ Θεῷ»¹⁾. Ὅτι τοῦτο εἶναι ἡ ἀρχὴ κατακλειδῶς ἑνὸς βίου τοῦ Ἰγνατίου, οὐδέμια ὑπάρχει ἀμφιβολία· ἀναλόγους ἀρχὰς ἐπιλόγων εὐρίσκουμεν καὶ ἐν ἑτέροις ἀγιολογικοῖς βίοις. Ἐν τῷ γνησίῳ τούτῳ λειψάνῳ τῆς οὕτως εἰπεῖν ἀρχῆς ἑνὸς ἐπιλόγου ὑπάρχει καὶ ἡ ἀρχὴ ῥητορικῶν ἐνθυμημάτων, δι' ὧν ὁ βιογράφος ἤθελε ν' ἀπολίπητι ἀξιόλογον καὶ θαυμαζόμενον εἰς τὴν μνήμην τῶν ἀκροατῶν ἢ τῶν ἀναγνωστῶν αὐτοῦ· μεθ' αὐτῆς ὀφείλει νὰ προσθέσῃ, ἂν ἤθελε, προτροπὰς τινὰς εἰς ἀσκήσιν εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς, εἰ δὲ μὴ τοῦτο, ἀλλ' αὐτὸ τὸ εὐκτικὸν τοῦ ἐπιλόγου μέρος, ὅπερ συνηθῶς ἐν εἴδει εὐχῆς ἀποτείνεται κατ' εὐθείαν εἰς αὐτὸν τὸν βιογράφηθέντα ἅγιον. Ὁ Ψευδονικῆτας ἀφιλόκαλος ὢν καὶ τῆς ῥητορικῆς ἀπειρος ἐτήρησε, προδὸς οὕτως ἑαυτοῦ, ἐκ τοῦ παλαιοῦ βίου τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐπιλόγου· μετὰ δὲ ταύτην, ἣν ἐπιτήδειος πλαστογράφος ἀναμφιβόλως ἤθελε παραλίπη, κατεσκεύασεν ἀφ' ἑαυτοῦ μίαν μακροτάτην παρέμβασιν διηγηματικῆς χαρακτῆρος, ἣτις ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Migne κατέχει τέσσαρας ὅλας πυκνὰς σελίδας, ἕνα ὅλον φιλιππικὸν ἐναντίον τοῦ Φωτίου, ἐν ᾧ παραδόξως οὐδὲ μία, καθὰ προαπεδείχθη, ὑπάρχει ἱστορικὴ ἀλήθεια· καὶ μετὰ τὸν οὕτω μακρότατον φιλιππικὸν κατεσκεύασε τέλος τὴν κατακλειδὰ τοῦ ἰδίου λόγου, περάνας αὐτὴν εἰς εὐχὴν δλιγόστιχον, καὶ ταύτην οὐχὶ πρὸς τὸν Ἰγνατίου ἀπευθυομένην, ἀλλὰ κατ' εὐθείαν πρὸς τοὺς ἀναγνώστας· ἥς σκοπὸς εἶναι, ὅπως οὗτοι μὴ ἀξιοθῶσι νὰ εὐρίσκωνται μετὰ τῆς μερίδος τῶν κατεργαζομένων τὰ σκάνδαλα καὶ τὰς διχοστασίας, ἀλλὰ τὸναντίον ἀξιοθῶσι νὰ γίνωνται κοινωνοὶ τοῦ κλήρου τῶν ἁγίων (ὑπονοοῦνται δ' ἐνταῦθα οἱ οὐνίται πατριάρχαι καὶ ἀρχιερεῖς), οἵτινες διὰ πίστεως καὶ ἀγάπης Θεοῦ, ταπεινοφροσύνης τε καὶ πραύτητος, κατεξοῦνται τῆς ἐπουρανίου βασιλείας καὶ ἱεραρχίας. Ἡ τοιαύτη κατακλειδὸς εἰς οὕτως ἐκτενὲς κείμενον, ὅσον εἶναι τὸ τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου, δὲν ἔχει τεχνικὴν ὀλότητα, ἀλλ' οὐδ' αὐτὰ τὰ συνήθη γνωρίσματα τῆς ἀφελοῦς καὶ γνήσιας ῥητορικῆς τέχνης τῶν ἀγιολογικῶν· ὅτι δὲ περιέχεται ἐν αὐτῇ σκόπιμον, ἀτεχνον καὶ πεπατημένον, τοῦτο συνδέεται μόνον πρὸς τὰ ἐμπαλώματα τοῦ Ψευδονικῆτας, οὐχὶ δὲ πρὸς τὰ σωθέντα παρ' αὐτῷ γνήσια τεμάχια τοῦ παλαιοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου. Ὅποιον δὲ ὀφείλει νὰ εἶναι τὸ εὐκτικὸν τοῦ ἐπιλόγου μέρος, ὑποδεικνύει τὸ ἐπ' ὀνόματι Μιχαὴλ τοῦ συγκέλλου σωθὲν γνήσιον εἰς τὸν Ἰγνατίου

¹⁾ Migne, τ. 105, σ. 565.

ἐγκώμιον, οὐτινος ἀναμφιβόλως ἡ ὕλη ἐπήγασεν ἐκ τοῦ καταστραφέντος παλαιῦ αὐτοῦ βίου· τούτου λοιπὸν τοῦ ἐγκωμίου ὁ συντάκτης, σύμφωνα ὦν πρὸς τοὺς ῥητορικοὺς τῶν ἀγιογράφων κανόνας, κατεσκεύασε τὸν ἑαυτοῦ ἐπίλογον μὲ εὐχὴν ἀποτεινομένην οὐχὶ πρὸς τοὺς ἀναγνώστας ἢ πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸν τὸν ἅγιον Ἰγνατίου, ὃν καὶ παρακαλεῖ νὰ ἐποπτεύῃ καὶ συντηρῇ τοὺς ἐορτάζοντας τὴν μνήμην αὐτοῦ.

Περικάρβι: τῆς Φιλλανδίας, 20 ἰουλίου 1899.

ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟΝ. — Ἐξ ὧσων ἄχρι τοῦδε εἴπομεν περὶ τοῦ Ψευδονικήτα, κατέστη γνωστὸν, ὅτι κυρίως ἡμεῖς τὴν συγγραφὴν αὐτοῦ θέλωμεν ὡς ἔργον τοῦ 13-ου αἰῶνος, καὶ ἰδίᾳ τῆς περιόδου τῶν ἐτῶν 1204—1260 (ἔρα Βυζαντινὰ Χρονικά, τ. 6, σ. 20), καθ' ἣ ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτον ἔδρα λατινικῆς αυτοκρατορίας· τότε δὲ καὶ τὸ πατριαρχεῖον καὶ αἱ ἐκκλησίαι καὶ τὰ μοναστήρια αὐτῆς ἦσαν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πάπα Ῥώμης, τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν ἀναγκασθέντων καὶ λόγῳ καὶ βίᾳ νὰ δεχθῶσι τὴν Οὐνίαν· ὅθεν εὐνόητον εἶναι, ὅτι καὶ συγγραφῇ τότε κατεσκευάσθησαν ἑλληνικαὶ πρὸς ἐπικράτησιν τῆς παπικῆς ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων ἐξουσίας, καὶ μία τούτων ἠδύνατο, κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην, νὰ εἶναι ἡ νικήτειος τοῦ Ἰγνατίου βιογραφία. Φέρομεν δὲ νῦν εὐχαρίστως εἰς γνῶσιν τῶν ἡμετέρων ἀναγνώστων, ὅτι, κατὰ τὰς ἐσχάτας ἡμῶν ἐρεῦνας, ἡ περὶ τοῦ χρόνου τῆς κατασκευῆς τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου ἡμετέρα γνώμη διεβεβαιώθη μεγάλως ὑπὸ λατινικῆς τινος συγγραφῆς! Πρώτη λοιπὸν καὶ μόνη γνωστὴ μέχρι τοῦδε τοῦ βίου ἐκείνου μνεῖα ἐγένετο ἔτει 1255-ω ἐν τῷ παραρτήματι λατινικοῦ τινος κατὰ τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας πονήματος, συναχθέντος ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει ἔτει 1252-ω ἐπ' ὀνόματι ἑλληνιστῶν λατίνων μοναχῶν τοῦ τάγματος τῶν Κηρύκων. Τὸ παράρημα τοῦτο συνέταξεν ὡσαύτως λατινιστὴ Πανταλέων τις ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔτει 1255-ω· οὗτος δὲ ὁ Πανταλέων φαίνεται ὡν συντάκτης καὶ τοῦ κυρίου κατὰ τῶν Ὀρθοδόξων λατινικοῦ πονήματος· καὶ ἐπειδὴ αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ τε τούτου τοῦ πονήματος καὶ τοῦ παραρτήματος φαίνεται ὡν γνώστης ἄριστος καὶ τῆς γλώσσης τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς παλαιᾶς βυζαντινῆς γραμματείας, συγγέεται δὲ καὶ πρὸς τὸν πάλαι ποτὲ ἑλληνα διάκονον καὶ σκευοφύλακα τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας Πανταλέοντα, δὲν εἶναι ἀπίθανον, ὅτι καὶ οὗτος ὁ τοῦ ἔτους 1255-ου Πανταλέων ἦτον ὡσαύτως Ἑλληγὴν μὲν, ἀλλὰ γραικολατίνος, οὐνιάτης. Οὗτος λοιπὸν ὁ Πανταλέων ποιεῖται μνεῖαν χρονικοῦ τινος τοῦ Παφλαγόνος, ἐνοῶν ὑπὸ τοῦτο τὸ ὄνομα τὸν βίον τοῦ Ἰγνατίου· καὶ ἐπειδὴ αὐτὸν ὀνομάζει

χρονικόν, τολμῶμεν νὰ ὑποπτεύωμεν ἐντεῦθεν, ὅτι ὁ Πανταλέων οὗτος θὰ εἶναι τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου ὁ κατασκευαστής, προδοῦς ἄλλως εἰπεῖν ἑαυτὸν ἐξ ἀπροσεξίας καὶ φανερώσας οὕτω τὸ πόθεν ὠρμήθη νὰ συντάξῃ τὸν νικήτειον τοῦ Ἰγνατίου βίον. Ἠδύνατο νὰ κάμῃ μνεῖαν βίου καὶ οὐχὶ χρονικοῦ τοῦ Παφλαγόνος· ἀλλ' ἐν τῷ νῶ αὐτοῦ ἐκυκλοῦτο ἡ μαρτυρία τοῦ Σκυλίτζη περὶ τινος συγγραφῆς τοῦ Παφλαγόνος κατὰ τινος ἀορίστου πατριάρχου· ἐξέλαβεν αὐτὴν ὡς χρονικὸν καὶ τὴν ἀόριστον ἐκείνην τοῦ Παφλαγόνος συγγραφὴν ἐφήρμοσεν εἰς τὸν ἐν εἶχε προκατασκευασθῆ βίον τοῦ Ἰγνατίου. Καὶ πράγματι, ὅστις καὶ ἂν εἶναι τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου ὁ συντάκτης, οὗτος ἐν τῇ κατασκευῇ τῆς ἐπιγραφῆς αὐτοῦ ὠρμήθη ἐκ τῆς παρὰ τῷ Σκυλίτζη μνεῖας ἔργου τινὸς τοῦ Παφλαγόνος κατὰ τινος ἀορίστου πατριάρχου, διὰ νὰ πιστεῦται οὕτως, ὅτι τὸ κατασκευάσμα ἦτο παμπάλαιον· καὶ εἶδομεν, ὅτι πάντες ἄχρι σήμερον ἐνόμιζον ὅτι ὁ νικήτειος τοῦ Ἰγνατίου βίος ἦτο γνωστὸς ἐν τῷ 11-ω αἰῶνι, καὶ τοῦτο μόνον ἐκ τῆς συκίνης τοῦ Σκυλίτζη βοηθείας· ἀλλ' ὁ βίος τοῦ Εὐθυμίου διέψευσε πάντας. Τέλος ἡ πρώτη τοῦ βίου τοῦ Ἰγνατίου μνεῖα εἶναι τοῦ 1255-ου ἔτους, καὶ ἔχει κατὰ λέξιν οὕτω· «*Moderni vero Graeci, schismatici cum sint, ab omni numero illam excluderunt, et nomen ejus audire subtiuerunt*»), eo quod eorum patriarcha Photius, haeresiarcha, fuit in ipsa dignitate patriarchali, quam sibi injuste usurpaverat, nuper depositus. Et beatus Ignatius, qui studio dicti Photii a dicta sede injuste expulsus fuerat, honorifice restitutus. Testatur hoc Chronicon nomine Paphlagonis, in quo pene inaudita enarrantur de Photio execranda maleficia in damnationem ipsius» (ἔρα Migne, Patrol. graeca, τόμ. 140, σ. 557).

Ἐν Πετροπόλει, 10 σεπτ. 1899.

¹⁾ Πρόκειται περὶ τῆς ἀναθεματισμένης συνόδου τῶν ἐτῶν 869—870, ἧς τὸ κύρος ὁ Πανταλέων συνιστᾷ εἰς τοὺς Οὐνίτας τῆς ἐποχῆς του.

SISMANOGLIO

